

1.ÜNİTE: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATINA GİRİŞ

1) EDEBİYAT – TARİH ve DİN İLİŞKİSİ

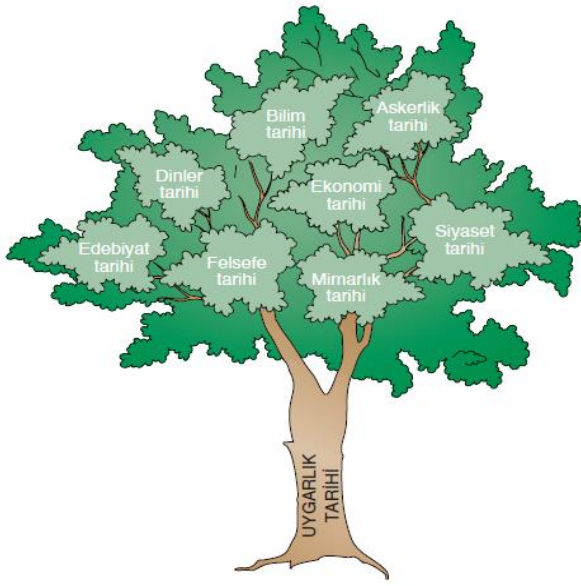
Tarih: Toplamları yaşadıkları olayları sebep-sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalına Tarih denir.

Uygarlık: Toplamların maddi ve manevi varlıklarının fikir ve sanat çalışmalarlarıyla ilgili niteliklerinin tümüne uygarlık denir.

Uygarlık Tarihi: Toplamların yaşamlarını her bakımdan inceleyen bilim dalına uygarlık tarihi denir.

Kültür alanlarıyla ilgili farkı çalışma, kavram ve nesnelere bir tarihi vardır. Farklı kültür tarihleri uygarlık tarihini oluşturur.

Uygarlık tarihini oluşturan kültür tarihleri şunlardır:

Edebiyat: Duygu, düşünce ve hayalleri sözlü veya yazılı olarak etkili bir dille anlatma sanatına **edebiyat** denir.

Edebi Eser: Duygu, düşünce ve hayallerin insanda estetik zevkler uyandıracak şekilde sözle veya yazı ile etkili olarak anlatılması sonucu ortaya konulan eserlere **edebi eser** denir.

Not: Edebi eserlerin ve edebi etkinliklerin de tarihi gelişimi vardır. Edebi eserler yazıldığı dönemi temsil eden **belge** niteliği taşır.

Edebiyat Tarihi: Edebi eserlerden hareketle bir milletin duygu ve düşüncede geçirdiği evreleri inceleyen bilim dalına **edebiyat tarihi** denir.

Edebiyat Tarihinin İncelediği Konular:

- 1) Dönemin sosyal ve siyasal olayları inceler.
- 2) Sanatçıların eserlerini inceler.
- 3) Sanatçıların hayatını inceler.
- 4) Edebi türlerin gelişimini inceler.
- 5) Sanatçıların edebi kişiliklerini inceler.
- 6) Edebiyatı, dönemlere ayırır.
- 7) Dönemlerin özelliklerini tespit eder.
- 8) Dönemlerin sosyal, siyasal ve tarihi olaylarının edebi eserlere nasıl yansımalarını inceler.

2) DİNİ HAYATIN VE DİN DEĞİŞİKLİĞİNİN EDEBİYAT İLE İLİŞKİSİ

Dini inançların edebiyat üzerindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. İslamiyet öncesi söylenen sagular Türklerin o dönemdeki inançlarına dayalı yapılan cenaze törenlerini, bu Göktürklerle ait ilk yazılı metinlerden Türklerin Ötüken'de siyasal ve kültürel olarak diğer kültür ve toplumlardan ayrı, millî bir hayat tarzı sürdürdüklerini öğreniyoruz. Uygarların yerleşik hayata geçmesi, kâğıda yazı yazmaları kültürel hayatı etkilemiştir. Uygarlar eserlerinde Türklerin dini, siyasal, kültürel ve edebi hayatını yansıtan yeni unsurlara yer vermişlerdir.

Türkler 9 ve 10. yüzyıllarda Müslüman Araplarla karşılaşmış, onlardan derin bir biçimde etkilenmiş, İslam inancını Karahanlılar 'la birlikte kitlesel olarak benimsemiştir. Artık Türk kültürünü atlı-göçebe kültür değil, İslam kültürü etkilemeye başlamıştır. Tabii bu etkilenme bir süreç içinde olmuş, başlangıç eserlerinde atlı-göçebe kültürün izleri devam ederken ilerleyen yüzyıllarda bu etki tamamen kaybolmuştur. Bu değişim edebiyatın dilini, yapısını, konularını kısaca sanat ve edebiyat anlayışını bütünüyle değiştirmiştir.

Türkler İslam inancını benimsedikten sonra ise İslam inancının sınırlarını gözetmiş, etkisinde kalmış, bu inancın büyük gücüyle beslenmiş, muhteşem eserler vermişlerdir. Fuzuli'deki, Yunus'taki Allah aşkı dünya edebiyatının en güçlü eserlerini edebiyatımıza kazandırmıştır. 19. yüzyıla kadar İslam inancı ve kültürü etkisinde bir edebiyat ortaya koyan Türkler, Osmanlı Devleti'nin Batı karşısındaki geri çekilişiyle birlikte Batı kültürü ve medeniyetinin çekim alanına girmiştir. Tanzimat'la birlikte dinin toplum ve edebiyatçıları üzerindeki etkisi de azalmış, pozitivist düşünceler ve modernleşme eserleri beslemiştir. Dolayısıyla eserlerdeki hâkim zihniyet değişmiş, edebi eserlerin buna bağlı türlerinde, yapılarında ve dillerinde büyük bir değişim törenlerdeki hakim duygu ve düşünceleri yansıtır.. Artık edebiyatımızda Batı edebiyatının etkileri inancı, Manihaizm, Budizm, Şamanizm gibi değişik inançlara sahip olan Türkler, Destan Dönemi'nde bu inançlarına uygun eserler vermişlerdir.

3) TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERE AYRILMASINDAKİ ÖLÇÜTLER

Tarih, kesintisiz bir süreç, bir bütün olduğu halde tarihçiler tarafından bazı dönemlere ayrılarak incelenir. Bu durum, tarihin daha anlaşılır ve kolay bir şekilde incelenmesine ve öğretilmesine olanak sağlar. Tarihin dönemlere ayrılmasındaki temel ölçüt, etkileri çok büyük olan olayların gerçekleşmesi, günümüzün deyişiyle küresel çapta değişikliklerin yaşanmasıdır. Türk Edebiyatının dönemlere ayrılmasındaki ölçütler şunlardır:

- a) Kültürel Değişim
- b) Dini Değişim
- c) Dil Değişimi
- d) Coğrafi Değişim
- e) Sanat Anlayışındaki Değişim

Bu anlamda Türk edebiyat tarihi Türklerin içinde bulunduğu medeniyet dairelerinin şekillendiği hâkim zihniyetlere göre üç döneme ayrılarak incelenir. **Bu dönemler şunlardır:**

1-) İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı (Destan Dönemi):

Destan dönemi sözüyle destanların ortaya çıktığı zaman dilimi kastedilmektedir. Bu dönemde Türk'ler daha çok kavmi (etnik) unsurlar etrafında şekillenen, başka uygarlıkların etkilerine kapalı bir medeniyet ortamında bulunmuşlardır. Bu ortam, hayatın her alanına yansıdığı gibi edebiyata da yansımıştır. Bu dönemin hâkim zihniyeti olan "kavmi özellikler" o dönemde oluşturulan edebi metinlere de yansımıştır.

Destan döneminde yaşam, büyük ölçüde mitolojik öğeler etrafında şekillenmiş ve anlam kazanmıştır. Bu öğeler, ulusal bir bilinç oluşmasını sağlayarak toplumdaki bireyleri birbirine bağlamıştır.

Bu dönemin sanatını ve dilini zenginleştiren mitolojik öğelerin, dönemin zihniyeti ve yaşama biçimiyle sıkı bir ilişkisi vardır.

2-) İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı (Dini Dönem) :

Bu dönemde hayatın merkezinde İslamiyet vardır. Türk'ler, İslamiyet'i kabul ederek yeni bir kültür ve medeniyet ortamına girmiş, kendilerinden önce Müslüman olan Araplar ve İranlılarla her alanda etkileşime girerek benzer yaşam şekillerini sürdürmüşlerdir. Bu dönem edebi metinlerindeki tema ve yapı, Arap ve İran edebiyatlarındaki tema ve yapı ile benzerlik gösterir. Bunun sebebi, bu dönemin hâkim zihniyeti olan "din etrafında oluşan medeniyet anlayış"tır.

Türk edebiyatında bir yüksek zümre edebiyatı (divan edebiyatı) bir de halk edebiyatı ayrımı yaşanmıştır. Bunun nedeni, aynı dili konuşan insanların siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel vb. koşullardan dolayı sanat ve edebiyat zevklerinin farklılaşmasıdır. Yüksek zümre edebiyatı, medreselerde eğitim görmüş, kültür seviyesi yüksek bir kesime; halk edebiyatı ise geniş halk kitlelerine hitap eder.

Türklerin İslam Kültür ve medeniyetiyle tanışmalarında 751 Talas Savaşı önemli bir rol oynamıştır. İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devleti Karamanlılardır. 8.yy'dan itibaren Müslüman olmaya başlayan Türk dünyası, 11.yy'da tümüyle İslam dini ve kültürü etkisine girmiştir. Böylece Türk milleti için yeni bir kültür, dil ve edebiyat dönemi başlamıştır.

İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devleti Karahanlılar'dır. Karahanlılar, 935 yılında hükümdarları Satuk Buğra Han'ın Müslümanlığı kabul etmesi üzerine ilk Müslüman Türk devletini kurarlar, böylece Karahanlılar kitleler halinde Müslüman olurlar.

8.yy'dan itibaren Müslüman olmaya başlayan Türk dünyası, 11. yy'da tümüyle İslam dini ve kültürü etkisine girmiştir. Böylece Türk milleti için yeni bir kültür, dil ve edebiyat dönemi başlamıştır.

İslamiyet'in kabulüne kadar Türkler arasında hiçbir din, yaşayış değişikliklerine sebep olmamıştır. Türkler, Müslüman olmadan önce çoğunlukla göçebe bir hayat yaşıyorlardı. Türkler, İslamiyet'i Kabul ettikten sonra yerleşik hayata geçtiler, benimsedikleri yeni kültürle birlikte kent merkezlerinde toplandılar. Bu merkezleri; camileri, kütüphaneleri, medreseleriyle birlikte bir kültür ve uygarlık merkezine dönüştürdüler. Yeni benimsedikleri

İslam dininin kurallarını ve ilkelerini öğrenmek isteyen Türkler; Arap ve İran kültürüyle de yakından ilgilenmeye, bu kültürü tanımaya yönelirler. Bu kültürler, bir süre sonra Türklerin sosyal yaşayışını ve kültürünü doğrudan etkiler.

Türkler, İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte yeni bir ufuk kazanmış, bu ufuk ve yaşayış felsefesiyle büyük devletler kurmuş, tarih sahnesinde uzun süre belirleyici aktör olarak rol almıştır.

İslamiyet, Türk toplumunu kökten değiştirmiştir. Toplumun en duyarlı kesimi olan edebiyatçılar da doğal olarak öncelikle etkilenen kesim olmuştur. Yeni dini gerçek kaynakları ile Arap ve Fars edebiyatlarından daha ayrıntılı öğrenmeye yönelirler, etkilenirler, taklit etmeye çalışırlar. Sonuçta edebiyatımız, Arap ve Fars edebiyatından etkilenerek yeni bir şekle bürünür. İslam kültürünün ilk etkisi dilde olmuştur. Kuran'ı Kerim ve İslami temel bilim kitaplarının Arapça olmasından dolayı Arapça ve Arap alfabesi yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde okur - yazar olmayan halk sanatçıları ise eski Türklerin dil, anlatım ve biçimleriyle eserlerini vermeyi sürdürürler. **Böylece edebiyatımız, aydın sanatçılarımızın işlediği edebiyat ve halk sanatçılarımızın edebiyatı olmak üzere iki kolda gelişimini sürdürür.**

3-) Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı (Modern Dönem):

Modern dönem, Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle birlikte (1839) bizim siyasi, sosyal, kültürel ve edebi hayatımızı da belirgin biçimde etkilemiş, yeni kavram ve değerlerin günlük hayata girmesi sonucunda hayat adeta yeniden kurulmuş, Türk edebiyatında "Batı etkisinde gelişen Türk Edebiyatı Dönemi" başlamıştır. Bu dönemin hâkim zihniyeti, "akıl ve bireyin dünya ile ilişkisini yansıtan anlayış"tır.

Savaşların uzun sürmesi, ekonomik dengelerin bozulması, Osmanlı coğrafyasındaki isyan hareketleri, yenileşme hareketlerine zemin hazırlamamıştır. Devlet yöneticileri ve aydınlar; askeri yenilgilerin önüne geçmek, Batılıları yakından tanımak ve onlardan faydalanmak gereğini duymuşlardır. Böylece yenileşme yolunda ilk adımlar atılmıştır.

Osmanlı toplumunda sosyal düzen, merkezi otorite çevresinde sağlanmıştır. Bu otoritede padişah, Allah 'ın gölgesi (zıllullah) kabul edilir ve toplumu temsil eden piramidin en üst noktasında yer alır. Bu en yüksek makamdan sonra sırasıyla askerler, ilim adamları, zanaatçılar ve halk tabakası gelir. Bu yapı, yükselme döneminde yararlı olmuş ancak 17. yy ortalarından itibaren bozulmaya başlamıştır. Osmanlı devletinin gerilemesi devlet yapısındaki bozulmadan ve sosyal düzendeki çözülmeye kaynaklanmıştır.

Türk Edebiyatının Edebi Dönemlerini Belirleyen Hâkim Zihniyetler:

1-İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı (Destan Dönemi): Kavmi Özellikler

2-İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı (Dini Dönem): Din etrafında oluşan medeniyet, anlayış

3-Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı (Modern Dönem) : Akıl ve bireyin dünya ile ilişkisini yansıtan anlayış

TÜRK EDEBİYATININ DEVİRLERİ (DÖNEMLERİ)

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

(Başlangıçtan 9. Yüzyıla Kadar)

Sözlü Edebiyat
Dönemi

Yazılı Edebiyat
Dönemi

İSLAMİ DEVİR TÜRK EDEBİYATI

(9.Yüzyıl – 19. Yüzyıl Ortaları)

Geçiş Dönemi

Türk "Halk" Edebiyatı

Divan Edebiyatı
(Klasik Türk Edebiyatı)

Anonim H.Edb.

Aşık Tarzı H.
Edb.

Dini – Tasavvufi
H. Edeb.

BATI TESİRİNDEKİ TÜRK EDEBİYATI (MODERN DÖNEM)

Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı (1860-1896)

Edebiyat-ı Cedide (Servet-i Fünûn Dönemi) (1896-1909)

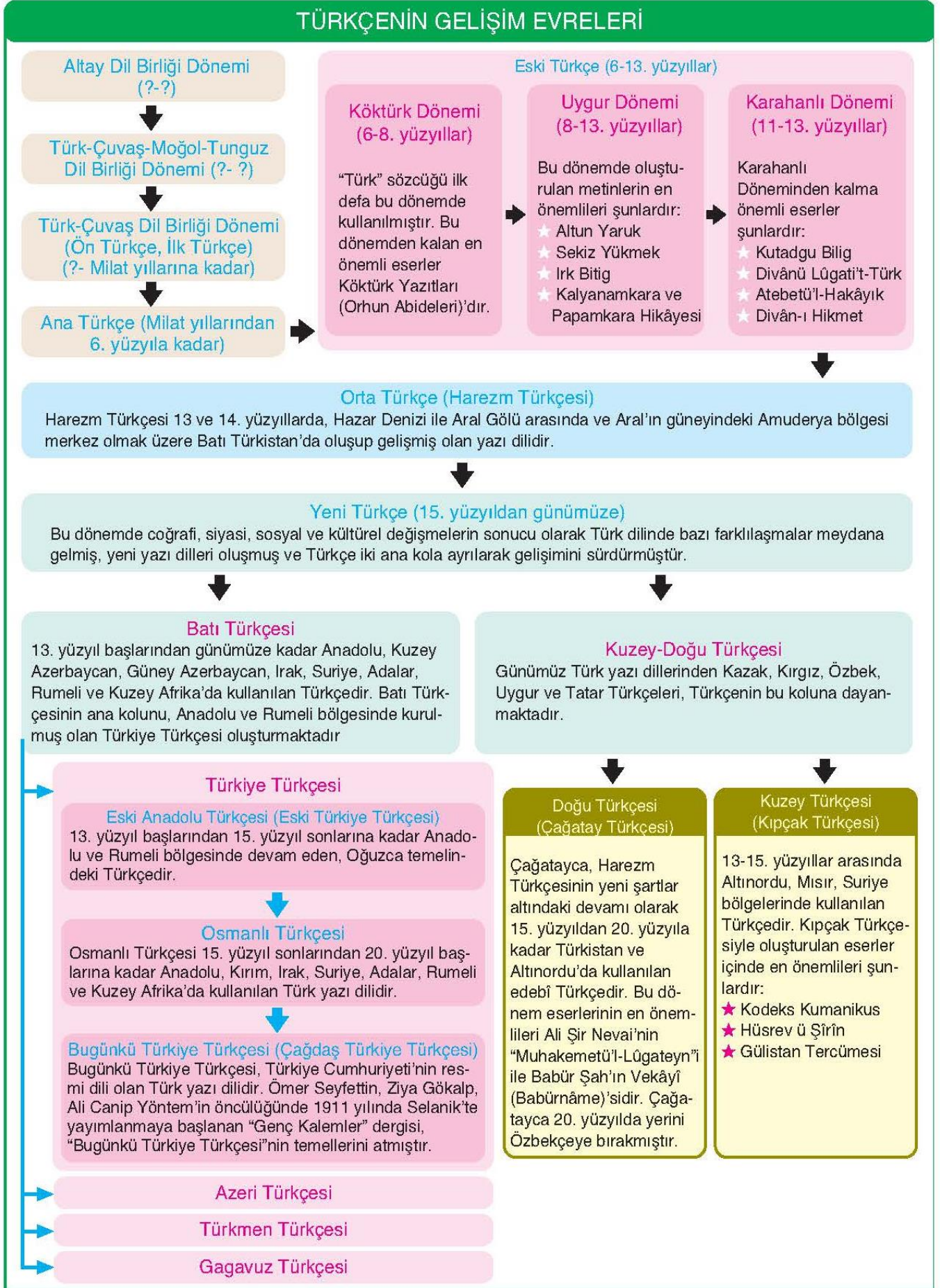
Fecr-i Âtî –Topluluğu (1909-1911)

Milli Edebiyat Dönemi (1911-1923)

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (1923 - ...)

4) TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ

Türkçenin tarihsel süreç içindeki gelişimi aşağıdaki şemada verilmiştir.

YAZMA SÜRECİ

Yazma, çeşitli aşamalarla gerçekleşen bir sürece dayanır.

Yazma sürecinin aşamaları şunlardır:

- 1- Hazırlık
- 2- Planlama
- 3- Taslak Metin Oluşturma
- 4- Düzeltme ve Geliştirme
- 5- Yazılan Metni Paylaşma

1- Hazırlık: Yazılacak metnin konusu, amacı, hedef kitlesi ve türü; metinde kullanılacak düşünce, bilgi, olaylar vb. bu aşamada belirlenir. Metinde kullanılacak bilgi, düşünce ve olayların belirlenmesi için beyin fırtınası, kavram ağı oluşturma, araştırma yapma, tartışma, gözlem, görsellerden yararlanma vb. yollar kullanılabilir. Hazırlık aşaması verimli geçmeyen bir metin yazma sürecinin sonunda nitelikli ve ikna edici metinlerin ortaya çıkması güçtür.

2- Planlama: Metin, bu aşamada kurgulanır. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşünceleri belirlenir. Giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde hangi konulara ne ölçüde değinileceği ana hatları ile bu aşamada belirlenir. Yardımcı düşünceleri destekleyen düşünceyi geliştirme yolları belirlenir.

a) Ana Düşünce ve Yardımcı Düşünceler: Metinde anlatıları özetleyen düşünceye ana düşünce denir. Ana düşünce, metinde anlatılmak istenenlerin en kısa ve açık ifadesidir. Bu metinde ne anlatılmak istenmektedir? Sorusunun cevabı, bize metnin ana düşüncesini verir.

Metin yazılırken ana düşünce sürekli akılda tutulmalı; metnin belirlenene ana düşünce etrafında şekillenmesine dikkat edilmelidir. Aksi takdirde metinde birbirleriyle çelişkili ifadeler kullanılabilir ya da gereksiz ayrıntılara girilerek ana düşüncenin dışına çıkılabilir. Ana düşünce cümlesi ise; net bir yargı bildirmeli, açık ve anlaşılır olmalı ve tüm parçayı kapsayacak anlam barındırmalıdır.

Metnin ana düşüncesini değişik yönlerden destekleyen, tamamlayan, açıklayan bilgi, ifade ve düşüncelere **yardımcı düşünce** denir.

b) Metnin Yapısı ve Kurgusu: Metinler, paragraflardan, paragraflar cümlelerden, cümleler kelimelerden, kelimeler ise seslerden (harf) oluşur. Kelimede sesler, cümlede kelimeler, paragrafta cümleler ne işlev görüyorsa metinde de paragraflar benzer bir işlev görür.

Paragraftaki cümleler arasındaki ilişki, paragrafta anlatılan, tanıtılan, bildirilen konunun yer, zaman ve kişilerle ilgi derecesi paragrafın yapısını belirler.

İyi düzenlenmiş bir paragraftan herhangi bir cümle çıkarılamaz, böyle bir paragrafta cümlelerin yeri değiştirilemez. Söylenmek istenenlerin genelden az ya da çok cümleyle ifade edilmesi, ya da yanlış yerde ifade edilmesi paragrafın yapısında düzensizliğe neden olur.

Paragrafın anlamıyla yapısı arasında sıkı bir ilişki vardır. Yapı bakımından sağlam bir paragrafta her cümle, anlam ve yapı bakımından birbirini tamamlar, cümlelerin art arda sıralanışı ile bir düzen oluşturulur.

Paragraf: Yerine göre belli bir bağlamda kelime, kelime grubu, tek bir cümleden veya birden çok cümleden oluşan anlatım birimine **paragraf** denir.

c) Metnin Bölümleri:

Metinler; giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşur. Metinlerde hangi bölümde kaç tane paragraf kullanılacağına dair herhangi bir kural/zorunluluk bulunmamakla birlikte belli bir orana dikkat edilmesinin doğru olduğu söylenebilir. Buna göre on paragraftan oluşan bir metnin ilk paragrafının giriş, son paragrafının sonuç diğer paragraflarının ise gelişme bölümü olarak kurgulanmasının metnin yazılmasında ve anlaşılmasında kolaylık sağlar

Giriş Bölümü: Bu bölümde; devamı getirilebilir, üzerinde söz söylemeye, açıklama yapmaya uygun cümleler kullanılır. Metnin konusu genellikle bu bölümde belirginlik kazanır. Bir metnin giriş cümlesi, kendinden önce başka bir cümle olduğunu gösteren bağlayıcı kelimelerle (ama, çünkü, hâlbuki, öyleyse, vb.) başlanmaz.

Gelişme Bölümü: Bu bölümde çoğunlukla yardımcı düşüncelerden yararlanılarak ana düşünce desteklenir, açıklanır, somutlaştırılır. Düşünceyi geliştirme yolları genellikle bu bölümde kullanılır.

Sonuç Bölümü: Metinler bu bölümde tamamlanır. Bu bölümde, metnin ana düşüncesi bir ya da birkaç cümleyle verilebilir. Özetleyişi ve sonuç bildirici ifadeler (demek ki, sonuç olarak, özetle vb.) kullanılabilir.

Not: Metinlerde bulunan giriş gelişme ve sonuç bölümleri paragrafların kendi içinden de bulunur.

d) Düşünceyi Geliştirme Yolları:

Her yazar, yazısını bir amaç için yazar. Öne sürdüğü görüşleri, düşünceleri değişik anlatım türleriyle dile getirir. Yazarın amacı, anlatım türünü de belirler. Bu arada yazar, okuyucuya düşüncelerinin doğruluğunu kanıtlamak, inandırıcı kılmak için yazısında değişik yöntemlere başvurur.

Karşılaştırma: Birden fazla varlık ya da kavramın aralarındaki benzerlerini ya da farklarını ortaya koymak için başvurulan anlatım yoludur. Bunda amaç kavramın başka kavramlardan farklı yönlerini ortaya koymak, böylece onun belirgin özelliklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Ya da ortak yönler söylenerek bu özelliklerin daha iyi belirlenmesi amaçlanır.

Tanık Gösterme: Yazar, okuru kendi düşüncelerinin doğruluğuna inandırmak için sözünü ettiği konuda söz sahibi olan birisinin sözünü yazısına alabilir. Böylece kendinin de haklı olduğunu belirtir. Tanık gösterilecek kişiyi sadece adının anılması yetmez. Ona ait sözün de yazıda olması gerekir.

Benzetme: Bir kavramı ya da varlığı başka kavram ya da varlığa ait özelliklerle anlatmadır.

Tanımlama: Sözü edilen kavram ya da varlığın ne olduğunun açıklanmasıdır. Daha çok açıklama ve tartışma tekniklerinde kullanılan bu yolla tanımlanan şeyin okurun zihninde daha kolay belirlenmesi amaçlanır. Parça içinde bir tek tanımın verilmesi tanımlama için yeterlidir.

Örneklendirme: Sözü edilen bir düşüncenin zihinlerde somut hâle getirilebilmesi için başvurulan bir düşünceyi geliştirme yoludur. Yerinde verilen bir örnek bazen

söylenecek birçok sözden daha etkili ve kalıcı olabilir. Bu bazen bir fıkra, bir eser, bir öykü olabilir.

Sayısal Verilerden Yararlanma: Yazar konuyu açıklayıp bilgi verirken, konuyla ilgili bilimsel araştırmalardan elde edilen sayılara, istatistiklere yazısında yer verir. Okuyucu her zaman bilimsel araştırmalardan elde edilen sayılara, istatistiklere güven duyar.

Somutlama: Somut anlatılması güç kavramları, başka kavramlar aracılığıyla görünür kılmaya somutlama denir.

Soyutlama: Soyutlama, okuyucuda bir konuyla, bir kavramla ilgili uzak çağrışımlar yaratma amacıyla kullanılır. Soyutlama kavramların gerçekle bağını koparır. Soyutlama, anlamdan uzaklaşma olduğu için daha çok şiirlerde kullanılır.

3- Taslak Metin Oluşturma: Bu aşamada hazırlık ve planlama aşamalarındaki çalışmalardan yola çıkılarak taslak bir metin oluşturulur, yani metin yazılır.

4- Düzeltme ve Geliştirme: Oluşturulan taslak metnin açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık; paragraflar arası ilişki ve tutarlılık, yazım noktalama, sayfa düzeni vb. açılardan gözden geçirilir; metinde gerekli düzeltmeler yapılır.

5- Yazılan Metni Paylaşma: Yazılan metin, başkalarıyla paylaşılır. Yazılan metin, hedef kitlenin kolayca ulaşabileceği bir ortamda; yüksek sesle okuma; panoda sergileme; elektronik ortamlarda (internet), kitap, dergi, gazetelerde yayımlama; yarışmalara katılma gibi yollarla başkalarıyla paylaşarak başkalarının dikkatine ve değerlendirmelerine sunulur.

YAZMA KONUSU: “Yazının Gelişimi”, “Türk Yazı Sanatı” ve “Alfabeler” konularından birisini seçerek bir yazma çalışması yapınız.

HAZIRLIKLI KONUŞMA

Konuşma: Aynı dili konuşan bireyler arasında sözle gerçekleştirilen anlaşma biçimine **konuşma** denir.

Konuşma; bireyin sosyal hayatında iletişim kurmasını, bilgi ve gözlemlerini ifade etmesini sağlar.

Hazırlıklı konuşmalar, hazırlık ve plan yapılarak gerçekleştirilir.

Hazırlıklı konuşmalar şu aşamalar doğrultusunda yapılır:

1) Hazırlık: Bu aşamada, konu, amaç ve hedef kitle belirlenir. Konuşma konusuyla ilgili gözlem, inceleme ve araştırma yapılır.

Hazırlık aşamasında öncelikle konu belirlenir. Konunun belirlenmesi, konuşmada üzerinde durulacak hususların belli açılardan sınırlandırılmasını; bu da konuşmada, neyin, ne kadar, nasıl anlatılacağına belirlenerek hazırlığın buna göre yapılmasını sağlar. Konu bakımından sınırlandırılmamış, başka bir deyişle konusu tam olarak belirlenmemiş ya da çok geniş tutulmuş bir konuşmadan verimli sonuçların alınması çok zordur.

Konunun, yazılı anlatımdaki karşılığı başlıktır. Konu, dinleyicilere konuşmanın içeriği hakkında bilgi verir. Belirlenen konuyla konuşmanın içeriği arasında uyum olması ve belirlenen konunun kısa, öz, mümkün olduğunca da dikkat çekici kelimelerle ifade edilmesi gerekir.

Konuşmanın konusuyla birlikte hedef kitlesi de belirlenmelidir. Söz gelimi etkili iletişimle ilgili bir konuşma yapılacaksa bu konuşmanın hedef kitlesinin kimler olduğu, yani konuşmada kimlere hitap edileceği önceden belirlenmeli; konuşmanın içeriği buna göre hazırlanmalıdır. Çünkü aynı konu, herkese aynı şekilde anlatılmaz. Söz gelimi etkili iletişim konusu ilkököl öğrencilerine farklı, akademisyenlere farklı şekilde anlatılır. Çünkü bu kitlelerin; algı düzeyleri, bilgi birikimleri ve tecrübeleri çok farklıdır.

Hazırlıklı konuşmalar belli bir amaca göre şekillenir. Genel ifadelerle belirtmek gerekirse **bu amaç ya bilgilendirme ya da ikna etmedir.**

Konuşmacının yapacağı konu hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekir. Bunun için de konuyla ilgili gözlem, inceleme, araştırma yapması; kitap, dergi, makale okuması, konunun uzmanlarıyla ya da ilgililerle görüşüp onlardan çeşitli bilgiler alması gerekebilir.

2) Planlama: Konuşmanın temel bölümleri bu aşamada belirlenir.

- Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlanır.
- Konuşmanın içeriği süreye göre düzenlenir.
- Konuşma metni veya notları hazırlanır.
- Konuşma metninde kullanılacak görsel ve işitsel araçlar hazırlanır.
- Konuşmaya uygun sunu hazırlanır. Konuşma Provası yapılır.

Her konuşma genellikle konuşmacının uyması gereken bir süreyle sınırlıdır. Konuşmanın içeriğini bu süreye göre ayarlanması, konuşmada her hususa ne kadar değinileceğinin bu süre doğrultusunda belirlenmesi gerekir.

Konuşma, elektronik ortamda hazırlanmış bir sunuyla destekleniyorsa konuşma metniyle slaytlar arasında uyum olmalıdır. Konuşma metninin tümünün slaytlarda gösterilmesi doğru değildir. Çünkü dinleyiciler bir taraftan konuşmacıyı dinlemeye bir taraftan da slaytlardaki uzun metinleri okumaya çalışırlar. Bu durum da dinleyicilerin dikkatini dağıtır.

Konuşma metninde yer alacak bilgiler, A4 dosya kağıdı yerine 1/4 dosya kağıdı büyüklüğündeki kartlara yazılıp bu kartlar numaralandırılabilir. Bu durum, konuşmacıya sunum aşamasında pratiklik sağlayabilir.

Konuşma yapılacak yerin önceden görülüp burada bir prova yapılması ve konuşma esnasında kullanılacak teknik donanımın (bilgisayar, CD, taşınabilir bellek, tepegöz, projeksiyon, mikrofon, hoparlör vb.) kontrol edilmesi, konuşma esnasında yaşanabilecek bazı soruların önüne geçilmesini sağlayabilir.

3) Sunum: Konuşmanın yapılması aşamasıdır. Bu aşamada şu hususlar önemlidir:

- Konuşmaya etkili bir başlangıç yapma.
- Konuşmada önemli noktaları vurgulama
- Konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanma
- Konuşmada gerektiğinde özetlemelere başvurma
- Teknik donanımı doğru kullanma
- Konuşmayı uygun ifadelerle ve belirlenen sürede tamamlama.

Konuşmacıda sunum aşamasında belli bir heyecan ve kaygı olabilir. Kişinin belli bir topluluk karşısında konuşmasından kaynaklanan bu heyecan ve kaygı; bazı bedensel, duygusal ve zihinsel değişimlerle kendini gösterir. Bu bağlamda konuşmacıda orta düzeyde bir heyecan olmalıdır. Bunun çok olması, konuşmanın başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabileceği gibi azı da işin ciddiyetinden uzaklaşılmasına neden olabilir.

Konuşmacı, konuşmanın başında dinleyicilere **“Hoş geldiniz!”** mesajı vermeli; ardından kendini tanıtır konuşmanın konusu ve amacıyla ilgili kısa bir bilgi vermelidir.

Konuşmacı özellikle ilk birkaç dakika hızlı konuşmamalı; ses tonunu, cümlelerin başında yükseltip sonunda alçaltmamalıdır. **Vurgu** ve **tonlamalar**, konuşmanın içeriğiyle doğrudan ilişkili olmalı, ortamdaki herkes konuşmacının sesini rahatlıkla duyabilmelidir.

Konuşmacı, takip edilmesi kolay, yalın, anlaşılır bir dil kullanılmalı; abartılı ve yapay söyleyişlerden kaçınılmalıdır.

Ayakta konuşmak oturarak konuşmaktan daha etkileyicidir. Bu bağlamda özel bir durum yoksa konuşmacının konuşma süresince sırtını dinleyicilere dönmekten ayakta durması gerekir. Konuşmacının; ciddi, ağırbaşlı, derli toplu bir görüntü sergilemesi; vücut dilini, jest ve mimiklerini dinleyiciyi rahatsız etmeyecek şekilde kullanması da konuşmacının başarısı açısından son derece önemlidir.

Slaytlarda konuşmanın özünü ön plana çıkararak, özetleyici ve etkileyici ifadeler yer almalıdır. Bu ifadelerin okunabilmesi için dinleyicilere yeterli zaman verilmelidir. Konuşmanın yapılmasıyla slaytların gösterilmesi eş zamanlı olmalıdır. Slaytların konuşmanın akışına uygun sırayla gösterilmemesi ya da zamanlarının doğru ayarlanmaması, dinleyicilerin dikkatini dağıtır.

Konuşmanın sonunda, konuşma süresince anlatılanlar özetlenmeli; verilmek istenen mesaj, bir ana düşünceyle cümlesiyle belirtilmelidir.

Konuşma, düşünceleri değiştirme (ikna) amacıyla yapılmışsa dinleyicilere konuşmada ileri sürülen düşüncelerle ilgili bir çağrı yapılabilir. Söz gelimi konuşmada sığınmacılara yardım edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuşsa, konuşma şu cümleyle bitirilebilir: "Haydi! Sığınmacılara yardım etmek, onları sevindirmek için daha ne bekliyorsunuz?"

Konuşmacı, konuşma sonunda dinleyicilere teşekkür etmeli, mümkünse dinleyicilerin, kendisine soru sormasına izin vermelidir.

Konuşmacı, sorulara dinleyicilerle tartışmaya girmeden doyurucu, açık ve net cevaplar vermelidir. Konuyla ilgisi olmayan sorularla karşılaştığında nazik bir dille bu soruların konu dışı olduğunu, dolayısıyla cevaplamasının doğru olmayacağını belirtmelidir. Konuşmacı, konuyla ilgisi olup cevabını bilemediği sorular olduğunda konuşmada hazır bulunan bilgi sahibi kişilere başvurabilir. Ama bu durum, konuşmacının inandırıcılığına ve etkileyciliğine gölge düşürebilir.

KONUŞMAYA ETKİLİ BİR BAŞLANGIÇ YAPMAK İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Not: Aşağıda belirtilenler dinleyici kitlesinin niteliği ve bilgi düzeyi dikkate alınmadan yapıldığında konuşmanın ciddiyetine zarar verebilir.

- a) Bir soru sorabilir:** Evet-hayır ya da yalnızca el kaldırmayla cevaplandırılacak sorular sorularak konuşmaya başlanabilir.
- b) Etkileyici bir gerçek belirtebilir.**
- c) Bir fıkra anlatabilir.**
- d) Bir olay anlatabilir.**
- e) Alıntı yapılabilir.**

II. ÜNİTE: HİKÂYE

HİKÂYE (ÖYKÜ)

Hikâye: Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olayları: yer, zaman ve kişi belirterek anlatan, düz yazı şeklinde yazılmış, yazarı belli olan, kısa edebi metinlere hikâye denir.

Hikâyenin Özellikleri:

- 1) Olay örgüsü, mekân, zaman, kişi hikâyenin **yapısını** oluşturan unsurlardır.
- 2) Mekânlar; belirlidir, azdır ve mekânlarda ayrıntıya yer verilmez.
- 3) Zaman kısa ve sınırlıdır, belirlidir. Zamanda ayrıntılara yer verilmez.
- 4) Kişi kadrosu oldukça sınırlıdır ve bu kişiler bütün yönleriyle değil çoğunlukla tek yönleri ile ele alınır. Her türlü ayrıntıdan kaçınılır. Kişiler, çoğu zaman hayatlarının belli ve kısa bir ânı içinde izlenir.
- 5) Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olaylar anlatılır.
- 6) Tek bir olay ya da durum üzerinde durulur. Uzun ve karmaşık olay örgülerine yer verilmez. Olay örgüsünde ayrıntıya girilmez. Basit bir olay örgüsü vardır.
- 7) Romana göre kısa bir türdür.

Modern hikâye geleneğinin kurucusu 14.yüzyılda yaşayan İtalyan yazar ve şair Boccaccio'dur. Boccaccio'nun yazdığı Decameron adlı eser hikâye türünde yazılmış ilk eserdir. Ancak hikâyenin romantizm ve realizm edebi akımlarının yaygınlaşmasıyla 19.yy'da asıl gelişimi olmuş ve edebi bir tür haline gelmiş ve 19.yy'dan itibaren oldukça gelişmiştir.

Hikâye modern – batılı – anlamda Türk edebiyatına Tanzimat Döneminde girmiş, batı edebiyatının hikâye türündeki eserleri örnek alınarak bu dönemde yazılmıştır. Edebiyatımızda batılı anlamda ilk hikâye Ahmet Mithat Efendi'nin 1870 yılında yazdığı Kıssadan Hisse ve Letaifi Rivayet adlı eserleridir. Bu eserleri Emin Nihat'ın yazdığı Müsameretname adlı eser takip eder.

Hikâyenin, modern anlamda ilk örnekleri Servet-i Fünûn döneminde verilmiştir. Gelişimine Servet-i Fünûn ve Milli Edebiyat dönemlerinde başlayan hikâye, Cumhuriyet Döneminde gelişimini tamamlamış ve zirve noktasına ulaşmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil, Ömer Seyfettin, Sait Faik Abasıyanık hikâyeciliğimizin en önemli isimlerindedir.

Hikâye Çeşitleri:

1- Maupassant Tarzı Hikâye (Olay Hikâyesi): Okuyucunun merak duygusunun uyanık tutulmasını sağlayan tema ve olay örgüsünün bulunduğu hikâyelere olay hikâyesi denir.

Özellikleri:

- 1) Seçilmiş olay ve tasarlanmış kişiler üzerinde kurulur.
- 2) Bu tarz hikâyede, olay, kişi, mekân ilişkisi okuyucuda gerçeklik duygusu uyandırır.
- 3) Hikâye beklenmedik bir son ile biter.
- 4) Mekân-insan bütünleşmesine özen gösterilir.
- 5) Rastlantılardan kaçınılır.
- 6) Olay parçaları, kişi-mekân ilişkisinde sebep-sonuç bağlantılarına dikkat edilir.
- 7) Bireysel fantezilerden kaçınılır.
- 8) Olay ve kişiyi belirleyen faktörlere önem gösterilir.
- 9) Sosyal çevre bu dikkatlerle anlatılır.

10) Serim, düğüm, çözüm biçiminde klasikleşmiş bir planı vardır.

11) Olaylar zinciri; kişi, mekân, zaman unsurlarına bağlı olarak verilir.

Bu tarz hikâyelerin dünyadaki ilk büyük ustası ve ilk örneğini veren sanatçısı Fransız yazar Guy De Maupassant'tır. Bu tarz hikâyelere Maupassant tarafından geliştirildiği ve ilk örnekleri verildiği için Maupassant tarzı hikâyeler de denir.

Türk Edebiyatında Ömer Seyfettin Maupassant tarzı hikâyenin öncüsü ve büyük ustası olarak kabul edilir.

2- Çehov Tarzı Hikâye (Durum Hikâyesi): Bu tür öykülerde olaydan çok bir durum, hayatın bir kesiti üzerinde durulur.

Özellikleri:

- 1) Bu tür hikâyelerde hayatın doğal akışı içinden alınan bir kesit anlatılır.
- 2) Kahramanlar arasındaki karşılaşma ve çatışmadan ziyade, belli bir zaman diliminde, hayatın doğal akışı içinde insanların davranışları ve birbirleriyle ilişkileri ele alınır.
- 3) Bu tür hikâyelerde, kahramanlar karşılıklı konuşmalar içinde bulunur.
- 4) Abartılmamış gerçeklik anlatılmak istenir.
- 5) Olaydan çok yoruma, psikolojik tahlillere açık olan bu tarz hikâyeler, genellikle bir sonuca bağlanmadığından okuyucuda farklı çağrışım ve izlenimler uyandırır.
- 6) Bu tarz hikâyeler modern hikâye olarak bilinir.

Bu tarz hikâyeler, Rus yazar Anton Çehov tarafından tanıtıldığı, ilk örnekleri verildiği ve geliştirildiği için Çehov Tarzı hikâye olarak da anılır. Anton Çehov bu tarz hikâyelerin dünya edebiyatındaki en önemli temsilcisidir. Türk Edebiyatındaki en önemli temsilcileri Sait Faik Abasıyanık ve Memduh Şevket Esenal'dır. Son dönemlerde yazarlarımız genellikle bu tarz hikâye yazmışlardır.

3- Bireyi Konu Alan Hikâyeler:

- 1) Hikâyeci gözlemlerinden ve dış dünyada yaşanan olaylardan yola çıkarak bireysel bunalım ve çıkmazlara yönelir.
- 2) Bu tarz hikâyelerde birey, dış dünyayı olduğu ve gördüğü gibi değil; içinde bulunduğu haline göre olması gerektiği gibi algılar.
- 3) Bunalım ve yaşama sevinci arasında kalan birey var olandan hareketle dış dünyasına sığınır.
- 4) Bu tarz hikâyelerde anlatılan kişi ile anlatım iç içe girmiştir.

HALK HİKÂYESİ

Halk Hikâyesi: Âşıklar tarafından anlatılan, manzum ve mensur bölümlerden oluşan sonraki dönemlerde yazıya aktarılan, anonim halk edebiyatı sözlü nesir ürünlerine halk hikâyesi denir.

Halk Hikâyesinin Özellikleri:

- 1- Destanla roman arasında, romana daha yakın edebiyat ürünleridir.
- 2- Destan döneminin sonunda ortaya çıkmıştır.
- 3- Sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılmış, saha sonraki dönemlerde yazıya geçirilmiştir.
- 4- Genellikle bir saz şairi (âşık) tarafından anlatılır.
- 5- Manzum-Mensur kısımlardan oluşur. Zamana nesir kısımlar ağırlık kazanmıştır. Şiir ve müzik iç içedir.
- 6- Masala göre daha uzundur.
- 7- Ağırlıklı olarak aşk teması işlenmiştir.
- 8- Dili olukça sadedir.
- 9- Tabiatüstü varlıklara, olağanüstü özellikler gösteren kişilere yer verilir.
- 10- Halk hikâyelerinde anlatıcı genellikle ilahi bakış açısına sahiptir.
- 11- Halk hikâyelerinde olayların çoğu yaşanmış ya da yaşanabilir olmasına rağmen, olağanüstü olaylara da yer verilir.
- 12- Halk hikâyelerinde, olayların geçtiği zaman belli belirsizdir. Ancak hikâyedeki olaylardan hareketle, zamanı az çok belirleyebiliriz.
- 13- Olayların geçtiği mekân dünyada da yaşanabilen bir yer olduğu gibi haritada gösterilemeyecek bir yerde olabilir.
- 14- Hikâyenin teması dönemin zihniyetini yansıtır.
- 15- Halk hikâyeleri halkın hayatını, duygularını yansıttığı için sanat metni özelliği taşır.
- 16- Halk hikâyeleri, halkın hayatını, duygularını, sözlü edebiyat geleneği ürünlerini yansıttığı için sanat metni özelliği taşır.
- 17- Türk edebiyatında, destandan halk hikâyeciliğine geçiş ürünleri sayılan, **Dede Korkut Hikâyeleri**, Türk halk hikâyeciliğinin en eski örneği sayılabilir.
- 18- Halk hikâyesinin yapısı; olay örgüsü, mekân, zaman ve kişilerden oluşur.
- 19- Halk hikâyelerinde kişiler çoğunlukla tipleştirilerek anlatılmıştır. İyiler hep iyi, kötüler ise her yönleriyle kötüdür.
- 20- Anonimdir.

Halk hikâyeleri Türk edebiyatı ürünleri içinde 16.yy'dan itibaren görülmeye başlanan, âşıklar tarafından nazım-nesir karışık bir ifade tarzı ile dinleyicilere karşı anlatılarak kuşaktan kuşağa geçen ürünlerdir. Bunlar destan ile roman arasında, romana daha yakın edebi ürünlerdir.

Konuları bakımından halk hikâyeleri üçe ayrılır.

Kahramanlık Hikâyeleri

Aşk Hikâyeleri

Bu kategorilere tam olarak girmeyen hikâyeler

Halk Hikâyesinin Kaynakları:

a) Türkülere de konu olan yaşanmış gerçek olaylar.

b) Yaşayıp yaşamadıkları tam olarak bilinmeyen âşıkların başından geçen olaylar.

c) Kahramanlık hikâyeleri.

d) Diğer milletlerin halk hikâyeleri, masallar vb.

Halk Hikâyelerinin Şekil Özellikleri

Halk hikâyeleri şekil bakımından üç bölümden oluşur.

a) **Döşeme:** Aşık, bir fasılla hikâyeye giriş yapar. Bu dinleyicilere öğütler içeren, yer yer güldürü öğeleri de uzun bir şiirdir. Aşık, bu bölümde şiir ya da düz yazı şeklinde tekerlemeler de söyler.

b) **Asıl Hikâye:** Halk hikâyesinin ana konusunu oluşturur. Bu bölümde hikâyenin konusunu ve kahramanları tanıttıktan sonra hikâyeye geçilir.

c) **Dua:** Aşık, çoğunlukla sevdalıları birbirine kavuşturur. Sevdiğine özlem duyanlar, garipler için dua ettikten sonra "Ustamızın adı Hıdır, elimizden gelen budur" diyerek hikâyesine son verir.

Halk Hikâyelerini Oluşumu:

Halk hikâyeleri şu aşamalardan geçerek oluşur:

1- Önce hikâyeye konu olan bir olay gerçekleşmiş, bu olaya belli bir çevrede meşhur olup söylenmeye, dillerde dolaşmaya başlar.

2- Bu olay, sözlü gelenek yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılırken hikâyenin aslında birtakım değişiklikler olur, zenginleşir, döneme ve söyleyene göre yeni biçimler alır. Yüzyıllar içinde bu hikâyenin bazı bölümlerine mani, türkü gibi ezgili manzum parçalar ilave edilir.

3- Daha sonra âşıklar, bu hikâyeleri kendi üsluplarına göre düzenleyerek bunlara son şeklini verir ve söylenmeye başlar. Bunu yaparken kendileri de bir takım eklemelerde bulunur. Daha sonra yazıya geçirilir.

Halk hikâyeleri, destan döneminin sonunda ortaya çıkmış eserlerdir. Halk hikâyelerinde tarihi olayların daha az olması, nazım-nesir karışık bir yapının bulunması, zamanla nesir kısmının ağırlık kazanması, olaylar ve kişiler bakımından gerçeğe yakın olması **halk hikâyesini destandan ayıran en önemli özelliktir.**

Halk hikâyeleri gerek konu bakımından gerekse, şekil bakımından hem epik eserlerin özelliklerini taşımakta hem de modern romandaki tip ve olayları içermektedir. "**Dede Korkut Hikâyeleri**" Türk halk hikâyelerinin en eski örneği sayılır.

Halk hikâyelerinde başlangıçta kahramanlık konuları, ardından kahramanlık ve aşk konuları en sonunda sadece aşk konuları işlenmiştir.

Merkezinde aşk temasının olduğu halk hikâyelerinin en önemlisi şunlardır: Kerem ile Aslı Demirel , Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Tahir ile Zühre, Ercişli Finrah ile Selvihan

Merkezinde kahramanlık temasının olduğu halk hikâyelerinin en önemlisi şunlardır: Köroğlu, Eşref Bey, Salman Bey ve Latif Şah

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ: Dede Korkut Hikâyeleri 12-13-14. yy'lar da Anadolu'nun doğusuna ve Azerbaycan bölgesine yerleşmiş, buraları vatan tutmuş Oğuz Türkleri arasında söylenmiş sözlü halk hikâyeleridir. Bu hikâyeler 12 adet hikâyeden meydana gelir. Hikâyenin her birine "boy" adı verilir.

Hikâyelere isminin veren Dede Korkut, Korkut Ata denilen menkıbevi bir Türk Atasıdır. Bu kişi, hükümdarlara öğüt veren, halkın türlü sıkıntıları danıştığı bir hâkim, gerek görüldükçe keramet gösteren bir velidir.

Hikâyelerin kesin olarak kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Yalnız halk arasında bu hikâyeleri ilk söyleyen kişinin Dede Korkut adında yaşlı, bilgili, ermiş bir kişi olduğu tahmin edilmektedir. Bu hikâyeler tek kişilerin hikâyeleri değil bir toplumun hikâyeleridir. Dede korkut hikâyeleri, eski Oğuz destanının bir devamı gibidir.

Dede korkut hikâyeleri tam bir hikâye sayamayız. Çünkü içlerinde hayli inanılmaz olaylar, olağanüstü kahramanlar bulunmaktadır. Bu hikâyeler daha çok, destanı andırır. Fakat hikâye yönünden destan da sayılmaz. Halk hikâyesi ile destan arasında bir tür olan Dede Korkut Hikâyeleri, destani halk hikâyeleri olarak anılır. Hikâyelerde 12.-13. yy arasında Kuzey Doğu Anadolu bölgesinde yerleşen Müslüman Oğuzların iç çekişmeleri ve savaşları anlatılmaktadır.

Destanlarda olduğu gibi bu hikâyelerde de çevre belli belirsizdir. Hikâyelerin coğrafyası Erzurum, Bayburt çevresinde odaklanmaktadır. Dede korkut hikâyelerinin yaratılış zamanları ile yazıya geçiş zamanları birbirinden farklıdır.

Kuzey – Doğu Anadolu bölgesinde yazıya geçirilmiş olan bu hikâyelerin yazıya geçiş zamanları 15.yy başlarıdır. Dede korkut hikâyeleri, Türk hikâye dilinin güzelliğini, Türk toplumunun hayatını, adetlerini, yaşayışlarını anlatan zengin bir kaynaktır.

Dede Korkut Hikayelerinin asıl ve tam adı, "Kitab-ı Dedem Korkut Ala Lisan-ı Taife-i Oğuzan" dır.

Dede korkut hikâyeleri, Türk edebiyatından destandan halk hikâyeciliğine geçiş dönemi ürünü olan ve Türk halk hikâyelerinin en eski örneği sayılır.

MESNEVİ

- 1- Divan edebiyatı nazım şekillerindedir.
- 2- Nazım birimi beyittir.
- 3- Aruz ölçüsünün kısa kalıpları ile yazılır.
- 4- Kafiye düzeni (a a -bb-cc-dd-...) şeklindedir.
- 5- Divan edebiyatının en uzun nazım şeklidir. Binlerce beyitten oluşabilir.
- 6- Mesnevi nazım şekli İran edebiyatında ortaya çıkmış, oradan Türk ve Arap edebiyatına geçmiştir.
- 7- Edebiyatımızın ilk mesnevisi Yusuf Has Hacib'in 11.yy'da yazdığı Kutadgu Bilig adlı eserdir.
- 8- Mesneviler, Türk edebiyatının manzum romanları sayılabilir.
- 9- Mesnevilerde konuya doğrudan girilmez. Mesnevinin kendine özgü bir düzeni vardır. Mesneviler genellikle şu bölümlerden oluşur:
 - a) Dibace (önsöz) b)Tevhid c) Münacaat d) Naat e)Miraciye f) Methiye g) Sebeb-i Telif(eserin yazılış nedeni)
 - h) Agaz-ı Dastan (konuya başlangıç) ı) Hatime (sonsöz)

Konu ne olursa olsun bir mesnevide bu bölümlerin birçoğu bulunur.

10- Mesnevilerde konu ne olursa olsun ilk dikkati çeken özellik, olayın masal havası içinde anlatılmasıdır. Akıl ve mantık ölçülerini aşan birçok olay, mesnevide birbirini izler. Yer ve zaman belirsizdir. Tasvirlerde aşırı abartmalar göze çarpar. Konuda birlik sağlanamamıştır. Hikâyenin bölümleri birbirine eklenmiş ilgisiz parçalar gibi görünür. Doğa ve olayların geçtiği ortam betimlenmeleri, gerçeğe uygun değildir. Hikâye kahramanları olağanüstü davranışlara bulunur. Bu hikâyelerin ağırlık merkezi aşktır. Bu aşk genellikle beşeri, bazen de ilahi aşktır. Ağırlık merkezi aşk olan hikâyelerde cin, peri, dev, cadı, ejderha gibi masal motifleri çok bulunur. Bazen bu aşk ve imajlar, tasavvufi veya alegorik nitelikler gösterebilir.

11- Mesnevilerde konu değişik olabilir. Mesneviler konularına göre şu şekilde sınıflandırılır:

- a) Aşk konulu mesneviler b) Dini-Tasavvufi mesneviler
- c) Ahlaki ve öğretici mesneviler
- d) Savaş ve kahramanlık konulu mesneviler
- e) Bir şehri ve güzellerini anlatan mesneviler
- f) Mizahi mesneviler

12- Beş adet mesnevinin bir araya gelmesiyle oluşan yapıta "hamse" denir. Divan edebiyatında hamse sahibi olmaya çok önem verilirdi. Türk edebiyatında ilk hamse sahibi şair "Ali Şir Nevai"dir.

13- Mesnevi, her beytinin kafiyesi ayrı olduğu için yazması en kolay nazım şekli sayılır. Bu nedenle kısa konularda nazım biçimi olarak fazla ilgi görmemiştir. Divanlarda kısa mesnevi şekli ile yazılmış şiirlere az rastlanır. Bu nedenle uzun konular, hatta ansiklopedik eserler dahi mesnevi nazım şekliyle yazılabilmektedir.

14- Eski edebiyatımızda mesnevi, asla gazel ve kaside gibi ön planda tutulmamış, hatta yalnızca mesnevi yazan şairlerin sanatı küçümsenmiştir.

TÜRK EDEBİYATINDA ÖNEMLİ MESNEVİLER VE BU MESNEVİLERİN İÇERİKLERİ

1- KUTADGU BİLİG: Edebiyatımızdaki ilk mesnevidir. Yusuf Has Hacip tarafından 11. Yüzyılda Karahanlı Türkçesiyle (Hakaniye Lehçesi) oluşturulmuştur. Ayrıca bu eser İslamiyet Etkisinde gelişen Türk edebiyatının ilk ürünüdür.

2- BENG-Ü BADE: Fuzuli 444 beyitlik bu mesnevisinde esrar (beng) ile şarabı (bade) kişileştirerek kendileri ve birbirleri hakkında konuşurmuştur. Eser alegorik bir nitelik taşımaktadır.

3- MEVLANANIN MESNEVİSİ: Mevlana 'nın eserlerinin en ünlüsü ve en hacimli (yaklaşık 26 bin beyit) Ö11li1 bu mesnevi; dini, tasavvufi ve ahlaki yanı ağır basan didaktik bir eserdir. Mesnevîde işlenen konuların çoğu öğüt verme amacı güder. Konuların işlenişinde hikâye ve fabllarla konuyu açıklama, örnekleme, verilmek istenen düşünceyi pekiştirme yolu izlenmiştir. Bütün hikâye ve fablların eserde yer alış amacı eğitici ve öğretici olmaktır. Bu nedenle her hikâye bir öğütle bitirilir.

4- CEMŞİD Ü HURŞİT: 14.yy. eserlerindedir. Âşıkane konulu bu mesnevîde Çin hükümdarının oğlu Cemşid ile Rum hükümdarının kızı Hurşit arasındaki aşk anlatılır. Bu eser, Ahmedî tarafından yazılmıştır. Ahmedî, mesnevi nazım şeklinin Anadolu'daki kurucusudur.

5-SÜHEYL Ü NEVBAHAR: 14.yy. Anadolu sahası manzum eserlerindedir. 1350 yılında Hoca Mesut tarafından Farsçadan (İran edebiyatından) tercüme edilmiştir. Aşk konulu bir "mesnevidir. 5568 beyitten oluşur. Eserin konusu şu şekildedir: Süheyl, Yemen hükümdarının oğludur. Bir nakkaş tarafından yapılan resimdeki Çin hükümdarının kızı Nevbahar'a âşık olur. Resmi yapan nakkaşla birlikte Çin ülkesine türlü güçlüklerle dolu bir yolculuk yaparlar. Büyük aşkı uğruna, başından geçen birçok olaydan sonra Nevbahar'a kavuşur.

6- GARİPNAME: Aşık Paşa'nın 1329'da yazdığı 12 bin beyitlik din ve tasavvuf temalı bir mesnevidir.

7- HARNAME: Har, "eşek" Harname "Eşek Hikayesi, Bir Eşeğin Başından Geçenler" demektir. Harname 126 beyitten oluşmuştur. Şeyhi, bu eserinde kendi hakkına razı olmayıp öküzlere özenen bir eşeğin başına gelen kötü olayları anlatır. Kahramanlarının insan dışındaki varlıklardan oluşması yönüyle fabl'a benzer.

8- HAYRÂBÂD: Nabi, bu mesneviyi Ferüddin Attar'ın İlahiname'sindeki bir hikayeden yola çıkarak oluşturulmuştur.

9- HÜSN Ü AŞK: Hüsn (Güzellik) isimli kızla Aşk isimli bir erkeğin birbirlerine âşık olmalarının ve bu bağlamda yaşadıkları olayların anlatıldığı alegorik bir mesnevidir. Eser tasavvufi ve felsefi bir arka plana sahiptir.

10- HÜSREV Ü ŞİRİN: Edebiyatımızda bu ismi taşıyan pek çok mesnevi vardır. Anadolu'da ki ilk Hüsrev ü Şirin'i 1367'de Fahri kaleme almıştır. 15. Yüzyılda Şeyhi'nin de aynı isimli mesnevisi vardır. Çağatay edebiyatında bu hikâye ilk defa Ferhad ü Şirin adıyla 1484 yılında Ali Şir Nevai tarafından kaleme alınmıştır.

11- MANTIKU'T TAYR (KUŞLARIN DİLİ) : Ünlü İranlı mutasavvuf Feridüddin Attar'ın aynı isimli eserinin çevirisidir. Gülşehri tarafından çevrilmiştir. Eserde tasavvufi kavramlar, kuşlar arasında geçen bir öykü bağlamında somutlaştırılmıştır. Eser bu yönüyle "fabl"a benzemektedir. Eser 1314 yılında yazılmıştır.

12- RİSALETÜ'N NUSHİYYE: Yunus Emre'nin bu eseri 563 beyitlik didaktik niteliği ağır basan bir mesnevidir. Tasavvuf ile ilgili bilgiler içermektedir.

13- VESİLETÜ'N NECÂT: Divan Edebiyatında Hz. Muhammed'in hayatının anlatıldığı eserlerin genel adı mevliddir. Türk Edebiyatında mevlidlerin en önemlisi Vesiletü'n Necât'tır. Yazarı Süleyman Çelebi'dir.

14- YUSUF U ZELİHA: Hz. Yusuf'la Zeliha arasındaki kıssadan yola çıkılarak pek çok mesnevi yazılmıştır. En önemlileri Şeyyad Hamza, Erzurumlu Darir ve Hamdullah Hamdi tarafından yazılan eserlerdir.

ÖNEMLİ MESNEVİLER VE YAZARLARI

Ashab-ı Kehf	:	Raşih
Beng-ü Bade	:	Fuzuli
Cemşid ü Hurşid	:	Ahmedî
Çengname	:	Ahmed-i Dad
Garipname	:	Aşık Paşa
Harname	:	Şeyhi
Hayrâbâd	:	Nabi
Hayriyye	:	Nabi
Hüsn-ü Aşk	:	Şeyh Galip
Hüsrev-ü Şirin	:	Şeyhi
İskendername	:	Ahmedî
Kutadgu Bilig	:	Yusuf Has Hacip
Mantiku't Tayr	:	Gülşehri
Risaletü'n Nushiye	:	Yunus Emre
Surname	:	Nabi
Süheyl'ü Nevbahar	:	Hoca Mesut
Şâh u Gedâ	:	Taşlıcalı Yahya
Vesiletü'n Necât (Mevlid)	:	Süleyman Çelebi
Yusuf u Zeliha	:	Şeyyad Hamza

TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATINDA HİKÂYENİN ÖZELLİKLERİ

- 1) Hikâye ve romanda konular **günlük olaylardan** ve **tarihten** alınmıştır. Duygusal ve acıklı konular ön plandadır.
- 2) Hikâye ve romanların **bir kısmı halka, bir kısmı da aydın tabakaya** seslenir.
- 3) Sosyal hayatımızla ilgili sorunlar (yasak aşk, yanlış evlenme), yanlış batılılaşmaya yer verilir.
- 4) Tanzimat 1. Dönem roman ve hikâyelerinde **romantizmin**, Tanzimat 2. Dönem roman ve hikâyelerinde **realizm** edebi akımının etkisi görülür.
- 5) Tanzimat edebiyatı 1. Dönem romanlarında olayların kuruluşunda **rastlantılara** çok yer verilir ve kişiler genellikle ilk görüşte aşık olur.
- 6) Tanzimat edebiyatı 1. Dönem romanlarında tasvir, gerçek yerini bulmuş değildir.
- 7) Olayların geçtiği yer **İstanbul'dur**.
- 8) Tanzimat 1. Dönem hikâyesi teknik yönden kusurludur

TANZİMAT DÖNEMİ "HİKAYE" SANATÇILARI

SAMİ PAŞAZADE SEZAI (1860-1936)

Tanzimat Edebiyatı 2. Dönem Sanatçılarındandır. Hikaye, roman, sohbet, gezi yazısı, makale türünde eserler vermiştir. Şiirlerinde romantizmin, roman ve hikayelerinde ise realizmin etkisinde kalmıştır. Namık Kemal ve Abdülhak Hamit Tarhan gibi yazarların etrafında kalmıştır. Batı edebiyatına yönelmiştir.

S.P.Sezai, köle ticaretini konu alan "Sergüzeşt" adlı romanıyla tanınmıştır. Romanda, romantik ve realist anlayışın etkileri vardır. Bu roman, romantizmden realizme geçişe örnek bir romandır. Bu roman, yöresel gerçeklerden kaynaklanarak evrensel açılan bir nitelik taşır. Bu roman, yazarın realist bakış açısının ve sosyal tenkit anlayışının bir ürünüdür. Yazarın bir diğer önemli eseri ise "Küçük Şeyler" isimli eserdir. Bu eser, batılı anlamda kısa hikaye anlayışının edebiyatımızdaki ilk örneğidir. Yazar bu eserde kısa hikayelerini toplamıştır.

ESERLERİ:

Roman: Sergüzeşt

Hikaye: Küçük Şeyler

Tiyatro: Şir

Hikaye-Nesir: Rumuzü'l Edep, İclal

Çeviri Roman: Jak

NABİZADE NAZIM (1862-1893)

Edebiyatta konuşma dilinden yararlanmak gerektiğini savunmuş, kişileri kendi dilleriyle konuşturmaya çalışmış, araya girip kendi düşüncesini belirtmekten kaçınarak öyküleme tekniğine uyan bir yapı kurmayı başarmıştır.

Realist-natüralist etkilenmeler taşıyan sanatçının gözlem araştırma gücü dikkat çekicidir.

1890 yılında yazdığı "Karabibik" adlı romanı edebiyatımızdaki ilk köy romanıdır. Bu romanda köy hayatını ve köy insanının konu edinir. Edebiyatımızda köyle, toprakla ilgili sorunlar ilk defa bu romanda dile

getirilmiştir. Bu romanda Antalya'nın Kaş ilçesine bağlı "Beymenlik" köyünün insanlarını tanıtmıştır.

Sanatçı "Zehra" adlı romanında psikolojik çözümlenmelerden de yararlanarak eski İstanbul hayatını sergilemiştir. Bu roman edebiyatımızdaki ilk psikolojik roman denemesidir.

Edebiyata şiirle başlayan sanatçı, roman ve öyküleriyle tanınır. Natüralizm ve realizmden etkilenen sanatçı, bu anlayışta başarılı denilebilecek eserler vermiştir.

ESERLERİ

Roman: Karabibik, Zehra

Öykü: Yedigârlarım, Haspa, Hala Güzel, Sevda, Zavallı Kız, Bir Hatıra

Şiir: Heves Ettim

AHMET MİTHAT EFENDİ (1844-1912)

Edebiyatımızın en popüler, halkçı, üretken sanatçılarındandır. Yaklaşık 200 kadar eser vermiştir. Çok okuyup yazdığı için kendisine "Yazı Makinesi" denmektedir.

Ahmet Mithat Efendi, sanatında halkçı bir tavır sergiler. Halkı bilgilendirmek, eğitmek amacıyla hemen hemen her konuda eserler vermiş, bu konuda başarılı olmuştur. Eserlerini sanat ve gelecek kaygısı ile yazmamış, bütün amacı halkı eğitmektir. Şiir dışında hemen hemen her türde eser yazmış, toplum için sanat anlayışını benimsemiştir. Halka yakınlığı ve halkı aydınlatmaya çalışması nedeniyle "Hace-i Evvel" (İlk Öğretmen) olarak kabul edilir. Öğreticiliği sanattan üstün tutmuştur. Halka okuma zevkini aşılmasına rağmen eserleri sanatsal değerden yoksundur. Eserlerinde sade bir dil kullanmıştır. Ahmet Mithat Efendi, döneminin en çok okunan romancısıdır. Romanlarında hem eğlendirmeyi hem de eğitmeyi amaçlamıştır. Romanları teknik bakımdan kusurludur. Çünkü romanlarının akışını keserek okura uzun uzun açıklamalar yapmış, bilgiler vermiştir. Romanlarında kişiliğini gizlemez. Bu tavrında halkçı bakış açısının yanında romantizm akımının etkileri de vardır. Tanzimat romanında sosyal sorunlara ilk defa değinen ve en çok yer veren Ahmet Mithat'tır. Eserlerinde genellikle romantizm edebi akımının etkileri görülür.

Edebiyatımızın tema ufku genişletmiş, öykü ve romanlarında meddah tekniğinden yararlanmıştır. Onun bir diğer özelliği de gazeteciliğidir. Çıkaracağı gazeteler de önemlidir. Bütün edebi ve fikri eserlerinde Doğu ve Batı medeniyetlerini karşılaştırmış, bir süzgeçten geçirmiş ve senteze ulaşmaya çalışmıştır.

ESERLERİ:

Roman: Felatun Bey İle Rakım Efendi, Hasan Mellah, Hüseyin Fellah, Dünyaya İkinci Geliş, Paris'te Bir Türk, Henüz On Yedi Yaşında, Dürdane Hanım, Jön Türk

Hikaye: Letaif-i Rivayet, Kıssadan Hisse Yeniçeriler, Obur

Gezi Yazısı: Avrupa'da Bir Cevelan

Tiyatro: Eyvah, Çerkes Özdenleri, Çengi, Ahz-i Sar, Açık Baş, Siyavuş

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİNDE HİKÂYENİN ÖZELLİKLERİ

1) Genç Kalemler dergisinde yayımlanan Yeni Lisan başlıklı makalede ortaya konan fikirlerle, Türk hikâyeciliği farklı bir boyut kazanır. Yeni Lisan başlıklı makalede dile getirilen konulara, hikâye türündeki edebi ürünlerde de uyulmuştur. Özellikle Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar gibi yazarlarımız hikâyelerinde, Anadolu'yu ve Anadolu insanını sade bir dille yansıtmaya özen göstermişlerdir. Bu sanatçıların ürünleri, milli bilincin oluşturulmasında önemli bir katkı sağlamıştır.

2) Bu dönemde milli duyarlılıkları ve toplumsal konuları ele alan Ömer Seyfettin, hikâyeciliğimizin öncüsü olmuştur.

3) Bu dönemde küçük hikâye türü önem kazanmış, başlı başına edebi bir tür olmuştur.

4) Tanzimat edebiyatı ve Servet-i Fünûn edebiyatı hikâyelerinde olaylar genellikle İstanbul'da geçmektedir. Bu dönemde ise olayların geçtiği mekân, İstanbul ile sınırlı kalmayıp Anadolu'ya ve ülke sınırları dışına taşar. Bu dönem sanatçıları, Anadolu'yu gözlemlemiş, halkı tanımış, hikâyelerinde olay örgüsünü, Anadolu ve Anadolu insanı etrafında oluşturmuşlardır. Bu dönem sanatçıları, vatanın sadece İstanbul'dan ibaret olmadığını, savaş yıllarında asil sıkıntıyı Anadolu insanının çektiğini vurgulamış ve memleketten bahseden bir edebiyat (memleket edebiyatı) oluşturmuşlardır. Bu dönemde Anadolu'nun farklı yerleri, Anadolu dışındaki Türklerin yaşadığı ortamlar, savaşta cepheler mekân olarak seçilmiştir.

5) Milli edebiyat dönem sanatçıları, hikâyelerde genellikle toplumsal temaları işlemişlerdir. Osmanlılık, Türkçülük, Batıcılık, akımları temaların belirlenmesinde ana etken olmuştur. Sanatçılar, eserlerini bu akımların ışığı altında oluşturmuşlardır. Temalar; Anadolu'dan, toplum yaşamından, kimi zaman da tarihi olaylarından alınmıştır. Anadolu insanının yaşam koşulları, savaş yıllarında çekilen sıkıntılar, bağımsızlık, yanlış batılılaşma, geçmişteki kahramanlıklar, vatan sevgisi gibi temalar işlenmiştir. Milli duyarlılığı öne çıkaran temalar, sıkça işlenmiştir. Bu dönemde geri planda da olsa aşk maceraları unutulmamış ve bireysel temalara da yer verilmiştir.

6) Toplumun her kesiminden insanlar, bu dönem hikâyelerinin şahıs kadrosunu oluşturmuşlardır. Bu kişiler, hikâyelerde genelde fiziksel görünüşleriyle ve davranış özellikleriyle anlatılmışlardır.

7) Bu dönem yazarları, genelde kendi yaşadıkları zaman diliminin sosyal temalarını eserlerinde anlatmışlardır. Ancak, zaman sadece yaşanan zaman ile sınırlı tutulmamış, geçmiş zamanı ve milli duyguları coşturmak, kalıcı kılmak amacıyla uzak tarihimizin şanlı sayfalarını da hikâyelerine taşımışlardır.

8) Bu dönem hikâyelerinde sade bir dil kullanılmıştır. Hikâyelerin dili, Milli edebiyat akımının anlayışına uygundur. Konuşma dilini yansıtan sade bir dil kullanılmıştır. Anlatım, akıcı ve sürükleyicidir.

9) Bu dönem sanatçıları, Osmanlı'nın en zor dönemlerinde yaşamış, pek çok savaş görmüş kişilerdir. Sanatçıların çoğu İstanbul dışına çıkmış, gerek Balkanlarda gerekse Anadolu'nun farklı yerlerinde bulunmuşlardır. Halkla iç içe

olan sanatçılar, Anadolu'yu ve Anadolu insanını gözlemlemişler ve tanımışlardır. Eserlerinde gözlemlerini yansıtmışlardır. Gözlemle birlikte gelen tasvir, hikâyelerde kusursuzca uygulanmıştır.

10) Bu dönem hikâyelerinde, gözlem önem kazanmıştır; tasvirler gerçekçidir.

11) Bu dönem hikâyelerinde, realizm edebi akımının etkileri görülür.

12) Bu dönem hikâyelerinde zekâ oyunlarına, mizah ögesine yer verilmiştir.

13) Bu dönem hikâyeleri, Maupassant hikâye tarzına göre yazılmıştır.

14) Tanzimat'la edebiyatımıza giren hikâye, zamanla Batılı anlamda olgunluğa ulaşmıştır. Bu dönemde teknik bakımdan olgun eserler verilmiştir. Olay, zaman, mekân, kişi ve anlatım bir bütünlük içerisinde verilmiştir.

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ HİKÂYE YAZARLARI

REFİK HALİT KARAY (1888-1965)

1- Edebiyata Fecr-i Ati topluluğunda başlamış, daha sonra Milli Edebiyat Akımı'na katılmıştır. Kalem dergisinde "Kirpi" imzasıyla mizahi yazılar yazmıştır.

2- Türk öykücülüğünü tam anlamıyla Anadolu'ya yöneltmiştir.

3- Eserlerinde sürgün hayatında iken tanıdığı Anadolu'yu ve Anadolu dışındaki yerleri realist bir şekilde anlatmıştır.

4- Yazarlığa mizahi öykülerle başlamıştır. 1919 yılından başlayarak Türk öykücülüğünde yeni bir sayfa açmıştır.

5- Sürgün olarak gittiği Anadolu'dan çeşitli kesimlerden insanları canlandırdığı "Memleket Hikâyeleri" isimli hikaye kitabıyla, o güne kadar konuları İstanbul ile sınırlı olan Türk öykücülüğünü Anadolu'ya taşır. Bu yönüyle sonraları gelişen köy edebiyatının öncülerinden biri olur..

6- Hikâye ve romanlarında renkli bir görüntü ve gözlem zenginliği göze çarpar. Romanlarında çoğunlukla aile üstünde durur. Hiçbir teze bağlı kalmaksızın, sağlam bir teknikle, başarılı çevre tasvirleriyle nefis bir üslupla olayları anlatır..

ESERLERİ:

Hikaye: Memleket Hikayeleri, Gurbet Hikayeleri Roman: Dişi Örümcek, Bugünün Saraylısı, İstanbul'un İcyüzü, Yezidin Kızı, yer Altında Dünya var, Nilgün, Çete, Sürgün, Kadınlar Tekkesi, Sonuncu Kadeh, Bu Bizim Hayatımız, Anahtar, 2000 Yılın Sevgilisi, Karlı Dağdaki Ateş, Dört Yapraklı Yonca, Yerini Seven Fidan, Ekmek Elden Su Gölden, Ayın On Dördü, Yüzen Bahçe Tiyatro: Deli

Anı: Bir Ömür Boyunca, Minelbab İlelmihrab

Mizah: Kirpinin Dedikleri, Agop Paşa'nın Hatıraları, Ay Peşinde, Tanıdıklarım, Guguklu Saat, Bir İçim Su, İlk Adım, Bir Avuç Saçma, Üç Nesil Üç Hayat, Makyajlı Kadın, Tanrıya Şikayet, Sakın Aldanma İnanma Kanma

ÖMER SEYFETTİN (1884-1920)

- 1- Milli Edebiyat Akımı 'nın öncülerindendir.
- 2- Modem ve realist Türk öykücülüğünün kurucusudur.
- 3- Öykücülüğü meslek edinen ilk sanatçımızdır. Yazı hayatına şiirle başlamış ancak öykücülükte karar kılmıştır. Maupassant tarzı hikâye tarzının edebiyatımızdaki ilk ve en büyük sanatçısıdır. Öykülerini şaşkıncu bir sonla bitirmeyi sever.
- 4- Öykülerini "Yeni Mecmua" ve "Büyük Mecmua" adlı dergilerde yayımlamış, sanat hayatı boyunca 140 adet hikâye yazmıştır.
- 5- Hikâyelerinin konularını günlük hayattan, çocukluk ve askerlik anılarından, tarihten, halk fıkralarından, menkıbelerden, efsanelerden almış; hikâyelerinde tasvir ve tahlile değil olaya önem vermiştir.
- 6- Hikâyeleri, kişiler bakımından zayıftır. Hikâyelerde okuyucuyu alıp götüren, kahramandan ziyade, olaydır. Kişiler, hikâyenin ilerlemesi yönünden bir araçtır.
- 7- Mekân bakımından İstanbul'un dışına çıkan ilk hikâyecilerdendir. (daha çok Anadolu ve Balkanlar)
- 8- Çevre ve kişi tasvirleri bakımından pek özenli değildir. Sebepi ise, bu hikâyelerin tezli hikâye olmasıdır.
- 9- Servet-i Fünûcuların ağır ve süslü diline karşı çıkmış, sade bir halk dilini savunmuş ve edebiyatsız bir edebiyat yapmak için çalışmıştır.

ESERLERİ:

Hikâye: Yüksek Ökçeler, Kaşağı, Kızıl Elma Neresi, Harem, Gizli Mabed, Beyaz Lale, Asilzadeler, İlk Düşen Ak, Mahçupluk İmtihanı, Dalga, Nokta, Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür, Bahar ve Kelebekler, Primo-Türk Çocuğu, Hürriyet Bayrakları, Başını Vermeyen Şehit, Pembe İncili Kaftan, Topuz, Falaka, Kurbağa Duası, Yalnız Efe, Bomba; And, Teke Tek, İlk Namaz, Nakarat, Aleko, Forsa, Kütük, Yüz Akı, Kurumuş Ağaçlar, Üç Nasihat, Efruz Bey, Perili Köşk,

Nesir: Ruzname, Balkan Harbi Hatıraları, Türklük Ülküsü, Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset, Yarınki Turan Devleti, Türklük Mefkuresi

III. ÜNİTE: ŞİİR

1) İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK ŞİİRİ

KOŞUK: İslamiyet'ten önce Türklerde; sığır törenlerinde, şöenlerde söylenen aşk, kahramanlık, doğa temalı şiirlere **koşuk** denir.

Koşuklar, dörtlüklerden meydana gelir, aaab, cccb, dddb, şeklinde kafiyelenir. 7'li hece ölçüsü ve genellikle yarım kafiye kullanılır. Tema bakımından daha çok lirik, epik, pastoral özellikler taşır. Bu şiirler, kopuz (bir tür saz) eşliğinde belli bir ezgiyle söylenmiştir. Koşuklar daha çok, törenlerde söylendiği için şiir söyleme eylemine bugün için dans olarak adlandırılabilir ritmik öğeler de katılmıştır.

İslam uygarlığı çevresinde gelişen Türk Edebiyatı dönemindeki bazı nazım biçimleriyle koşuk arasında önemli benzerlikler bulunur. Koşuk, halk şiirindeki koşma nazım şekli ve divan şiirindeki gazel nazım şekli ile tema bakımından benzerlik gösterir.

SAGU: İslamiyetten önceki Türkler arasında önemli bir kişi öldüğü zaman bunlar için yapılan Yuğ adı verilen yas törenlerinde söylenen şiirlere **sagu** denir.

Sagu, halk şiirindeki **ağıt** ve **divan** şiirindeki mersiye nazım türleri ile benzerlik gösterir. Sagularda meydana getirilen elem ve keder yalnızca şairin değil bütün toplumun üzüntüsü ve acısıdır.

SAV: Yaşanılan olaylardan çıkarılan derslerin, duygu ve düşüncelerin özlü bir şekilde anlatımına **sav** denir.

Sav, söz, atasözü anlamına gelir. Sav eski çağlara ortaya çıkmış, ölçülü, uyaklı ve akılda kalabilen özlü sözler olup sözlü edebiyat ürünlerindedir.

Ör: Aç ne yimes, tok ne times. (Aç ne yemez, tok ne demez)

Destan döneminde sürdürülen hayatla şiir arasındaki ilişki: Şiirlerde, eski Türklerin, yaşayış, inanış, geleneksel ve göreneklerinin yansımaları görülür.

2) İSLAMİ DÖNEMDE İLK DİL VE EDEBİYAT ÜRÜNLERİ (11-12.YY.) – GEÇİŞ DÖNEMİ ÜRÜNLERİ-

İslam uygarlığı çevresinde gelişen Türk edebiyatının ilk dil ve edebiyat ürünleri şunlardır:

- a) Kutadgu Bilig b) Atabetü'l Hakayık
c) Divan-ı Hikmet d) Divanü Lügati't Türk

KUTADGU BİLİG: İslam Uygarlığı çevresinde gelişen Türk edebiyatının ilk edebi eseridir.

- 1- Yusuf Has Hacip tarafından yazılmış didaktik bir eserdir.
- 2- Eserin 1070 yılında yazımı tamamlanmış ve aynı yıl Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Kara Han 'a sunulmuştur.
- 3- Eser, divan edebiyatının ilk eseri olup Hakaniye Lehçesi (Karahanlı Türkçesi) ile yazılmıştır. Eserde az da olsa Arapça-Farsça kelimelere de yer verilmiştir.
- 4- Kutadgu Bilig'in anlamı "Mutluluk Veren Bilgi" dir.
- 5- **Eserin yazılış amacı:** Eser, insana hem dünyada hem de ahirette mutlu olmanın yolunu öğretmek amacıyla yazılmıştır.

6- Eser, "mesnevi" nazım şekliyle yazılmış ilk eserdir.

Aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Bu durum, İslam kültürünün egemen olduğu İran) ve Arap edebiyatlarının Türk edebiyatını etkilemeye başladığını göstermektedir. Eser, 88 bölümden oluşur. Eserde 6645 beyit ve 173 dörtlük bulunur.

Dörtlükler, aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Eseri, İslamiyet öncesi Türk şiir geleneğine bağlayan bu dörtlüklerdir. Bu durum, eserin yazıldığı zaman diliminde İslamiyet öncesi Türk şiir geleneğinin izlerinin tamamen silinmediğini, söz konusu zaman diliminin bir dönemi olduğunu göstermektedir.

7- Eser; dil, tarih, sosyoloji yönünden belge niteliğindedir.

8- Yazar, bu eseri Türkçe sözcük ve terimlerle yazmış; halk söyleyişlerine, deyimlerine, atasözlerine, bilgece sözlere ve **manilere** de yer vermiştir.

9- Türk edebiyatının **sivasetname türünde yazılmış ilk eseridir.**

10- Eserde İslam kültürü ile milli ve yerli değerler kaynaştırılmıştır.

11- Eserde; iyilik, doğruluk, bilgi, akıl, devlet ve adalet üzerinde durulmakta bireyin toplumun ve devletin mutlu ve huzurlu olabilmesi için gerekli olan kurallar anlatılmaktadır.

12- **Eser** dört kavram üzerine kurulmuş, bu kavramlar dört kişi ile canlandırılmış, verilmek istenen mesaj bu şekilde somutlaştırılmıştır. Kutadgu Bilig, bu kişilerin karşılıklı konuşmaları üzerine kurulmuştur.

13- Eserdeki kişiler sembolik kişilerdir. Bu kişilerden:

Kün Togdı: Adaleti ve kanunu temsil eden bir hükümdardır.

Ay Toldı: Mutluluğu temsil eden bir vezirdir.

Ögdülmiş: Aklı temsil eden vezirin oğludur.

Odgurmuş: Akıbet (Hayatın sonunu) temsil eden bir zahittir. Vezirin oğlunun arkadaşıdır.

14- Bu eser, içerisindeki birçok görüşün günümüzde de geçerli olduğu bir öğüt kitabıdır.

ATABETÜ'L HAKAYIK: Edip Ahmet Yükneki tarafından 12. Yüzyılın ilk yarısında yazılmıştır.

1- Atabetü'l Hakayık, Gerçeklerin Eşiği anlamına gelmektedir.

2- Yazar, dönemin geleneğine uyarak bu eseri dönemin hükümdarı Emir Muhammed Da'd Sipehsalar'a sunmuştur.

3- Eser, Hakaniye lehçesi ile yazılmıştır.

4- Eser, aruz vezni ile yazılmıştır.

5- Eser, kimi yönleriyle gazel, kimi yönleriyle de kasidenin özelliklerini taşımaktadır. Atabetü'l Hakayık'ta daha sonra dörtlüklerle söylenmiş asıl bölüm yer alır.

6- Eserde işlenen konulardan bazıları şunlardır: bilginin yararı ile cahilliğin zararları, dili tutmanın yolu, dünyanın geçiciliği, cömertliğin övülmesi cimriliğin yerilmesi, alçak gönüllülük, zamanın bozukluğu.

7- Eserdeki asıl metnin dörtlüklerle söylenmiş olması yazarın milli şiir zevkini sürdürdüğünün göstergesidir.

8- Atabetü'l Hakayık'ta Kutadgu Bilig'e göre Arapça ve Farsça sözcük sayısı daha fazladır.

9- Atabetü'l Hakayık; dini-ahlaki, didaktik bir eserdir.

10- Eser, İslam Uygarlığı çerçevesinde gelişen Türk Edebiyatı döneminde yazılmış, Müslümanlık İnançlarını telkin eden ilk eserdir.

11- Türk-İslam çevresinde bireylerin eğitimi amacıyla yazılmıştır.

12- Nasihatnamedir.

DİVANÜ LÜGATİ'T TÜRK: Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmış olan bu eser, 1074'de Bağdat'da tamamlanmış ve dönemin halifesine sunulmuştur.

1- Bu eser, Araplara Türkçeyi öğretmek ve Türkçe'nin zengin dil varlığını ortaya çıkarmak amacıyla yazılmıştır. Bu eser Türkçe-Arapça bir sözcüktür.

2- *Bu eser, Türkçe'nin bilinen ilk sözlüğü, ilk dil bilgisi kitabı, ilk edebiyat antolojisi, ilk Türk dünyası ansiklopedisidir.*

3- Bu eser Arapça olarak yazılmıştır. Eserde 7500 dolayındaki Türkçe kelimenin Arapça Karşılıkları verilmiştir.

4- Kaşgarlı Mahmut, Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bütün bölgeleri dolaşarak onların yaşayışlarını, çeşitli halk ürünlerini inceleyerek halk dilinden, edebiyatından çok sayıda kelime, deyim, atasözü ve şiir örneklerini edine almıştır. Eserin sonunda, tarihi değer taşıyan, o zamanki Türk İllerini gösteren bir harita bulunmaktadır.

5- İslamiyet öncesi Türk edebiyatı sözlü edebiyat dönemi ürünlerinden olan destan, koşuk, sagu, sav örnekleri ve Türk edebiyat tarihi içerisinde yer alan birçok sözlü edebiyat ürünü bu eser yoluyla günümüze kadar ulaşmıştır.

6- Eserde, Türk lehçeleri Hakaniye ve Oğuz lehçesi olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

7- Kaşgarlı Mahmur bu eseri 20 yıllık bir araştırmanın sonunda yazmıştır.

8- Kaşgarlı Mahmut **ilk dil bilimcidir.**

DİVAN-I HİKMET: Ahmet Yesevi 'nin "Hikmet" adı verilen şiirlerini topladığı esere verilen addır.

Ahmet Yesevi Türkler arasında ilk tarikat kurucusu olarak bilinir ve yaşadığı yüzyıldan itibaren halkın üzerinde derin etki bırakan ilk mutasavvuttur. Ahmet Yesevi, mutasavvif şair ve tarikat kurucusu sıfatıyla Türkler üzerinde yüzyıllarca etkisini sürdürmüş bir kişidir.

Ahmet Yesevi, kurduğu "Yeseviye" tarikatının görüşlerini yaymış; Türk toplulukları arasında zamanla İslamiyet'i yaygınlaştırmak üzere yoğun çabalar harcamıştır.

Ahmet Yesevi, etrafında toplanan müritlerine dervişlik adabını öğretmek için onların anlayabilecekleri bir dille manzumeler yazarak onlara seslenir. Ahmet Yesevi 'nin bu şiirlerine, onları aynı biçimsel özellikler taşıyan sıradan manzumelerden ayırmak için "Hikmet" demiştir. Ahmet Yesevi 'nin Hikmet adı verilen bu şiirleri öğrencileri tarafından 15.yy'da Divan-ı Hikmet adı verilen bir eserde toplanmıştır. Divan-ı Hikmet'te yer alan manzumeler, dil itibarıyla "Hakaniye Lehçesi" özellikleri gösterirler. Bu manzumelerde şekil özellikleri olarak dörtlülükler, hece ölçüsü, yarım kafiye ve redifler kullanılmış; koşma biçiminde uyaklanmıştır. Bu manzumeler sade bir dille yazılmıştır.

Divan-ı Hikmet'te yer alan şiirler, sanat endişesi güdülmeksizin, tasavvuf propagandası yapmak amacıyla söylenmiş lirizm yanı zayıf şiirlerden oluşur. Bu şiirler didaktik şiirlerdir.

Bu şiirler, İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı içerisinde dini-tasavvufi halk şiiri nazım türlerinden olan "ilahinin ilk örnekleridir". Bundan dolayı Ahmet Yesevi, dini-tasavvufi halk edebiyatının kurucusu ve ilk temsilcisidir.

Divan-ı Hikmet'te toplanan ve "Hikmet" adı verilen şiirlerde şu konular işlenmiştir:

- Hz. Muhammed'in hayatı ve mucizeleri
- İslam Menkıbeleri
- Dünyadan Şikâyet
- Kıyamet günün yakınlığı hatırlatılarak dünya hayatından şikâyet
- Dervişliğin faziletleri
- Yesevilik tarikatının temel ilkeleri ile ilgili bilgiler
- Allah'a ulaşmanın yolları
- Peygamber sevgisi

3) DİVAN ŞİİRİ

Divan Edebiyatı

* Divan Edebiyatı, Arap ve İran edebiyatlarının etkisiyle, medrese tahsilinden geçmiş seçkinlerin oluşturduğu bir edebiyattır. Şairlerin şiirlerini "divan" adı verilen eserlerde bir araya getirmelerinden dolayı bu döneme Divan Edebiyatı denmiştir.

* Divan Edebiyatı "Klasik Türk Edebiyatı", "yüksek zümre edebiyatı", "saray edebiyatı", "eski Türk edebiyatı" gibi isimlerle de anılmaktadır.

* İlk örnekleri 11. Ve 12. Yüzyıllarda kendini göstermiş olsa da asıl başlangıcı 13. Yüzyıldır. 19.yy'ın ikinci yarısına kadar devam etmiştir.

* Divan edebiyatı; ait, konu, anlatım, işleyiş ve biçim yönünden Arap ve özellikle de İran edebiyatının etkisindedir. Edebiyatımızın yabancı etkilere en açık bölümüdür. Eserlerin tamamı yazılıdır. Divan edebiyatında anonim ürün yoktur. Düz yazı da kullanılmış olmakla birlikte nazım (şiir) daha yaygındır. Müzik ile ilgisi halk edebiyatına göre daha azdır.

* Divan edebiyatının dayandığı temel kültür kaynağı "İslamiyet'tir. Ayrıca bu dönemde adına

* "Osmanlıca" denen Arapça-Farsça-Türkçe karışımı yapay bir dil doğmuştur.

Divan Şiirinin Özellikleri:

- 1) İlk divan şairi, dindışı şiirler yazan "Hoca Dehhani" dir.
- 2) Hoca Dehhani, divan şiirinin Anadolu'daki kurucusu kabul edilir.
- 3) İlk divan şairleri, şiirlerinde ağırlıklı olarak Türkçeyi
- 4) Kullanmışlar; ancak 16.yy.dan sonra Osmanlıca (Arapça Farsça- Türkçe karışımı yapay bir dil) ad verilen ağır bir dil kullanmışlardır.
- 5) Ağırlıklı olarak aruz ölçüsü kullanılmıştır. Bunun yanında Nedim, Âşık Paşa, Şeyh Galip gibi şairlerin hece ölçüsüyle şiir denemeleri olmuştur.
- 6) Ana nazım birimi beyittir. Divan şiiri, beyit esasına dayalıdır. Bentlerle yazılanlar da vardır.
- 7) Divan şiirinde şiir, kuralları önceden belirlenmiş nazım şekillerine uyularak yazılır. Divan şiirinde şiir, bir nazım biçimiyle adlandırılır. Arap ve İran edebiyatlarından aynen alınmış gazel, kaside, mesnevi, rubai nazım şekilleri (biçimleri) kullanılmıştır. Sadece "şarkı" ve "tuyuğ" nazım şekilleri, Türk divan şairlerince geliştirilmiş ve edebiyatımıza kazandırılmıştır. Bu nazım şekilleri süreç için de kendi şiir geleneklerini (gazel yazma geleneği, kaside yazma geleneği...) oluşturmuştur.

8) Genellikle tam ve zengin kafiye kullanılmış ahenge önem verildiğinden dolayı rediflere de yer verilmiştir. "Göz için uyak" anlayışı benimsenmiştir. Divan şiirinde ses ile imparatorluk yapma arasında ilişki vardır.

9) Divan şiirinde her beyit veya bent kendi içinde bir bütündür. Şiirde her beyit veya bent, anlamca diğer beyitlerden veya bentlerden bağımsızdır. Yani bütün güzelliği değil "parça güzelliği" esas alınmıştır.

10) Divan şiirinde ortak imgeler kullanılır, bu ortak imgelere mazmun denir. Sanatçılar, "mazmun" (kalıpsöz) adı verilen kalıplaşmış dolaylı söz kalıplarıyla ve ortak benzetmelerle duygu, düşünce ve hayallerini dile getirmişlerdir.

Mazmun: Belli bir kavramı düşündürüp çağrıştıran, genellikle açık istiare ve telmih söz sanatlarından yararlanılarak oluşturulan kalıplaşmış kelimelerdir. Mazmun, modern şiirdeki imgenin divan şiirindeki karşılığıdır. Bir mazmun, divan şiirini bilen herkese aynı şeyleri çağrıştıtır. Divan şiirindeki mazmunların çok önemli bölümü, sevgililerin özelliklerinin anlatılması için kullanılmıştır.

Örnek: Gül: Sevgilinin yüzü ve yanağı (rengi dolayısıyla)

Servi: Sevgilinin boyu

İnci: Sevgilinin dişi

11) Şiirde birimler, ses ve anlam kaynaşmasından oluşur. Şiiri meydana getiren birimlerin ortak paydası temadır. Divan şiirinde birimler, ortak bir tema etrafında birleşerek şiiri oluşturur. Divan şiirinde ağırlıklı olarak bireysel temalar (İnsan aşkı, içki, eğlence, sevgili vb.) işlenmiştir. Dini ve toplumsal temalara az yer verilmiştir. Divan şiirinde temalar; imgeler; dini söyleyiş ve kelimelerle geliştirilir.

12) Sanat için sanat anlayışı egemendir. Söz güzelliği amaçlanmıştır. Bunun için konu, geri plandadır. Konudan çok, konunun işleniş biçimine önem verilmiştir. Yeni konular bulma yerine var olan konularda daha güzel yazma çabasına girmişlerdir. Bu yönüyle divan şiiri hem konu hem de biçimce özgün değil taklide dayalıdır.

13) Divan şiiri, somut ve gerçekçi değil hayalidir. Konular, soyut olarak ele alınır. Gerçek hayat sahnelerine pek yer verilmez. Sanatçıların insandan kopuk, soyut ve hayali şiir dünyaları vardır.

14) Divan şiiri, halktan kopuktur. Saray çevresi ve medreselilerin oluşturduğu bir edebiyattır.

15) Divan şiiri, varlığını 13.yy.dan 19.yy. ortalarına kadar sürdürmüştür.

16) Divan şiiri, kendine özgü bir zevk ve anlayışların hâkim olduğu bir ortamda oluşmuştur. Bu ortam, İslami öğelerle saltanat anlayışının bir arada düşünüldüğü Osmanlı devletindeki "saray" çevresidir.

17) Divan şiiri geleneğindeki şairlerin hemen hepsi, Türkçenin yanı sıra Arapça ve Farsçayı da bu dillerde güzel şiirler yazacak kadar iyi bilen, eğitilmiş kişilerdir.

18) Divan şiiri, kuralcı ve biçimci bir şiir geleneğidir.

19) Divan şiiri yan anlam bakımından zengindir. Kelimeler ağırlıklı olarak ilk anlam dışında kullanılır. Divan şiirinde süslü anlatıma, söz sanatlarına, mecazlı anlatıma sıkça yer verilmiş; söyleyiş güzelliğinin yakalanmasına çalışılmıştır. Bunlar, sanatçıyı usta kılan önemli unsurlardandır.

20) Divan şiirinin en önemli kaynakları Arap ve Fars mitolojileri, bu milletlerin halk hikâyeleri ve edebiyat birikimleridir. Bunların yanında peygamber ve evliya hikâyeleri, Kur'an, hadis ve tasavvuf da bazı şairlere kaynaklık etmiştir.

21) Divan şiirinde gözlem, izlenim, sezgi, kişisel duyarlılık önemlidir.

22) Divan şiiri, yüce ve yüksek olana yöneliktir; bunun için, daha çok soyutun sahasında kalır.

Divan Şiiri Nazım Biçimleri (Şekilleri)

GAZEL: Gazel, 13.yy'dan itibaren edebiyatımızda kullanılmaya başlanmıştır. Gazel işlediği temalar ve lirikliği bakımından halk edebiyat nazım türlerinden "güzelleme" ile benzerlik gösterir. Gazel; divan edebiyatının en yaygın nazım biçimlerindedir. Genellikle aşk, güzellik, içli ve kadın konularıyla yazılır. Bazı özellikleri şunlardır:

* Nazım birimi beyittir.

* Beyit sayısı 5-15 arasında değişir.

* Kafiye düzeni aa-ba-ca-da... şeklindedir.

* Gazelin ilk beyiti musaara'dır. Yani dizeleri birbiriyle uyaklıdır. Gazelin ilk beyitine "matla", matladan sonra gelen beyite "hüsn-i matla" adı verilir.

* Gazelin son beyitine "makta", maktadan bir önceki beyite "hüsn-i makta" adı verilir.

* Şairin mahlasının bulunduğu beyite "mahlas beyiti" denir.

* Gazelin yeri önemli olmaksızın en güzel beyitine "beytül gazel" denir.

* Gazel Türk Edebiyatına bağımız bir nazım biçimi olarak İran edebiyatı yoluyla girmiştir.

* Gazel konu bakımından **lirik** bir nazım biçimidir.

* Gazeldeki beyitler arasından anlam birliği yani konu bütünlüğü bulunur.

Anadolu'da din dışındaki temaların ele alındığı ilk gazeller, divan edebiyatının Anadolu'da ki kurucusu "Hoca Dehhani" tarafından yazılmıştır.

Gazel, beyit bütünlüğüne (parça güzelliğine) dayalı bir nazım şeklidir.

Divanların büyük bir bölümünü "gazeller" oluşturur. Gazelleri makam ile okuyan kişiye "gazelhan" denir.

Gazeller, işledikleri konulara ve bu konulara bağlı üsluplara göre çeşitli isimlerle anılır. Bu isimler şunlardır:

a) Âşıkane (lirik, garami) gazel: Aşkın verdiği mutluluğu, sıkıntıyı, acıyı, sevgiliden yakınmayı, sevgiliye karşı yakarışları anlatan gazellerdir. Bu tür gazallerin tek temsilcisi **Fuzuli**'dir.

b) Rindane Gazel: Genellikle içkiyi, içki zevkini, içki ile ilgili çeşitli düşünceleri dünya ve hayata aldırış etmeme, yaşamaktan zevk almayı işleyen gazallere denir. Bu türün en büyük temsilcisi **Baki**'dir.

c) Şuhane Gazel: Kadını ve aşın güzelliklerini konu alan zarif bir anlatımla söylenmiş gazellerdir. Nedim, bu tür gazelleriyle tanınmıştır.

Hakimane Gazel: Ahlakla ilgili öğütler veren, türlü hayat görüşlerini yansıtan, özdeyiş ve öğretici söyleyişli gazellerdir. Nabi, bu tür gazelleri ile ün yapmıştır

KASİDE: Divan edebiyatı nazım şekillerindendir. Kaside, belli bir amaçla yazılmış şiir demektir. Övgü şiiridir. Daha çok din ve devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılır.

* Kaside. Arap edebiyatının ilk dönemlerinde doğmuş. Arap edebiyatından İran edebiyatına, İran edebiyatından da Türk edebiyatına geçmiştir. Türk şiirinde kaside 15.yy'da kendini gösterir. Türk kasideciliği. 17.yy'da en büyük. Ustası yetiştirmiştir. Nefi. Türk şiirinin en büyük ve en tanınmış kaside şairidir.

* Kaside, beyitler halinde yazılır. Beyit sayısı (31- 99) arasında değişir: ancak daha az veya daha çok sayıda beyit içeren kasideler de vardır.

* Kasidenin uyak düzeni gazelin uyak düzeni ile aynıdır (aa-ba-ca- ..).

* Kasidenin ilk beytine matla (doğuş-başlangıç) beyti denir. Şair, kaside içinde herhangi bir yerde matla'yı yenileyebilir. Buna tecdid-i matla (matlanın yenilenmesi) adı verilir.

* Kasidenin son beytine makta (kesiş-bitiriş) beyti denir.

* Şairin mahlasının bulunduğu beyte taç beyit denir; bu beyit genellikle kasidenin sonlarına doğru söylenir. Kasidenin en güzel beytine de "beytül kaside" denir.

Kaside altı bölümden oluşur. Bu bölümler genellikle şöyledir:

1) **Nesib ya da Teşbib:** Kasidenin giriş bölümü ve şiir yönünden en ağır basan bölümüdür. Bu bölüm 15-20 beyitten oluşur. Eğer bu bölümde aşıkane duygular anlatılıyorsa nesib; bahar, tabiat, bayramlar gibi afaki konular işleniyorsa teşbib adıyla adlandırılır. Bu bölümde çeşitli konular işlenir. Kasideler genellikle bu bölümde ele alınan konulara göre adlandırılır.

Bu bölümde ele alınan konular ve buna bağlı olarak kasidelerin aldıkları isimler şunlardır:

a) **Bahariye:** Baharı anlatan

b) **Şitaiye:** Kışı anlatan

c) **Temmuziye:** Yaz mevsimini, sıcakları anlatan

d) **Ramazaniye:** Ramazan dolayısıyla yazılan ve Ramazan ayını türlü yönleriyle anlatan kasidelerdir.

e) **İydiye:** Bayramlarda sunulan kasidelerdir. Sunulduğu kişinin bayramı kutlanır.

f) **Nevniziye:** Nevruz dolayısıyla yazılan kasidelerdir.

g) **Rahşiye:** Atın anlatıldığı ve övüldüğü kasidelerdir.

2) **Girizgâh ya da Giriş:** Nesib ile methiye bölümü arasında yer alan, genellikle tek beyitten oluşan bir bölümdür. Bu beyit ile şair, methiye bölümüne geçeceğini bildirir.

3) **Methiye:** Asıl konunun anlatıldığı bölümdür. Kasidenin sunulduğu kişi bu bölümde övülür.

4) **Tegazzül:** Kasidelerin içinde genellikle methiye bölümünden sonra aynı ölçü ve uyakla bir gazel söylemektir.

5) **Fahriye:** Şairin kendisini övdüğü bölümdür.

6) **Dua:** Kasidenin son bölümüdür. Şair bu bölümde methiye bölümünde övdüğü kişiyi başarılı, uzun ömürlü olması için iyi dileklerde bulunarak o kişi için dua eder.

Konularına Göre Kaside Türleri:

a) **Tevhid:** Allah'ın birliğini anlatan kasidelerdir.

b) **Münacaat:** Allah'a yalvarış ve yakarış içeren kasidelerdir.

c) **Naat:** Hz. Muhammed'i ve halifeyi övmek için yazılan kasidelerdir.

d) **Methiye:** Din ve devlet büyüklerini övmek için yazılan kasidelerdir.

e) **Mersiye:** Ölen bir kişinin ardından yas konulu yazılan kasidelerdir.

f) **Hicviye:** Toplumu ya da kişileri eleştirmek için yazılan kasidelerdir.

RUBAİ: Dörtlü, dörtlük. Divan Edebiyatı nazım şekillerindendir. Tam bir anlam ifade eden, kendine özgü ayrı bir ölçüsü olan, dört dizelik bağımsız bir nazım şeklidir. Halk edebiyatındaki maniye benzer.

Özellikleri:

1- Aruz vezninin belli kalıpları ile yazılır.

2- Rubai, dört mısradan oluşan bir nazım şeklidir. Yani dört mısralık her bir rubai, başlı başına bir şiirdir.

3- Rubainin kafiye düzeni "aa-ba" dır.

4- Rubailerde genellikle düşünce ve felsefe yönü ağır basan temalar ele alınmıştır.

İlk rubailer İran'da yazılmıştır. Rubai, İran edebiyatından Türk edebiyatına geçmiştir. Türk edebiyatından 14.yy'dan sonra rubai yazılmaya başlanmıştır. Rubainin en usta şairi **İranlı Şair Ömer Hayyam'dır.**

Mevlana'nın Farsça olarak yazdığı 1500 kadar felsefi rubaisi, rubainin Türk edebiyatında yayılmasında önemli rol oynar. 17. yy. Rubainin Türk edebiyatında altın çağıdır. 17.yy edebiyatçılarımızdan Azmizade Haleti 6500 kadar rubaisi ile edebiyatımızda rubai tarzının en usta şairidir. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatına ise en büyük rubai ustası **Yahya Kemal Beyatlı'dır.**

Rubai, ince duygu ve düşüncelere nükteli buluşlara çok uygun olduğundan divan edebiyatı nazım biçimleri içinde günümüze kadar canlılığını yitirmeden yaşayabilmiş tek nazım biçimidir.

ŞARKI: Divan edebiyatı nazım şekillerindedir. Türk edebiyatında doğmuş, Türk divan şairlerince geliştirilmiş ve edebiyatımıza kazandırılmıştır.

Şarkı, bestelenmek amacıyla yazılır. Şekil (Biçim) yönünden Murabbaya benzer. Genellikle dörder dizelik bentler halinde yazılır. Ancak beş veya altı dizeli bentlerden oluşan şarkılar da vardır. Şarkıda her bendin üçüncü dizesi miyan veya miyanhane; sonda tekrarlanan dize ise nakarat adını alır. Miyan daha çok şarkının en güzel ve dokunaklı dizesi olup bestenin de en dokunaklı ve en önemli bölümünü oluşturur. Nakarat ise her bendin sonunda tekrarlanan ve o bendin anlamı ile yakından ilgili olan dizedir.

Şarkının konusu genellikle aşk, ayrılık, içki ve eğlencedir. Bestelenmek amacıyla yazıldığı ve böylece geniş halk kitlelerine seslendiği için şarkının dilinin yakın olmasına özen gösterilir.

Şair şarkıda genellikle son beyitte mahlasını söyler. Şarkı aruz ölçüsü ile yazılır. Şarkıda aruz ölçüsünün her kalıbı kullanıldığı halde musikiye daha kolay uyum sağladığı için “mef’ulü, mafailü, mefailü, feülün” aruz kalıbı ile yazılır.

Şarkı nazım şekli, edebiyatımızda 17.yy sonlarından itibaren görülmeye başlar. Türk edebiyatında her bakımdan şarkı formuna uyan ilk şiirleri “Naili” yazmıştır. Divan edebiyatının en güzel ve en başarılı şarkılarını “Nedim” yazmıştır.

MURABBA: Divan edebiyatı nazım şekillerindedir. Dörder dizelik bentlerden oluşur. Aruz vezni ile yazılır. Her konuda murabba yazılabilir. Ancak dini ve didaktik konular ile övgü, yergi, manzum, mektup, mersiye vb. türlerde daha çok kullanılmıştır.

TERKİB-İ BENT: Divan Edebiyatı nazım şekillerindedir. Gazel biçiminde kafiyelenmiş 5-10 beyitlik şiir parçalarının “vasıta beyiti” denilen beyitlerle birbirine bağlanması sonucu oluşan nazım şeklidir. Her bentin son beyitine “vasıta beyiti” ya da “bendiye” denir. Tekib-i Benti oluşturan bentlerin sayısı genellikle 5-12 arasında değişir. Terkib-i Bent nazım şekli, edebiyatımızda çok kullanılmıştır. Hemen hemen her türlü konunun ele alınabildiği terkib-i bentlerde genellikle, talihten ve hayattan şikayetler, dini tasavvufi, felsefi, sosyal konular, toplumsal yergiler işlenmiştir. Ancak terkib-i bentlerin başlıca konusu mersiye dir. Türk edebiyatında Terkib-i Bendiyle ünlü en büyük şair **Bağdatlı Ruhi’dir**. Terkib-i bentler, aruz vezni ile yazılır. Terkib-i bentte ana birim değeri bent: alt birim değeri ise beyittir.

TERCİ-İ BENT: Biçim ve uyak yönünden terkib-i bente benzer. Yalnız, terci-i bentlerde vasıta beyitleri her bentin sonunda tekrar edilir. Terci-i bentlerde genellikle, Allah’ın gücü, felek, hayatın sorunları gibi konular ile mersiye, methiye, tevhid gibi nazım türleri işlenmiştir.

TUYUĞ: Divan edebiyatı nazım şekillerindedir. Dört dizelik (tek dörtlük) bir nazım şeklidir. Aruz vezni ile yazılır. Nazım birimi benttir. Uyak düzeni (aaxa) şeklindedir. Türk edebiyatında doğmuş, Türk şairlerince geliştirilmiş ve edebiyatımıza kazandırılmıştır. Halk edebiyatındaki maninin karşılığıdır. Tuyuğ sadece Türk edebiyatında görülür, milli bir nazım şeklidir. Aruz vezninin sadece “failatün, failatün, failün” kalıbı ile yazılır.

KIT’A: Divan şiiri nazım biçimlerindedir. 2 beyitten oluşur. Uyak düzeni (xa-xa) şeklindedir.

MÜSTEZAD: Divan şiiri nazım biçimlerindedir. Eklenmiş, arttırılmış demektir. Gazelden türemiştir. Aruz vezni ile yazılır

Divan Edebiyatında kullanılan nazım birimleri beyit ve bent olmak üzere ikiye ayrılır. Bir şiiri oluşturan üç, dört, beş, altı, yedi vb. mısralık bölümlerin her birine bent denir. Divan edebiyatında bentlerle kullanılan nazım biçimleri ikiye ayrılır.

Bentlerle kullanılan nazım şekilleri:

A- Tek Dörtlükler: Rubai ve Tuyuğ

B- Musammatlar: Üç ya da daha çok mısradan oluşan bentlerin genel adına musammat denir.

1) Dörtlüler: a) Murabba

b) Şarkı

a) Terbi: Bir gazelin beyitlerinin üzerine başka bir şair tarafından aynı ölçüde ikişer dize eklemesiyle yapılır.

2) Beşliler:

a) Muhammes: Aynı vezinde beşer dizelik bentlerden oluşan nazım biçimidir.

b) Tardiye: Muhammesin özel bir biçimidir.

c) Tahmis: Bir gazelin beyitlerinin üzerine başka bir şair tarafından aynı ölçüde üçer dize eklemesiyle yapılır.

d) Taştir: Bir gazelin beyitlerini başka bir şair tarafından ikiye ayrılarak ortalarına aynı uyakta ve aynı ölçüde üçer dize eklemesiyle oluşur.

3) Altılılar:

a) Müseddes: Aynı vezinde altışar dizelik bentlerden oluşan nazım şekline müseddes denir.

b) Tesdis: Altıya çıkarma anlamına gelir. Bir gazelin her beyitinin başına başka bir şair tarafından aynı ölçü ve uyakla dört adet dize ilave edilmesiyle yapılır.

4) Müsebba (Yedili): Yedi dizeli bentlerden oluşan bir nazım şeklidir. Divan şiirinde örneği azdır.

5) Müsemmen (Sekizli): Sekiz dizeli bentlerden oluşan bir nazım şeklidir. Divan şiirinde örneği azdır.

6) Müstessa (Dokuzlu): Onar dizelik bentlerden oluşan bir nazım şeklidir. Pek az kullanılmıştır.

7) Muaşşer (Onlu): Onar dizelik bentlerden oluşan nazım şekline muaşşer denir.

GAZEL: Gazel, 13.yy'dan itibaren edebiyatımızda kullanılmaya başlanmıştır. Gazel işlediği temalar ve lirikliği bakımından halk edebiyat nazım türlerinden “güzelleme” ile benzerlik gösterir. Gazel; divan edebiyatının en yaygın nazım biçimlerindedir. Genellikle aşk, güzellik, içli ve kadın konularıyla yazılır. Bazı özellikleri şunlardır:

- * Nazım birimi beyittir.
- * Beyit sayısı 5-15 arasında değişir.
- * Kafiye düzeni aa-ba-ca-da... şeklindedir.
- * Gazelin ilk beyiti musaara'dır. Yani dizeleri birbiriyle uyaklıdır. Gazelin ilk beyitine “**matla**”, matladan sonra gelen beyite “hüsn-i matla” adı verilir.
- * Gazelin son beyitine “**makta**”, maktadan bir önceki beyite “hüsn-i makta” adı verilir.
- * Şairin mahlasının bulunduğu beyite “**mahlas beyiti**” denir.
- * Gazelin yeri önemli olmaksızın en güzel beyitine “**beytül gazel**” denir.
- * Gazel Türk Edebiyatına bağımız bir nazım biçimi olarak İran edebiyatı yoluyla girmiştir.
- * Gazel konu bakımından **lirik** bir nazım biçimidir.
- * Gazeldeki beyitler arasında anlam birliği yani konu bütünlüğü bulunur.

*Anadolu'da din dışındaki temaların ele alındığı ilk gazeller, divan edebiyatının Anadolu'da ki kurucusu “**Hoca Dehhanî**” tarafından yazılmıştır.*

Divan Şiiri Nazım Türleri:

- 1- Tevhid:** Allah'ın birliğini ve ululuğunu anlatan şiirlere tevhid denir. Genellikle kaside nazım biçimiyle yazılır. Divan edebiyatında en tanınmış tevhidi, Nabi yazmıştır.
- 2- Münacaat:** Allah'a karşı yapılan yalvarış ve yakarıları anlatan şiirlere münacaat denir. Genellikle kaside nazım biçimiyle yazılır.
- 3- Naat:** Hz. Muhammed'i övmek, ona yalvarıp şefaahat dilemek amacıyla yazılan şiirlere naat denir. Genellikle kaside şeklinde yazılır.
- 4- Mersiye:** Bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı anlatmak amacıyla ölüyü över nitelikte yazılan şiirlere denir. Genellikle terakib-i bent şeklinde yazılır.
- 5- Medhiye:** Bir kimseyi övmek için yazılan şiirlerdir. Genellikle kaside şeklinde yazılır.
- 6- Hicviye:** Bir kimseyi yermek amacıyla yazılan şiirlerdir.
- 7- Fahriye:** Şairlerin kendilerini övmek amacıyla yazdıkları şiirlere fahriye denir.

4-15.Yüzyıldan 19. Yüzyıl Ortalarına Kadar Osmanlı Edebiyatı

4.1.1. Divan Şiiri (Gazel, Kaside, Rubai, Musammatlar, Şarkı, Murabba, Terakib-i Bent...)

4.1.c. Divan Şiiri Temsilcileri (Sanatçıları)

SEYHİ: 15.yy Anadolu sahası Türk edebiyatının ilk yarısında yaşamış en büyük şairidir. Anadolu sahasında din dışı edebiyatın kurulmasında önemli rol oynamıştır. Duygu derinliği ile dikkat çeken şiirleri ile ün kazanmıştır. 15. Yy da mesnevîde en usta şairdir.

NEF'İ: 17. yy. Osmanlı sahası Türk edebiyatının ilk yarısında yaşamış olup divan şiirinin önde gelen şairlerindedir. Asıl adı Ömer'dir. Sadrazam Bayram Paşa'ya yazdığı hiciv yüzünden idam edilmiştir. Övgülerinde ve yergilerinde aşırıya kaçmış abartma sanatını çok kullanmıştır.

NABİ: 17.yy Anadolu (Osmanlı) sahası 2. Yarısında yetişmiş şairlerin en ünlüsüdür. Ününün edebiyatımızda “Nabi Ekolü” olarak bilinen “Hikemi Şii” akımının kurucusu ve en güçlü temsilcisi olarak alır. Şiirlerinde yaşadığı dönemin sosyal bozukluklarını anlatmıştır. Düşüncelerini anlatmak için şiiri bir araç olarak görmüştür.

Hikemi Şiir: Düşünce ve bilgi ağırlıklı şiirdir.

NAİLİ: 17. YY Osmanlı Sahası Türk edebiyatı şairlerindedir. Neşati ile birlikte Sebki-Hindi tarzının edebiyatımızdaki en büyük temsilcisidir.

NESATİ: 17. YY Osmanlı sahası Türk edebiyatı şairlerindedir. Naili ile birlikte Sebki-Hindi tarzının edebiyatımızdaki en büyük temsilcisidir.

SÜLEYMAN ÇELEBİ: Aslında bir din adamıdır. 1409'da Bursa'da yazdığı **Vesiletü'n Necatı** mesnevisi ile tanınmıştır. Halk arasında bu eser **mevlit** olarak bilinir. Bu eser Süleyman Çelebi'nin tek eseridir.

TASLICALI YAHYA: 16. Yy Osmanlı sahası mesnevi şairlerinden olup Şehzade Mustafa'nın boğdurulması üzerine yazdığı mersiyesi ile tanınır. Hamse sahibidir.

MEVLANA CELALEDDİNİ RUMİ: 1207 yılında Horasan'ın Belh şehrinde doğmuştur. 13.yy Anadolu sahası Türk edebiyatı şairlerindedir. Tasavvuf düşüncesinin ve edebiyatının en büyük isimlerindedir. Tasavvuf felsefesini bütün detaylarıyla hocası Şems-i Tebrizi'den öğrenmiştir. Mevlana, mensur eserler de dahil eserlerini genel olarak farsça yazmıştır. Bunun nedeni öğrenimini Farsça olarak yapmasıdır. Ayrıca bir diğer neden de o devirde edebî dil Farsça idi. Mevlana, başta şiirleri olmak üzere eserlerinde daha çok tasavvuf ile ilgili konular üzerinde durur. Bu konular arasında tasavvufun ana noktası olan vahdet-i vücud konusu ağırlıklı olarak işlenir. İlahî aşk konusu üzerinde durmuştur. Mevlana, tasavvuf kültürünün etkisiyle hangi din ve mezhepten olursa olsun herkesin eşit olduğunu savunur. Hangi din, mezhep, ırktan olursa olsun insanlara kucak açmış, onlara sevgi yolunu göstermiştir. Mevlana, 17 Aralık 1273 tarihinde ölmüştür. Mevlana'nın ölüm gecesi; düğün gecesi, sevgiliye kavuşulan gece anlamlarına gelen “Şeb-i Arus” olarak bilinir.

Eserleri:

- 1- Mesnevi
- 2- Divan-ı Kebir (Mevlana'nın esas sanat gücünü ortaya koyduğu eseridir. Gazeller, kasideler, rubailer ve müstezatlardan oluşur.)
- 3- Fihi Ma Fih (Mevlana'nın sohbetleri sırasında başta tasavvuf olmak üzere din, ahlak, felsefe ile ilgili görüşlerini anlattığı; dünya, insan ve şiir anlayışını söz konusu ettiği konuşmalarından meydana gelir.)
- 4- Mecalis-i Seb'a (Mevlana'nın yedi adet vaazının bir araya getirilmesiyle oluşmuştur.)
- 5- Mektubat (Selçuklu devleti ileri gelenlerine, dönemin devlet adamlarına, dostlarına yazdığı 145 mektubun bir araya getirilmesiyle oluşan bir eserdir.)

AŞIK PAŞA: 14.yy. Anadolu sahası Türk edebiyatı mutasavvıf şairlerindedir. İyi bir öğrenim görmüş, Farsça ve İslam'î bilgileri bilen bir sanatçıdır: Aşık Paşa'nın Türk Dili ve Edebiyatı açısından en önemli ve ünlü eseri "Garipname" adlı eseridir. Bu eser, 12 bin beyitten oluşan dini-tasavvufî, ahlaki bir mesnevi olup halka tasavvufu öğretmek amacıyla yazılmıştır. Eser, 14.yy. Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşımaktadır.

HOCA MESUT: 14.yy. Anadolu sahası Türk edebiyatı şairlerindedir. Din dışı mesnevi edebiyatının önemli isimlerindedir. Elde bulunan en ünlü eseri "Süheyl ü Nevbahar"dır. Ayrıca şairin yine İran edebiyatından çevirdiği "Ferhangname-i Sadi" adlı bir eseri daha vardır. Bu iki eserden hareketle Hoca Mesut'un İran Edebiyatı'nı yakından tanıyan ve iyi derecede Farsça bilen usta bir şair olduğunu anlıyoruz.

AHMEDİ: 14.yy. Anadolu sahası Türk edebiyatının önde gelen şair ve yazarıdır. Anadolu'da gelişen divan şiirinin Hoca Dehhanî'den sonra Kadı Burhanettin ile birlikte esas kurucusu olarak kabul edilmektedir. Döneminin en çok eser veren alim sanatçısıdır.

Eserleri:

1- Divan (Kasideler, gazeller, terki-i bent ve terci-i bentlerden oluşan hacimli bir divandır.)

2- İskendername (Makedonyalı Büyük İskender' in doğu seferi ve doğu ülkelerini fethiyle ilgilidir. Edebiyatımızda, bu konuda yazılmış mesnevilerin ilk ve en başarılı örneğidir. 8000 beyitin üzerinde bir eserdir.)

3- Cemşid ü Hurşid

4- Tervihül Ervah (Tıpla ilgili bir mesnevidir. 10 bin beyit civarındadır. Dil çalışmaları ve tıp tarihi açısından önemli bir eserdir.)

5- Esrarname çevirisi

6- Mirketül Edeb (Arapça-Farsça manzum bir sözlüktür.)

SULTAN VELED: 14.yy. Anadolu sahası Türk edebiyatı mutasavvıf şairlerindedir. Mevlana'nın oğludur. Mevlana'nın tasavvufî ilgili görüşlerini bir sistem halinde birleştirip Mevlevîliğe bir tarikat olarak gerçek biçimini kazandırmış ve ilk Mevlevî dergahını kurmuştur. İbtidaname, Rebabname, intihaname adlı üç adet mesnevi, Maarif adlı bir mensur eseri ve bir de divanı bulunmaktadır. Tasavvufa ait inançlarını halka yaymada başarılı olmuştur.

Sultan Veled, sayıları pek fazla olmayan Türkçe şiirleri dışında dönemin edebi geleneğine uyarak eserlerinin büyük bir kısmını Farsça olarak yazmıştır.

SEYYAD HAMZA: 13 .yy. Anadolu sahası Türk edebiyatı mutasavvıf şairlerindedir. Şairin din dışı iki gazelinin bulunması onun dini-tasavvufî kimliğinin yanı sıra dünyevi yorumun de bulunduğunu göstermektedir. Şiirlerinde eski

Anadolu Türkçesinin özellikleri görülür. Ancak bir gazelinde doğu Türkçecinin özellikleri görülür. Şeyyad Hamza 'nın hem aruzla hem de hece ölçüsüyle yazdığı manzumeleri vardır. Manzumelerinde mesnevi, gazel, kaside olmak üzere değişik nazım şekilleri kullanmıştır. Onun elimizde bulunan en ünlü eseri Yusuf u Züleyha isimli mesnevisidir. Eser, *Anadolu sahası Türk edebiyatının bir başka deyişle divan edebiyatının* ilk Yusuf u Züleyha'sıdır. Aruzla yazılmış olan bu eser 1529 beyittir. Yusuf u Züleyha'nın aslı Kur'an-ı Kerim'deki Yusuf kıssasına dayanmaktadır. Şeyyad Hamza'nın ayrıca 39 beyitlik

Dastan-ı Sultan Mahmud adlı bir mesnevisi daha bulunmaktadır.

GÜLŞEHİRİ: 14.yy, Anadolu sahası Türk edebiyatı mutasavvıf şairlerindedir. Ahi Evren'in dervişlerindedir. Kırşehir'de kurduğu tekkede Mevlevî tarikatını tanıtır yaymaya başlamıştır. Gülşehrînin en nemli eseri Mantukut Tayr (1317) isimli mesnevisidir. Gülşehrî'nin dini konulu Farsça Felekname (1301) isimli tasavvufî bir mesnevisi. 7 adet gazeli, Farsça Aruz Risalesi. Kuduri Çevirisi isimli eserleri de vardır.

HACI BEKTAŞ-İ VELİ (1210-1270): 13.yy Anadolu sahası Türk edebiyatının mutasavvıf şairlerindedir. Anadolu 'nun

İslamlaşmasında, tasavvufun yayılmasında büyük rol oynamıştır. 1210 yılında Horasan'ın Nişabur şehrinde doğmuştur. Bektaşîlik tarikatının kurucusudur. Hoca Ahmet Yesevî'nin öğrencilerindedir. Tasavvuf düşüncesini yaymak amacıyla Anadolu'ya gelmiş. Kırşehir civarında Suluca karahöyük'e yerleşmiş. Bektaşîlik tarikatını kurmuş çevredeki Türkmenler ve gayrimüslimler arasında Müslümanlığı yayma faaliyetlerini sürdürmüştür. Kuruluş yeri ve ilk yayılma yeri Kırşehir olan Bektaşîlik. 13.yy Anadolu'sunda halktan büyük ilgi ve destek görmüştür.

Hacı Bektaş-i Veli'nin yetiştirdiği dervişler, Bütün Osmanlı coğrafyasına yayıldılar, dergâhlar kurdular, tasavvuf düşüncesinin. İslamiyet'in. Türk kültürünün yayılmasında katkıda bulundular.

Hacı Bektaş-i Veli, Türkçe yazdığı. 'Nefes" adı verilen ilahileri ile Anadolu halkına dini tasavvufî ve ahlaki yol göstericilik yapmıştır. İlahilerinde birçok Farsça tasavvufî terimin Türkçe karşılığını kullanmıştır. İlahiler hece vezni ve dörtlüklerle söylendiği için Bektaşîlik, dilde ve edebiyatta milli çizgiyi korumuş ve yaşatmıştır.

AHMET FAKİH: 13.yy. Anadolu sahası Türk edebiyatı mutasavvıf şairlerindedir. Mevlana'nın babası Bahaddin Veled'in nüritlerindedir. "Çarhname" isimli 100 beyitlik kaside nazım şekliyle yazılmış bir eseri vardır. Eserde dini-tasavvufî konular işlenmiştir. Didaktik bir eserdir. Eski Anadolu Türkçesinin ilk örneklerindedir. Ayrıca şairin "Kitabu Evsafı Mesacidi's Şerife" adlı bir de mesnevisi bulunmaktadır. Eserde Mekke, Medine, Kudüs gibi kutsal yerler tanıtılmaktadır. Eser 339 beyittir.

NECATİ: 15 yüzyılın ikinci yarısında Anadolu sahasında yetişmiş olan şairlerin en büyüğüdür. Şairin Elimizde bulunan tek eseri "Divan"ıdır. Ahmet Paşa ile aşağı yukarı Çağdaş olan Necati daha hayatta iken Ahmet Paşa gibi ünlü bir şair ile karşılaşmış ve Ahmet Paşa'dan üstün olduğu kaynakları tarafından kabul edilmiştir. Tezkireler 15 yüzyılda Şeyhi'nin Mesnevi'de Ahmet Paşa'nın kasidede; Necati'nin ise gazelde en usta Şair olduğunu yazarlar. Necati'nin başarısı tezkirelere göre şiirde halk söyleyişi ne deyim ve atasözlerini kullanmakta gösterdiği ustalıktan kaynaklanmaktadır.

BAĞDATLI RUHİ: 16. Yy Osmanlı (Anadolu) sahası Türk Edebiyatı şairlerindedir. Divan sahibidir. Divanın içerisinde yer alan hiciv ağırlıklı ünlü terki-i bendi ile şöhret sağlamıştır. Tasavvufun önemli ölçüde etkisinde kalan Ruhi'nin şiirlerinde tasavvufî düşünceye geniş ölçüde yer verilmiştir. Ruhi daha çok Fuzuli'nin etkisinde kalmış ve ona nazireler yazmıştır

AHMET PAŞA: 15. yy. Anadolu sahası Türk edebiyatının Şeyhi'den sonra en büyük temsilcisidir. Fatih devrinin en büyük şairidir. Daha hayattayken "Sultanüş Şuara" unvanını kazanmıştır. Anadolu sahası divan şiirinin önde gelen kurucularındandır. Şiirlerinde daha çok beşeri aşk konusunu işlemiştir. Kasidelerinin çoğunu Fatih Sultan Mehmet'e yazmıştır. Türk edebiyatında "nazire" yazma geleneğinin önde gelen temsilcilerindendir.

BAKİ: 16 yüzyıl Osmanlı sahası Türk edebiyatının en büyük şairlerindendir. Şiirlerinde Bu yüzyılın Türk sanat ve medeniyetinin ihtişamını yansıtmış, Osmanlı şiirlerini olgun bir söyleyiş kazandırmıştır. İyi bir tahsil görmüş, İstanbul'un çeşitli medreselerinde müderrislik yapmıştır. Bilim ve şiir yolundaki çalışmaları ile kısa zamanda yükselerek, Kanuni Sultan Süleyman'ın takdiri kazanır ve onun yakın dostları arasına girer. Kanuni'nin ölümü üzerine çok üzülmüş ve ünlü **Kanuni Mersiyesini** yazmıştır. Baki döneminde; **Sultan Üş Şuara** (Şairler Sultanı) unvanını alarak dönemin en ünlü sanatçıları arasına girmiştir. Baki Âlim bir şairdir, divan şiirinin bütün inceliklerini ve tekniğin iyi bilen, Türkçeyi kullanma da usta sanatçı zevki sefayı eğlenceye düşkün kişiliğiyle rind bir şairdir. Ona göre insan kısa ömrün iyi biçimde değerlendirmeli, mümkün olduğunca hayattan zevk almalıdır. Şiirlerinde Aşk şarap güzellik konularını işleyen Şair, Divan şiirinin mazmunlarını şiirlerinde başarıyla kullanmıştır. Baki duyguya fazla ağırlık vermez. Gazel şairidir. Divan şiiri Osmanlı sahasında en olgun seviyesine Baki ile yükselmiştir şiirlerinde mahalli çizgiler, özellikle İstanbul'da ağırlaşmak da birlikte mısralarının büyük kısmında sade ve İstanbul Türkçesine başarıyla kullanmıştır.

Eserleri: 1- Divan 2- Fezail Cihad 3- Fezail Meke 4- Hadis-i Erbabın Tercümesi

AZMİZADE HALETİ: 17.yy Osmanlı (Anadolu) sahası Türk edebiyatı şairlerindendir. Edebiyatımızda rubaileri ile ün yapmıştır. Edebiyatımızda rubai nazım şeklinin en usta temsilcisi olarak bilinir. Şairliği yanında âlimliği ile de ün kazanmıştır. Divanı vardır. Kendisini İranlı ünlü şair, Ömer Hayyam ile karşılaştırır ve onun kadar güzel rubai yazdığını söyler.

NEDİM: 18. Yy Anadolu (Osmanlı) sahası Türk edebiyatı sanatçılarındandır. 18.yy divan şiirinin en büyük temsilcisidir. Lale Devri şairidir. Sadabat eğlencelerinin aranan şairidir. Lale şarkılarıyla tanınmıştır. Gazel ve şarkılarının konusu genellikle beşeri aşk, sevgili ve şaraptır. Tasavvufa yer vermez. Şarkılarında neşeli ve coşkuludur. Edebiyatımızın en büyük şarkı şairidir. Şarkının en güzel ve en başarılı örneklerini vermiştir. Nedimin şiirlerinde neşe ve coşkunluk vardır. Üzüntüyü ve acıyı şiirlerine yansıtmaz. İstanbul şairidir. İstanbul'u öven şairlerin öncüsüdür. 15. Yy'da Necati ile başlayan mahallileşme harekete Nedim ile devam etmiştir. Divan edebiyatının kalıplaşmış kurallarından uzaklaşmış; halk diline yaklaşmıştır.

Eserleri: 1- Divan 2- Nigarname (mensur)

İVAZ PAŞAZADE ATAYİ: Şeyhi ile Ahmet Paşa arasındaki önemli şairler arasında yer alır. İyi öğrenim görmüş olan Atayî'nin, şiirlerinde Şeyhi tarzını izlediği görülür. Arapça ve Farsça kelimeleri şiir dilinde oldukça sık kullanmış ve edebi sanatlarla önem vermiş olmakla birlikte samimi ve anlaşılır bir üslubu vardır. II. Murat'a yazdığı "Güneş" redifli kasidesi ünlüdür. Bu kasideye Ahmet Paşa

nazire yazmıştır. Genelde Atayî'nin şiirleri ve şiir üslubu eski kaynakların takdirini kazanmıştır. Kaside ve gazellerinin yanı sıra tuyuğlarıyla da dikkati çekmiştir. Kadı Burhanettin ve Nesimi'den sonra tuyuğ yazan Anadolu sahası şairi olarak bilinir

FUZULİ (?-1556): Türk edebiyatının en büyük şairlerindendir. 16. yy. Azeri sahasının en büyük lirik şairidir. Edebiyatımızın da en büyük lirik şairidir. Bir aşk şairidir. Onun aşkı maddi aşktan başlayarak ilahi bir aşka dönüşmüştür. Asıl adı Mehmet'tir. Beğendiği her mahlası başkalarının aldığına göreyim kimsenin beğenmeyeceği "arsız, gereksiz" anlamlarına gelen "Fuzuli" kelimesini mahlas olarak almıştır. Büyük bir şair olmasına rağmen layık olduğu değeri, huzuru ve şöreti bulamamış yoksulluk ve sıkıntı içinde yaşamıştır.

Fuzuli şiirlerinde ilahi aşkı işlemiş, İslam dünyasında beşeri aşkın acı ve ızdıraplarıyla ilahi aşkı en iyi birleştiren şair olarak tanınmıştır. Fuzuli üç dilde de çok sayıda eser vermiştir. Arapçayı ve Farsçayı iyi bilmesine rağmen Türkçeye önem vermiştir. Divan şiirinin o çağda en güzel, en sade şiirlerini yazmıştır.

Eserleri:

1- Türkçe Divan	7- Farsça Divan
2- Arapça Şiirler	8- Leyla ile Mecnun Mesnevisi
3- Beng ü Bade	9-Sakiname
4-Hadikattüs Süeda	10-Şikayetname
5-Hadis-i Erbain Tercümesi	11-Rind ü Zahit
6-Sihhat ü Maraz	12-Risale-i Muamma

4) HALK ŞİİRİ

Halk Edebiyatı: Halkın ruhundan doğan, halkın ruhunda yaşayan, halkın değerlerini konu alan, halkın düşüncelerini yansıtan, halka hitap eden, halk arasında yayılmış edebiyata halk edebiyatı denir.

Halk edebiyatı ürünleri genellikle sözlüdür, yazılı eser azdır. İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı Halk Edebiyatı ve Divan Edebiyatı olmak üzere iki koldan gelişmiştir.

İslamiyet Etkisinde gelişen Türk edebiyatı döneminde bir yanda medrese tahsilinden geçmiş seçkinler arasında ortak İslam kültürünün, Arap ve İran edebiyatlarının etkisiyle Divan edebiyatı ortaya çıkıp gelişirken diğer tarafta halk arasında halk edebiyatı geleneği devam etmiştir. Divan edebiyatı, aydınlara, seçkinlere hitap eden; hal edebiyatı ise halka hitap eden bir edebiyattır.

Halk kültürü ile aydınlara bilgi veya kültürleri arasındaki sınırı tayin etmek, Türk halkının maddi ve manevi hayatını aramak, bulmak düşüncesi divan edebiyatı yanında halk edebiyatını oluşturmuştur. Halk edebiyatı, Türk edebiyatının bütünü içinde geniş halk kitlesi ile tarikat zümrelerinin edebi zevk, düşünce, inanç ve hayat görüşlerini genellikle sade bir dille aksettiren anonim veya ferdi eserlerdir.

Halk Edebiyatının Genel Özellikleri:

- 1- Halk edebiyatı, İslam inancından etkilenmesine rağmen Arap ve İran edebiyatlarının etkisine divan edebiyatına göre daha kalıplı kalmış olup milli ve yerli bir edebiyattır.
- 2- Genellikle sözlüdür, yazılı eser azdır.
- 3- Eserlerin bir bölümü anonim, bir bölümü sahiplidir.
- 4- Hem şiir hem de düz yazı alanında ürünler verilmekle birlikte şiir daha ağırlıktadır.
- 5- Halk edebiyatında biçimden çok konu önemlidir.

Halk Edebiyatı üçe ayrılır:

- 1- Anonim (ortaklaşa) halk edebiyatı
- 2- Âşık edebiyatı
- 3- Dini – Tasavvufi (Tekke) Halk Edebiyatı

HALK ŞİİRİ: Halk içinde yetişmiş sanatçıların veya adları bilinmeyen halk sanatçılarının hece vezni ve özel biçimlerle ortaya koydukları manzum ürünlere halk şiiri denir.

Halk şiiri kavramına hem sanatçısı belli olan hem de sanatçısı belli olmayan ürünler girer. Halk şiiri geleneği, halkın ortak beğeni ve değerlerini yansıtan bir edebiyat geleneğidir.

Halk Şiirinin Özellikleri:

- 1- Gerek yapı gerekse de tema bakımından İslamiyet öncesi Türk şiir geleneği ile benzerlikler gösterir.
- 2- Bu şiir geleneğinde eser verenlerin birçoğu düzenli bir eğitimden geçmemiştir.
- 3- Halk şiiri; yüce, yüksek ve ideal olandan çok hayatın gerçeklerine yönelik bir şiirdir. Dolayısıyla bu şiirlerde soyut öğelerden çok somut öğelerin; hayali güzellerden çok gerçek güzellerin; olağanüstü olay ve olgulardan çok, günlük hayatın gerçeklerinin ağır basması söz konusudur.
- 4- Özellikle anonim halk şiiri ile aşık tarzı halk şiiri, genel olarak sıradan Anadolu insanının zihniyet dünyası çevresinde gelişmiştir.
- 5- Şairlerin şiirlerini zamanında yazıya geçirmemeleri, bu şiirlerin birçoğunun zamanla unutulmamasına neden

olmuştur. Bir şiirin Anadolu'nun farklı yörelerinde farklı varyantların bulunmasının en önemli nedenlerinden biri de budur.

6- Halk şiirinde genel olarak, halkın günlük konuşma dili kullanılmıştır. Dilde tabanca etkisi azdır. Yöresel kelime ve deyimlere de yer verilmiştir.

7- Halk şiirinde anıların içten, canlı ve yalındır.

8- Halk şiirinde; koşam, türkü, mani gibi yerli nazım şekilleri kullanılmıştır. Şiirler, temaları bakımından güzelleme, koçaklama, taşlama, ağıt, nefes ... gibi adlar almıştır.

9- Halk şiirinde; aşk, ayrılık, özlem doğa, toplumsal olaylar ölüm, yiğitlik, din, gurbet, mizah gibi temalar işlenmiştir.

10- Nazım birimi genellikle dördlüktür.

11- Hece ölçüsü kullanılmıştır.

12- Genellikle yarım kafiye ve redif kullanılmıştır. Ancak, halk şiirinde özellikle kafiye ve ölçü bakımından divan şiirindeki kuralcılık ve mükemmeliyet görülmez. Çünlü halk şairleri, belirli bir eğitim ve bilgi sahibi kişiler değildir.

13- Halk şiirleri genellikle belli bir ezgiyle söylenmiştir.

14- Halk şiiri geleneği; a) Anonim Halk Şiiri, b) Aşık Tarzı Halk Şiiri c) Dini-Tasavvufi halk şiiri olmak üzere üç ana kolda ilerlemiştir.

4.1.3-a) Anonim Halk Şiiri

Anonim Halk Edebiyatı: Halkın ortaklaşa olarak meydana getirdiği bir edebiyattır. Bu bölüme giren eserlerin kimin tarafından meydana getirildiği belli değildir. İlk meydana çıkışında bir kişinin ürünü ise de zamanla kişilik izleri ortadan kalkar. Bu edebiyat ürünleri sözlü olup, nesilden nesile geçerek sürer, zaman içerisinde dil ve zevk bakımından değişikliklere de uğrar. Bu ürünlerin kökleri, İslamiyet öncesi döneme dayanır. Bu ürünler, çoğunluğu okuma yazma bilmeyen halk kitleleri arasında doğar, gelişir ve sözlü gelenekte yaşar. Anonim Halk Edebiyatı ürünleri üçe ayrılır:

a) **Sözlü manzum ürünler:** Mani, türkü, ninni, destan

b) **Sözlü nesir ürünleri:** Masal, halk hikayesi, efsane, bilmece, halk fıkrası, atasözü, tekerleme, dua, beddua, deyim.

c) **Sözlü tiyatro ürünleri:** Karagöz, ortaoyunu, meddah, köy seyirlik oyunu

MANİ: Anonim halk şiiri nazım şekillerindedir. Halk şiirinin en küçük nazım şeklidir. Yedi heceli ve dört mısralı tek dörtlükten oluşur. Maninin en belirgin özelliği, tek dörtlükten oluşması ve kafiye düzeninin diğer şekillere uymamasıdır. Manilerin uyak şeması genellikle aaxa şeklindedir. Anlam bakımından mani bir bütündür.

Manilerin teması aşktır. Bunun dışında çeşitli temalarda da yazılabilir. Halk arasında mani söylemek için mani düzmek, mani yakmak, mani atmak gibi deyimler de kullanılabilir. Mani söyleyenlere de, mani yakıcı, manici, manici denir. Maniler kendilerine özgü bir beste ile bestelenerek okunur.

Maniler sözlü gelenek içinde oluşturulmuş, sözlü gelenek yoluyla sonraki kuşaklara aktarılmıştır.

Maniler, anonim sözlü ürünler olmakla birlikte sahipleri belli olan maniler de vardır. Kimi saz ve tekke şairlerince söylenmiş manilerde vardır. Böyle manilerin birinci dizelerinde şair, mahlasını söyler. (Mahlas şairin takma adıdır.) Maniler genellikle kadınlar tarafından söylenir. Saz şairleri dışında, erkeklerin mani söylediklerine pek rastlanmaz. Maniler destan veya ağıtın sonunda, türkülerde de bulunabilir.

Mani Çeşitleri:

1- Düz Mani: Yedişer heceli dört mısradan oluşan, kafiyeleri cinsassız olan manilere düz mani denir. Manilerin en yaygını, düz mani şeklinde olanlarıdır. Mani denilince akla ilk gelen, bu çeşit manilerdir. Bu çeşit manilere “tam mani” de denir.

Örnek:

Bahçede hanımeli
Derdinden oldum deli
Alemde hüner odur
Sevmeli sevimli

2- Kesik Mani (cinashlı mani): Birinci mısranın hece sayısı yediden az olan manilerdir. Kafiyeleri cinashlıdır. Bunun için böyle manilere cinashlı mani de denir. Kesik manilerin çoğu İstanbul manileridir.

Örnek:

Sarardı
Bağda güller sarardı
Sen benim namert kulum
Ne güzel sardı
Güzel çünkü derdin yok
Niçin benzin sarardı

3- Artık Mani (Yedekli Mani)

Dört dizeli genel tipte (düz mani) olan maniyeye, aynı kafiyede başka dize/dizeler eklenerek söylenen maniyeye **artık mani** denir. Bu tür manileri, dize sayısı dörtten fazla olan kesik manilerle karıştırmamak gerekir. Artık manilerde birinci mısra anlamlıdır ve genellikle cinashlı kafiye kullanılmaz. Artık manilere **yedekli mani** de denir.

Örnek:

İlkbaharda yaz derler
Şiirin söze naz derler
Kime derdim söylesem
Buna dert sana az derler
Kendin ettin kendine
Yana yana gez derler

4- Deyiş Mani (Karşılıklı Mani):

İki kişinin karşılıklı olarak söyledikleri manilere deyiş adı verilir. Bu tür maniler, sorulu-cevaplı biçimde düzenlenir. Böyle manilerde kimi zaman, maninin kimin ağzından söylendiği belirtilir; kimi zaman da belirtilmez. Kimi deyişler, sorulu-cevaplı biçimde düzenlenmez. Bu tür maniler, belirli bir konu üzerine söylenir. Böyle manilerde genellikle konu ile ilgili bir sözcük ya da sözcük öbeği her manide tekrarlanır.

Ağa:

Adilem sen naçarsın
İnci mercan saçarsın
Dünya, deniz olunca
Gülüm nere kaçarsın

Adile:

Ağam. derim naçarım
İnci mercan saçarım
Dünya, deniz olunca
Ben kuş olup uçarım

TÜRKÜ: Anonim halk şiiri nazım şekillerindedir. Çeşitli ezgilerle söylenir. Türkü teriminin kaynağı, Türk kelimesidir. Türk kelimesinin sonuna nispet eki (i) eklenerek Türki elde edilmiş, bu kelime zamanla söyleyiş kolaylığı sağlamak için türkü haline gelmiştir.

Türkü, yapı ve sözleri bakımından iki bölümden oluşur. Birinci bölüm, türkünün asıl sözlerinin bulunduğu bölümdür. Bu bölüme **bent** adı verilir. İkinci bölüm ise **bağlama ya da kavuştak** adı verilir. Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında uyaklanır. Türküler hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenir. Beşliden başlayarak on altıya kadar, hece vezninin her kalıbında türkülerimiz vardır. Bu durum, türkünün bağımsız bir kuruluş veya nazım şekli olmadığını, sözden çok ezgi ile ilgili olduğunu delildir. Türküler, genellikle 7,,11’li hece kapıları ile söylenir.

Türkülerin konuları çok değişiktir. Aşk duyguları, günlük olaylardan etkilenmeler, savaşlardaki kahramanlıklar en güzel ve en coşkun olarak türkü biçimiyle anlatılır. Halk arasında heyecan uyandıran her olaya türkü yakılır. Bunlar bestelenir ve her türlü yollarla yurdun her köşesine yayılır. Anadolu halkı, bütün acılarını ve sevinçlerini türkülerle doldurur. Kişisel veya toplumsal bir olay, türkünün çıkışını

etkiler. Türkülerde, toplumsallık ağır basar. Halkın sevgisi, nefreti, acısı, tutkusu, her şeyi türkülerde yankısını bulur.

Söyleyeni belli olan türküler de vardır. Âşık edebiyatı içinde de türkü nazım şeklini kullanarak şiir söyleyen şairler vardır. Bu yüzden türkü nazım şekli halk edebiyatının en zengin alanıdır.

Kimi türküler, halk hikâyelerindeki manzum bölümlerden ve saz şairlerinin şiirlerinden oluşturulmuştur.

Bazı türkülerin sözlerinde ve ezgilerinde zamanla bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler bazen bir türünün ilk halinden tamamen uzaklaşmasına ve başka bir türkü gibi değerlendirilmesine neden olmuştur. Diğer halk şiiri nazım şekilleri gibi türkünün de en büyük ayrımı, ezgisindedir. Mani ve koşma tipindeki şiirler, ezgilerinin değişimiyle türkü olur. Türkülerin farkı şekilde değil bestesindedir. Türkü, halk şiirinin en eski nazım şekillerindedir.

Anonim şiirlerin tarihi kaynağı: Anonim metinler, destan döneminden itibaren geniş halk kütlesi içinde varlığı sürdüren sözlü geleneğe bağlıdır.

Türküler; ezgileri, konuları ve yapıları bakımından üç grupta sınıflandırılır.

I. Ezgilerine göre Türküler

a. Usulsüzler: Bunlara uzun hava da denir. Divan, bozlak, hoyrat, kayabaşı, Çukurova gibi çeşitleri vardır.

b. Usullüler: Ölçüsü ve ritmi belli olanlardır. Bunlara kırık hava da denir. Zeybekler, halaylar, barlar, horonlar, kaşık havaları... usullü türkülerini oluşturur.

II. Konularına Göre Türküler

a. Ninniler: Ninni, annenin çocuğunu kucağında, salıncakta ya da beşikte uyutmak için kendine özgü bir besteyle söylediği basit sözlü türüdür.

b. Çocuk Türküleri: Çocuklara, iyi duygu ve düşünceleri aşılamak için söylenen türkülerdir.

c. Doğa Türküleri: Yaylalar, dağlar, ormanlar, kuşlar, çiçekler gibi türlü doğa varlıklarını konu alan türkülerdir.

d. Aşk Türküleri: Aşk duygularını, sevgiliye kavuşmayı, ayrılığı dile getiren içli türkülerdir.

e. Kahramanlık ve Askerlik Türküleri: Savaş, göç, akın gibi olayları yiğitçe bir üslupla anlatan türkülerdir.

f. Tören Türküleri: Kına gecesi, nişan, düğün gibi törenlerde okunan türkülerdir.

g. İş Türküleri: Toplu olarak bahçede, bağda, bostanda, tarlada çalışırken söylenen türkülerdir.

h. Karşılıklı Türküler: İki kişinin karşılıklı olarak belli bir konu üzerinde söylediği türkülerdir.

i. Ölüm Türküleri: Genç yaşta hastalık, cinayet, kaza gibi nedenlerle ölenler için yakılan türkülerdir.

j. Oyun Türküleri: Besteleri, oyun hareketlerine ve figürlerine uygun türkülerdir.

III. Yapılarına Göre Türküler

Türküler içerisinde bentleri bir, iki, üç, dört dizeden oluşanlar olduğu gibi kavuştukları bir, iki, üç, dört dize olanlar vardır. Ayrıca her dörtlüğün son dizesi kavuştuktan oluşan türküler de vardır. Bazı türkülerde ise kavuştak yer almaz.

DİNİ – TASAVVUFİ (TEKKE) HALK EDEBİYATI NAZIM TÜRLERİ:

İLAHİ: Dini – Tasavvufi Halk Edebiyatı nazım türlerindedir. Tanrıyı övmek, ona yalvarmak amacıyla yazılan şiirlere **ilahi** denir. Özel bir ezgiyle okunur. 7'li, 8'li, 11'li hece ölçüsüyle yazılır. Nazım birimi dörtlüktür. Yunus Emre, ilahileri ile anılır. Biçim (şekil) yönüyle **koşmaya** benzer. İlahiler tarikatlara göre türlü isimler alırlar.

NEFES: Dini – Tasavvufi Halk Edebiyatı nazım türlerindedir. Hacı Bektaş Veli'nin yolundan giden tekke şairlerinin benzeri şiirlerdir. Nefeslerde Allah sevgisi, vahdet-i vücüt inancı, olgun insan olma konularının yanında Hz. Muhammed'e, Hz. Ali'ye övgü gibi konular da işlenir. Nefeslerde hece ölçüsü ve dörtlük nazım birimi kullanılır. Kafiye dizilişi koşmaya benzer.

NUTUK: Tarikat önderleri tarafından tarikata yeni giren dervişlere tasavvuf inceliklerini ve kurallarını anlatmak için yazılan didaktik şiirlere **nutuk** denir.

DEVİRİYE: Tasavvufun devir kuramını anlatan şiirlere **devriye** denir.

ŞATHİYE: Tasavvuf şairlerinin yoğun ve kapalı anlamlı hatta ilk bakışta anlamsız, saçma görülen ifadelerle kaleme aldıkları, inançlardan alaycı bir dille söz eder gibi söyledikleri şiirlerdir.

DEME: Alevi tarikatından olan tekke ozanlarının tarikatlarıyla ilgili temaları işleyen şiirdir.

IV. ÜNİTE: DESTAN/EFSANE

a) DESTAN

Destan: Eski çağlarda ulusları derinden etkileyen savaş, göç, doğal afet gibi olayları düşsel öğelerle zenginleştirilerek anlatılan uzun manzum hikayelere **destan** denir. (1) Bir kavmin başından geçen önemli olayları, doğal afetleri ve bu süreçte kahramanlık gösterenleri yiğitlik ve olağanüstülük temelinde anlatılan manzum eserlere **destan** denir (2)

Destanlar anonim halk edebiyatı sözlü manzum ürünlerindedir. Destanlarda birçok mitolojik öğeye rastlamak mümkündür.

Destanlardaki olağanüstülükler ve mitolojik unsurlar çıkarıldığı zaman geriye, ait oldukları milletin gerçek tarihi kalır.

Her milletin destanı yoktur, çünkü destanın oluşabilmesi için, milletlerin tarihinin eski dönemlerini yaşamış olmaları, hafızalardan silinmeyecek büyük savaşlar, göçler, felaketler görmeleri gerekir.

Bu eserlerin söylendiği dönem ile yazıya geçirildiği dönem arasında yy.lar süren zaman aralıkları vardır. Bu sebeple, destanlar söylendikleri dönemin dil özellikleri koruyamazlar.

Türk destanlarının bir özelliği de destanlarda geçen olayların tarihi olaylarla paralellik göstermesidir. Destanlardaki bir kısım olağanüstülükler çıkarılınca tarihimize kaynak teşkil edebilecek bilgilere ulaşabiliriz. Türk destanları aslında Türk dilinden çok Türk mitolojisi, tarihi ve kültürüyle ilgilidir. Çünkü bu destanların tamamına yakını Çin, İran, Moğol kaynaklarında yer almış, yani başka dillerde kaleme alınmıştır. Bu nedenle o dillerin estetik duyarlılıklarıyla işlenmiş, onları yazanların siyasi, dini ve edebi hassasiyetleriyle hayat bulmuştur. Başka dillerde yazılmış olsa da bu metinlerde Türk tarih, kültür ve mitolojisi ile ilgili pek çok ayrıntıya rastlamak mümkündür.

Destan, tarihin henüz yazıya geçmediği ilim ve aklın toplumun düzenine iyice hâkim olmadığı çağların ürünüdür.

Destanların Oluşumu: Bir destanın ortaya çıkması için bütün bir milleti derinden saran bir olay ve bu olayın kahramanları olması gerekir. Bu ikisi olduktan sonra çeşitli safhalardan gerçek destan oluşur. Bu Safhalar şunlardır:

1-) Doğuş (Oluş) Aşaması: Ulus hayatına derin izler bırakan bir olay yaşanır ve bu olay içinde yüceltilmiş kahraman ya da kahramanlar bulunur.

2-) Yayılma Aşaması: Yaşanan olay ve olay içinde yer alan kahramanlar, olağanüstülükler ve mitolojik öğelerle zenginleştirilerek sözlü gelenek yoluyla kuşaktan kuşağa, bölgeden bölgeye aktarılır.

3-) Derleme Aşaması: Sözlü gelenekte yaşayan bu destanı güçlü bir şair kendinden de bir şeyler katarak bir bütün olarak derler ve yazılı metin haline getirirler.

Bu aşamalardan geçerek oluşan destanların kim tarafından derlendiği ve yazıya geçirildiği çoğunlukla bilinmez. Türk destanlarının çoğu bu son aşamadan geçememiştir. Bunun sebebi, Türk'lerde yazının yaygın olmamasından dolayı destanlara son şekil verilememiştir.

Bu nedenle de söz konusu destanların asıl şekillerine ulaşamamışlardır.

Oluşumları bakımından destanlar ikiye ayrılır:

1) Doğal Destanlar: Sözlü gelenekteki biçimiyle derlenen yani destanların oluşum aşamalarını geçerek kendiliğinden oluşmuş, toplumun ortak malı durumuna gelmiş destanlardır. Bu tür destanların söyleyeni belli değildir.

2) Yapma Destanlar: Toplumunu etkileyen herhangi bir tarihi olayı, bir şairin destan kurallarına uygun olarak kaleme alması sonucu ortaya çıkan destanlardır. Bu tür destanların söyleyeni bellidir.

Doğal destan ile yapma destanın karşılaştırılması:

Farklar: 1- Doğal destan anonimdir; yapma destanın ise söyleyeni bellidir.

2- Doğal destan; destanın oluşum aşamalarından geçerek uzun bir sürede oluşmuştur.Yapma destan ise destanın oluşum aşamalarından geçmeden oluşmuştur.

Benzerlikleri: Tema, biçim, dil, anlatım, olağanüstülükler.

Destanların Özellikleri:

1) Destanlar yapı bakımından; olay örgüsü, mekan, zaman ve kişi unsurlarından oluşur.

2) Destanlarda olayların merkezini oluşturan ve toplumu derinden etkileyen bir olay ve bu olayın kahramanları vardır.

3) Destanlar tarihin karanlık dönemlerinde oluşmuş, halkın hayal gücünün de etkisiyle zenginleşmiş efsanelerdir.

4) Destanlardaki olaylar, olağan ve olağanüstü olayların bir karmasıdır. Destanlardaki olaylar, romanlardaki olaylarla masallardaki olaylar arasında yer alır. Yani destanlardaki olaylar gibi tamamen gerçektir. Yerine göre masallara, yerine göre romanlara benzeyen olaylara rastlanır.

5) Destanların kahramanları bazen masal kahramanları özelliğinde olurken bazen de roman kahramanı özelliği taşırlar. Yani destan kahramanları bazen olağanüstü işleri başarırken bazen de normal insan ilişkileri içinde görülürler. Destan kahramanları çoğunlukla hem insani hem de insanüstü nitelikleri kendilerinde toplarlar. Beden yapısı ve karakter bakımından bazen olağan bazen de olağanüstü özellikler gösterirler.

6) Destanlarda olayların geçtiği zaman kesin olarak bilinemez. Anacak aşağı yukarı olarak destanlardaki zaman ortaya çıkarılabilir. Buna göre destanlardaki zaman ortaya çıkarılabilir.

7) Destanlardaki olayların geçtiği ye kesin olarak belli değildir. Ancak masallardaki gibi tamamen belirsiz de değildir. Olayların geçtiği yer aşağı yukarı bilinebilir.

8) Destan, tarihinin henüz yazıya geçmediği, ilim ve aklın toplumun düzenine iyice hakim olmadığı çağların ürünü olup halkın hayal gücünün etkisiyle zenginleşmiş efsanelerdir.

9) Destanlar kurmacadır.

10) Destanlardaki kişiler, tarihle ve tanrılarla ilişkilidirler.

11) Destanlardaki kişilerin olağanüstü güçleri vardır.

12) Destanların teması tarihle (tarihsel bir olay). insanlıkla (evrensel bir tema). mitoloji ile (mitolojik öğelerden yararlanılır), gerçek hayat ile (dönemin zihniyetini yansıtır) ilişkilidir.

13) Destanlarda işlenen tema, insandaki evrensel özellikleri ifade eder.

- 14) Destanlardaki anlatıcı kurmaca bir kişidir. Anlatıcı, ilahi bakış açısıyla destanı anlatır.
- 15) Toplumda iş bölümünün gerçekleşmediği: hayalin akılla ilgili davranışlarda hakim olduğu destan döneminde destanlar dönemin tarihi. siyasi ve kültürel yapısıyla ilişkilidir (zihniyetiyle).
- 16) Destanlarda, olay örgüsüne kaynak olabilecek çekirdek bir olay vardır.

Destanlarda Amaç: Destanlar. milli ahlak ve bilinci sağlamak. korumak ve derinleştirmek bakımından eşsiz bir hizmet görürler.
Destanlarla birlikte edebi bir dil oluşmaya başlamıştır: çünkü tarih sahnesinde önemli rol oynamış büyük milletler en eski edebi metinlerini destan biçiminde oluşturmuşlardır.

İslamiyet Öncesi Türk Destanları:

1- Altay-Yakut Destanları

- a) Yaratılış Destanı

2- Saka (İskit) Destanları

- a) Alper Tunga Destanı
b) Şu Destanı

3- Hun – Oğuz Destanları

- a) Oğuz Kağan Destanı
b) Attila Destanı

4- Göktürk Destanı

- a) Bozkurt Destanı
b) Ergenekon destanı

5- Siyenpi Destanları

6- Uygur Destanları

- b) Türeyiş Destanları
c) Mani Dininin Kabulü Destanı
d) Göç Destanı

İslamiyet'ten Sonraki Türk Destanları:

- 1) Manas Destanı (Kırgız)
- 2) Cengizhan Destanı (Moğol)
- 3) Timur Destanı (Tatar--Kırım)
- 4) Edige Destanı: (Tatar-Kırım)
- 5) Seyid Battalgazi Destanı (Selçuklu-Beylikler Osmanlı)
- 6) Danişmentgazi Destanı (Selçuklu-Beylikler-Osmanlı)
- 7) Köroğlu Destanı (Selçuklu-Beylikler-Osmanlı)
- 8) Satuk Buğrahan Destanı (Karahanlı)
(Yukarıda verilen destanların tümü doğal destandır.)

Dünyaca Ünlü Doğal Destanlar:

- 1) Ramayana. Mahabarata (Hint)
- 2) Gilgamiş (Sümer)
- 3) İlyada, Odesa (Yunan)
- 4) Şehname (İran)
- 5) Kalevela (Fin)
- 6) Niebelungen (Alman)
- 7) İgor (Rus)
- 8) Le Cid (İspanyol)
- 9) Chanson de Rouland (Fransız)
- 10) Şinto (Japon)
- 11) Boewulf (İngiliz)

Dünyaca Ünlü Yapma Destanlar:

- 1) Dante Alighieri'nin yazdığı ilahi Komediya (İtalyan)
- 2) Yergilius'un yazdığı Aeneis (İtalyan)

- 3) Voltaire'nin yazdığı Andriyat, Henriade isimli destanlar (Fransız)
- 4) John Milton'un yazdığı Kaybolmuş Cennet (İngiliz)
- 5) Torquato Tasso'nun yazdığı Kurtarılmış Kudüs (İtalyan)
- 6) Ludovico Aristo'nun yazdığı Çılgın Orlando (İtalyan)
- 7) Os Lusiadas'ın yazdığı Camoens (Portekiz)

Yapma Türk Destanları :

- 1) Fazıl Hüsni Dağlarca'nın yazdığı Üç Şehitler Destanı. Yedi Memetler, Çanakkale Destanı isimli destanlar
- 2) Mehmet Akif Ersoy'un yazdığı Çanakkale Şehitleri
- 3) Kayıkçı Kul Mustafa'nın yazdığı Genç Osman Destanı
- 4) Yazıcıoğlu Ali'nin yazdığı Seçukname
- 5) Nazım Hikmet Ran'ın yazdığı Kuva-i Milliye Destanı, Kurtuluş Savaşı Destanı
- 6) Attila İlhan'ın yazdığı Cabbaroğlu Mehemmet Destanı
- 7) Ceyhan AtufKansu'nun yazdığı Sakarya Meydan Savaşı
- 8) Cahit Külebi'nin yazdığı Kurtuluş Savaşı Destanı

b) EFSANE

Efsane: Tabiatüstü özellikler gösteren kahramanların hayatlarının ve olayların anlatıldığı hikâyelere "efsane"denir.

Özellikleri:

- 1- Efsaneler, dilden dile anlatılagelmiş çok eski hikayelerdir ve anonim halk edebiyatı ürünleridir.
- 2- Efsanelerin konuları bir kişiye, bir olaya ya da bir yere dayandırılıp, şahıs, yer ay da olaylar hakkında anlatılırlar.
- 3- Efsanelerde anlatılanların bir ölçüde de olsa inandırıcılık özelliği vardır.
- 4- Efsanelerde çoğunlukla olağanüstülük ağır basar.
- 5- Efsaneler, belli şekilleri olmayan bir üslup ve biçime bağlı kalmayan, konuşma diliyle anlatılan kısa halk anlatımları olup kaynaklarını genellikle geçmişin derinliklerinden alırlar.
- 6- Efsaneler kısa, yalın, ağızdan ağıza yayılan anonim halk anlatımları olup ağızdan ağıza anlatılırken her anlatıcının özelliklerine göre değişikliklere uğrarlar.

EFSANE TÜRLERİ

Efsaneler günümüzde konularına göre de dört grupta toplanmaktadır:

a) Dünyanın yaratılışını, tabiat varlıklarının meydana gelişini, kıyamet günlerini anlatan yaratılış efsaneleri.

b) Tarihi efsaneler.

c) Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçleri konu alan efsaneler.

d) Dini efsaneler.

Türk Edebiyatında Efsane

Türk edebiyatındaki efsanelerde kahramanlık, fedakârlık, cesaret, ahlaki davranışlar, sosyal düzene bağlılık, Allah'ın kudretine iman, doğruluk, cömertlik, samimiyet gibi konular yer alır. "Genç Osman, Boş Beşik, Çakıcı Efe, Çoban Çeşmesi, Gelin Kaya, Cennet Dağı, Kan Kuyusu, Yusufçuk Kuşu" gibi efsaneler halk arasında asırlardır söylenegelmektedir.

SÖZLÜ İLETİŞİM

SUNUM

Sunum: Bilgileri yenileyen, pekiştiren, hatırlatan, açıklayan, önemli noktaları öne çıkaran, bir çalışma sonucunu açıklayan, laboratuvar araştırmalarını sunan, anket sonuçlarını ifade eden, önemli olay ve olguları dile getirmek üzere yapılan konuşmalara sunum denir.

Sunumda amaç:

- Bilgileri Yenileme
- Araştırma ve Anket Sonuçlarını Değerlendirme
- Bilime Katkıda Bulunma

Hangi konularda sunum yapılabilir: Sunumun tanımına uygun her konuda sunum yapılabilir.

Sunum esnasında gönderici (sunum yapan kişi) iletiyi alıcıya ulaştırmak için teknik imkanlardan ve görsel malzemelerden yararlanır.

Teknolojik gelişmeler iletişime olumlu yönde katkıda bulunur. Bilgisayar, ışık ve görüntü sağlayan aletler öğrenmeye kolaylık getirir.

Sunumda kullanılan teknolojik araçlar: Bilgisayar, cd, slayt makinesi, mikrofon, ışık düzeni, tepegöz ses sistemi, projeksiyon cihazı, T.V, video, mikrofon vb.

Sunumda bir konu hakkında hazırlanmış metinden de yararlanarak konuşmak bir konu hakkında hazırlanmış metni okumaktan daha etkilidir.

Slaytların sunumdaki önemi: Slayt, sunumun daha etkili hale gelmesini, görselleştirilmesini sağlar. Dinleyicilerin duyduklarını aynı anda slaytlar aracılığıyla görmelerini, konuyu daha iyi kavramalarını sağlar.

Sunumda kullanılan slaytların ele alınan konuyu bir düzen içinde hatırlatan kısa ve özlü ifadelerden oluşması gerekir. Dinleyiciler de slaytlardaki cümleleri dikkatlice okur. Slayt metinleri açık, duru, yalın ve akıcı olmalıdır. Slayt metinleri konuşmacı ile dinleyiciyi birleştiren bir çizgidir.

Sunumda eş güdümlü önemlidir. Sunum yapacak kişi ile görsel malzemeleri kullanacak kişi arasında uyum sağlamak önemlidir.

Sunum yapacak kişinin sunumdan önce dikkat etmesi gerekli noktalar:

- Sunum yapacak kişi, sunum yapacağı yeri daha önceden görmelidir.
- Sunumdan önce prova yapmalıdır.
- Kullanacağı malzemeleri kontrol etmelidir.

Sunum yapan kişinin konuşma anında sahip olması gereken özellikler:

- Sunum esnasında ciddi, ağırbaşlı, temiz, derli ve toplu bir görünüm sergilemeli.
- Sunum yapacak kişi konuşma anında ses tonuna, jest ve mimiklerine, sahneyi veya kürsüyü rahat kullanmaya, dinleyicilerle başta bakışlar olmak üzere vücut diliyle iletişim kurmaya, ses ve kelimeleri doğru telaffuza özen

göstermeli gerektiğinde önceden hazırlanmış belge, grafik ve şekiller kullanabileceğini bilmelidir.

Sunum nasıl sonlandırılmalıdır?

Sunumu yapan kişi dinleyicilere teşekkür ederek, saygılarını sunarak sunumu sonlandırır.

Sunum sonunda bir soru yöneltilmesi durumunda konuşmacı nasıl davranmalı?

- 1) Sunum yapan kişi konuya ve sorulara hâkim olmalı.
- 2) Gereksiz ayrıntılara ve tartışmalara girmeden cevap vermeli
- 3) İlgisiz soruların konu dışı olduklarını belirtmeli, cevaplamamalı
- 4) Cevabını bilmediği sorular olursa konuşmada hazır bulunan yetkili kişilerin düşüncelerine başvurmalı

Sunumda dil göndergesel işlevinde kullanılır. Sunumlarda dinleyici kitlesi, konuya ilgi duyan kişilerden oluşur. Sunumlarda eldeki teknik imkânlardan yararlanılmaya özen gösterilir.

5.ÜNİTE: ROMAN

ROMAN

İnsanların serüvenlerini, iç dünyalarını, toplumsal bir olayı ya da durumu ayrıntılarıyla anlatan mensur eserlere **roman** denir. Roman, olmuş ya da olabilecek olayları anlatır.

Romanda, yaşanmış ya da yaşanabilecek olay ve durumlar; yer, zaman ve kişi kadrosuna bağlı olarak estetik zevk verecek şekilde anlatılır.

Roman terimi, Roma İmparatorluğu içindeki halkların kullandıkları Latinceye verilen addır. Latineden türeyen bu dillere roman dilleri denilir. Roman dilleriyle yazılan ilk destan ve halk hikâyelerine de roman denmiş, bu terim sonradan belli bir edebiyat türünün adı olmuştur.

TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATINDA “ROMAN”

Tanzimat döneminde Batı'ya açılmanın bir sonucu olarak Türk edebiyatında önceden bulunmayan batılı anlamda hikâye ve romanın ilk örnekleri görülmeye başlandı.

Roman ve hikâye türündeki ilk örnekler, batılı yazarlardan esinlenerek verilmiştir. Batı edebiyatından yapılan çeviriler, ilk örnekler için bir birikim oluşturmuştur.

Edebiyatımızdaki **ilk roman çevirisi, Yusuf Kamil Paşa'nın Fransız yazar Fenelon'dan çevirdiği “Terceme-i Telemak” (1859)** isimli eserdir.

Edebiyatımızdaki **ilk yerli roman Şemsettin Sami'nin yazdığı “Taaşuk-ı Talat ve Fitnat” (1872)** adlı eseridir.

Edebiyatımızdaki **ilk edebi roman Namık Kemal'in yazdığı “İntibah” (1876)** adlı eseridir. Bu eserler, ahlaki bir anlayışla yazılmış olup **romantizm** akımının etkisindedirler.

Tanzimat Dönemi romanını Ahmet Mithat Efendi temsil eder. Tanzimat Dönemi romanı denince akla ilk O gelir.

Namık Kemal'in **1880 Yılında yazdığı “Cezmi” isimli roman, edebiyatımızdaki ilk tarihi romandır.**

Nabizade Nazım'ın **1890 yılında yazdığı “Karabibik” adlı roman, edebiyatımızdaki ilk köy romanıdır.** (Köy hayatını, köy insanını konu edinir)

Nabizade Nazım'ın **1896 yılında yazdığı “Zehra” isimli roman, edebiyatımızdaki ilk psikolojik roman** denemesidir.

Sami Paşazade Sezai'nin **1888 yılında yazdığı “Sergüzeşt” isimli roman, romantizmden realizme geçiş örnek bir romandır.**

Recaizade Mahmut Ekrem'in **1896 yılında yazdığı “Araba Sevdası” isimli roman, edebiyatımızdaki ilk realist romandır.**

Tanzimat dönemi edebiyatında hikâye türü pek ilgi görmemiştir. **Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı “Kıssadan Hisse” ve “Letaif-i Rivayet” adlı eserler (1870)** edebiyatımızda batılı anlamda hikâye türünde yazılmış **ilk** eserlerdir. Bunu, Emin Nihat'ın yazdığı “Müsarefname” adlı eser takip eder.

Sami Paşazade Sezai'nin yazdığı **“Küçük Şeyler”** adlı hikâye kitabı, hikâye türünün başarılı örneklerindedir.

TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATINDA ROMAN VE HİKÂYENİN ÖZELLİKLERİ

1) Hikâye ve romanda konular **günlük olaylardan ve tarihten** alınmıştır. Duygusal ve acıklı konular ön plandadır.

2) Hikâye ve romanların **bir kısmı halka, bir kısmı da aydın tabakaya** seslenir.

3) Sosyal hayatımızla ilgili sorunlar (yasak aşk, yanlış evlenme), yanlış batılılaşmaya yer verilir.

4) Tanzimat 1. Dönem roman ve hikâyelerinde **romantizmin**, Tanzimat 2.Dönem roman ve hikâyelerinde **realizm** edebi akımının etkisi görülür.

5) Tanzimat edebiyatı 1. Dönem romanlarında olayların kuruluşunda **rastlantılara** çok yer verilir ve kişiler genellikle ilk görüşte âşık olur.

6) Tanzimat edebiyatı 1. Dönem romanlarında tasvir, gerçek yerini bulmuş değildir.

7) Olayların geçtiği yer **İstanbul'dur.**

8) Tanzimat 1. Dönem hikâyesi teknik yönden kusurludur

TANZİMAT DÖNEMİ ROMAN SANATÇILARI

NABİZADE NAZİM (1862-1893)

Edebiyatta konuşma dilinden yararlanmak gerektiğini savunmuş, kişileri kendi dilleriyle konuşturmaya çalışmış, araya girip kendi düşüncesini belirtmekten kaçınarak öyküleme tekniğine uyan bir yapı kurmayı başarmıştır.

Realist-natüralist etkilenmeler taşıyan sanatçının gözlem araştırma gücü dikkat çekicidir.

1890 yılında yazdığı “Karabibik” adlı romanı edebiyatımızdaki ilk köy romanıdır. Bu romanda köy hayatını ve köy insanının konu edinir. Edebiyatımızda köyle, toprakla ilgili sorunlar ilk defa bu romanda dile getirilmiştir. Bu romanda Antalya'nın Kaş ilçesine bağlı “Beymenlik” köyünün insanlarını tanıtmıştır.

Sanatçı “Zehra” adlı romanında psikolojik çözümlenmelerden de yararlanarak eski İstanbul hayatını sergilemiştir. Bu roman edebiyatımızdaki ilk psikolojik roman denemesidir.

Edebiyata şiirle başlayan sanatçı, roman ve öyküleriyle tanınır. Natüralizm ve realizmden etkilenen sanatçı, bu anlayışta başarılı denilebilecek eserler vermiştir.

ESERLERİ

Roman: Karabibik, Zehra

Öykü: Yedigârlarım, Haspa, Hala Güzel, Sevda, Zavallı Kız, Bir Hatıra

Şiir: Heves Ettim

ŞEMSETTİN SAMİ (1850-1904)

- 1- Tanzimat dönemi Türk edebiyatı 1. Dönem sanatçılarındandır.
- 2- Tanzimat döneminin 1:n büyük dil bilginidir.
- 3- Türkçenin sadeleşmesi konusunda ilk bilimsel yaklaşımları ortaya koymuş, yetkin bir edebiyatın ancak sade bir dille gerçekleştirilebileceğine dikkat çekmiştir.
- 4- Sanat yönünden Türk edebiyatına fazla bir katkısı olmamakla beraber, çıkarmış olduğu sözlük ve ansiklopedilerle edebiyatımızda önemli bir yer tutar.
- 5- Tüm yaşamını Türkçeye adanmıştır. Dilin sorunlarını incelemiş, Türkçenin yabancı sözcük ve kurallardan arındırılmasına çalışmıştır.
- 6- En önemli çalışmalarını dil konusunda yapmıştır.
- 7- Kutadgu Bilig ve Orhun Yazıtları eserlerinin açıklamalı çevirilerini edebiyatımızda ilk kez Şemsettin Sami kaleme almıştır.
- 8- Tiyatro yapıtları, insanı romantik duygulara sürükleyecek unsurların yanında, adalet ile zulmün mücadelesi ve sonunda adaletin galip gelmesi gibi konuları işler. Ayrıca özgürlük özlemi, bu eserlerde kendini hissettirmektedir.
- 9- Yaptığı çevirilerin tamamına yakını Fransızcadandır. En önemli çevirileri Victor Hugo'nun "Sefiller" adlı eserinin ve Daniel de Foe'nun "Robinson Crusoe" eserinin çevirisidir.
- 10- Osmanlılık akımının en önemli temsilcilerindendir.

ESERLERİ: **Roman:** Taaşuk-ı Talat ve Fitnat, (Edebiyatımızdaki ilk yerli romandır. Romantizm etkisinin akımının etkisinde kaleme alınan bu roman, kendi türünde ilk olduğundan teknik yönden zayıftır.)

Tiyatro: Besa Yahut Ahde Vefa, Gave, Seydi Yahya

Sözlük: Kamus-ı Türki (Edebiyatımızdaki ilk sözlüktür)

Çeviri: Sefiller, Robinson Crusoe, Şeytanın Yadigarları, Galatee, İhtiyar Onbaşı,

Derleme: Letaif-i Emsal

NAMIK KEMAL (1840 -1888)

- 1- Tanzimat dönemi Türk Edebiyatı 1. Dönem sanatçılarındandır.
- 2- Toplum için sanat anlayışını benimsemiştir. Sanatı, toplumun batılılaşmasında bir araç olarak kullanmıştır.
- 3- "Vatan Şairi" olarak anılır.
- 4- Türk milliyetçiliğinin öncülerindendir, Genç Osmanlı hareketi mensubudur.
- 5- Divan edebiyatının süslü ve sanatlı düz yazısı yerine, belli bir düşünceyi iletmeyi amaçlayan yeni bir düzyazı ve noktalama işaretlerini kullanmıştır.
- 6- Namık Kemal'in nesri şiirinden daha güçlüdür.
- 7- Fransız edebiyatını örnek almış, ağırlıklı olarak romantizmin etkisinde kalmıştır.
- 8- Yaşamı boyunca siyasal edenlerle çeşitli yerlere (Midilli Magosa) sürgün edilen sanatçı, Tanzimat edebiyatının en gür sesli şairi olarak tanınmıştır.
- 9- Daha çok aruz ölçüsü ile yazmış, hece ölçüsüyle de şiir denemeleri yapmıştır. Aruz ölçüsüne karşı hece ölçüsünü savunmuş, kafiyeyi de gerekli görmemiştir. Ancak hece vezni ile çok az şiir yazmıştır. Üstelik şiirlerinde güçlü bir kafiye düzeni olduğu görülmektedir.
- 10- İlk şiirleri onun gerçek kişiliğini yansıtmaz. İlk şiirlerinde biçim de konu da eskidir. Şinasi ile tanıştıktan

sonra yazdığı şiirlerinde biçim eski konu yenidir. Olgunluk döneminde ise hem biçimde hem de konuda yenilik yapar.

11- Şiirlerindeki dil ve sanat anlayışında olduğu gibi siyasi görüşünde de eskiye karşı yeninin savunuculuğunu yapar.

12- Romanlarında ve şiirlerinde olduğu gibi tiyatrolarında da yerli konuları işler. Namık Kemal'e Vatan Şairi özelliği kazandıran şiirleri; şekilde eski, özde (içerik) yeni olanlarıdır.

13- Tiyatro türüne özellikle önem veren Namık Kemal, tiyatroyu eğlencelerin en faydalısı olmak nitelemiş, halkın eğitilmesinde okul gibi görmüş, sahne dili ve tekniği yönünden başarılı eserler vermiştir. Namık Kemal'in tiyatroculuğunda Fransız romantiklerinin özellikle Victor Hugo'nun etkisi görülür. Namık Kemal, romantik dramı benimser. Tiyatroları, romantik tiyatronun bizdeki ilk örnekleridir.

14- Namık Kemal, tiyatroyu romandan üstün tutar. Bunun sebebi: Tiyatronun Batı kültüründe oynadığı yakından görmüş olmasıdır. Milleti, vatan sevgisi ile coşturmak için tiyatrodan faydalanmıştır. Yazmış olduğu tiyatro eserlerinin en ünlüsü "Vatan Yahut Silistre" adlı eseridir.

15- Namık Kemal'in ilgi duyduğu alanlardan biri de tarihtir.

16- Edebiyat eleştirisini de Türk edebiyatına ilk getiren kişilerden biridir. Edebiyatla ilgili eleştirilerinin temel düşüncesi: Eski edebiyatı yıkmak, yeni edebiyatı kurmaktır

17- Namık Kemal, Ziya Paşa'nın Harabat adlı eserinin 1. Cildine karşılık "Tahrib-i Harabat" , ikinci cildine karşılık da "Takip" adlı eleştiri eserlerini yazmıştır.

18- Namık Kemal, gazeteci olarak da Türk kültürü içinde önemli bir yer alır. Döneminin bütün yenilik yanlısı ve ilerici gazetelerinde yazmıştır. Siyasal ve toplumsal sorunlardan edebiyat, sanat, dil ve kültür konularına dek çok çeşitli alanlarda beş yüz kadar makale yazmıştır.

ESERLERİ: **Roman:** İntibah, Cezmi

Tiyatro: Vatan Yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Kara Bela, Celalettin Harzemşah

Eleştiri: Tahrib-i Harabat, Takip, İrfan Paşa'ya, Mektup, Rüya, Bahar-ı Daniş

Makale: Renan Müdafaaamesi, Mukaddime-i Celal

Tarih: Devr-i İstila, Barika-ı Zafer, Evrak-ı Perişan, Kanje, Silistre Muhasarası, Osmanlı Tarihi, Büyük İslam Tarihi

TANZİMAT DÖNEMİNİN BAŞLICA ROMAN ÖZETLERİ

1) TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT (ŞEMSETTİN SAMİ)

Romanın “Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat” olan adı “Talat ve Fitnat’ın Aşkı” anlamına gelmektedir. 1872’de Şemsettin Sami tarafından yazılmış olan roman, edebiyatımızdaki ilk romandır. Eserde romantik unsurlar dikkat çekicidir. Eser roman tekniği açısından zayıftır, dili ise zamanına göre sadedir. Şemseddin Sami’nin roman alanındaki tek eseri olan yapıt, Türk edebiyatının ilk romanı kabul edilir.

Romanın Özeti:

Talat küçük bir çocukken babasını kaybeder. Onu annesi Saliha Hanım büyütür. Talat delikanlılık döneminde bir dairede iş bulur. Her gün daireye gidip gelirken uğradığı Hacı Mustafa’nın dükkânında Fitnat’ı görür ve ona âşık olur, Fitnat da Talat’a âşık olmuştur.

Fitnat, Hacı Mustafa’nın üvey kızıdır. Fitnat’ın annesi olan Zekiye Hanım Fitnat’a hamile iken kocasından ayrılmış Hacı Mustafa ile evlenmiştir. Bundan birkaç yıl sonra Zekiye Hanım ölür; Fitnat üvey babası tarafından büyütülür. Talat’a âşık olan Fitnat, Hacı Mustafa’nın baskısından dolayı evden dışarı çıkamamaktadır. Bu yüzden Talat ile Fitnat, bir araya gelememektedir.

Talat, Fitnat’la konuşabilmek için bir yol bulmuştur. Bu yol, kadın çarşafı giyerek Fitnat’ın kaldığı eve gitmektir. Bunu da yapar.

Fitnat, Talat’a âşıktır; fakat üvey babası Hacı Mustafa onu yaşlı ama zengin bir adam olan Ali Bey’le evlendirmek istemektedir. Fitnat bu durumu kabul etmese de Hacı Mustafa’nın dediği olur ve Ali Bey’e evlendirilir. İstemediği bir adamla evliliği kabullenemeyen Fitnat daha Ali Bey’le bir araya gelmeden gerdek gecesi bir çakıyla kendini öldürür.

Fitnat kendini öldürdüğünde boynunda annesinden kalma bir muska vardır. Ali Bey bu muskayı açıp okuduğunda Fitnat’ın kendi öz kızı olduğunu öğrenir. Öz kızıyla evlenerek onun ölümüne sebep olan Ali Bey bir süre sonra delirir, altı ay sonra da ölür. Bu arada sevdiği kızın ölümüne dayanamayan Talat da üzüntüsünden hastalanır ve bir süre sonra o da ölür.

FELATUN BEY İLE RAKİM EFENDİ (AHMET MİTHAT EFENDİ)

Ahmet Mithat Efendi, Rodos’ta sürgünde iken yazdığı bu romanda Batı uygarlığının özünü kavrayamamış, Batı uygarlığını şekilden ibaret sanıp sadece şekil olarak Batılı olmaya çalışanların düştükleri gülünç durumu anlatır. Eserde romantizmin etkileri vardır.

Felâatun Bey: Batılılaşmayı yanlış anlamış, eğlence ve giyim meraklısı, mirasyedi, iyi yetişmemiş bir gençtir.

Râkım Efendi: Küçük yaşta yetim kalmasına rağmen kendini yetiştirmiş, akıllı tutumlu, yerli değerleri benimsemiş bir gençtir.

Romanın Özeti:

Mustafa Meraki Efendi alafrangalığa düşkün, biri kız biri oğlan iki çocuğu olan zengin biridir. Çocuklarının eğitimine

önem vermezken giyim kuşamlarına bol bol para harcamaktan çekinmeyip onları da kendi gibi alafranga meraklısı yetiştirir. Böylece oğlu Felatun Bey babası gibi giyime kuşama düşkün, alafranga meraklısı biri olur. Felatun Bey’e göre Batılı olmak; lüks yaşamak, güzel giyinmek, eğlence yerlerinde gününü gün etmektir. Yarım yamalak Fransızcasıyla yabancı aileler arasında bulunmakta, belli bir iş sahibi olmamakta, vaktini elbise provaları vermekle, giyim mağazalarını dolaşmakla zayi etmektedir.

Babası Mustafa Meraki Efendi, Felatun Bey’e bir dairede iş ayarlamıştır ancak Felatun Bey yanlış anladığı Batılı yaşam tarzından işine zaman ayıramamıştır.

Babası ölünce Felatun Bey’e 16.000 liralık miras kalır. Bu sıralarda Felatun Bey İtalyan bir aktris olan Polini’ye âşık olur. Babasından kalan tüm mirası bu kadınla harcar; hatta 5.000 lira borca girer. İçine düştüğü bu kötü durumdan onu baba dostları kurtarır. Babasının bu dostları sayesinde uzak bir Akdeniz adasında mutasarrıflık bulur, böylece İstanbul’dan ve içine düştüğü bataktan kurtulur. Yaptıklarından ve içine düştüğü durumdan son derece utanç duyan Felatun Bey, pişman bir şekilde İstanbul’dan ayrılmıştır.

Rakım Efendi ise kişilik olarak Felatun Bey’le taban tabana zıt biridir. Tophane kavaslarından biri olan babasını bir yaşındayken kaybeder. Annesi ve Arap dadısı Fedayi tarafından büyütülür. Bu arada annesi de ölür. Rakım Efendi küçük yaşta hem annesiz hem babasız kalır. Dadısı Fedayi onu yetiştirebilmek için başkalarının çamaşırlarını yıkar, Rakım’ı çalışkan, üretken, sorumluluk sahibi biri olarak yetiştirir. Rakım Efendi kendi gayretiyle Fransızca öğrenir, yabancılara Türkçe dersleri verir, bir dairede kâtiplik yapar, işinde ilerlemeye çalışır.

Rakım Efendi, çalışkan ve üretken olmanın yanında tutumlu biridir. Bir süre sonra evine “Canan” adında küçük bir kız alır. Canan’ı eğitir, müzik dersleri aldırır, yabancı dil öğretir. Dadısı tarafından da yetiştirilen Canan büyüdükçe güzelleşir. Rakım Efendi’ye âşık olur. Rakım Efendi de onu sever, evlenirler ve mutlu olurlar.

İNTİBAH (NAMİK KEMAL)

Namık Kemal'in Magosa'da sürgüneyken yazdığı bu roman edebiyatımızda **ilk edebi romandır**. Romanın ilk tahlil ve tasvir romanı olma özelliği de vardır. Roman teknik açıdan kusurlu olup gereksiz betimlemelerle doludur.

Romandaki Başlıca Kişiler:

a) Ali Bey: Romanın en önemli kahramanı, zengin bir ailenin tek çocuğu, iyi yetiştirilmiş bir gençtir. Okumayı ve gösterişi sever fakat hayat tecrübesi azdır.

b) Mahpeyker: Güzel, zeki ancak kötü bir kadındır. Ali Bey'i kısa zamanda kendisine bağlar. Bir süre sonra terk edilince intikam peşinde koşar.

c) Dilaşup: Mahpeyker'den kurtulması için Ali Bey'e annesi tarafından satın alınan cariye. Temiz, saf, güzel bir genç kızdır.

Romanın Özeti Ali Bey, varlıklı bir ailenin özel eğitim-öğretimle yetiştirilmiş, yirmi bir-yirmi iki yaşlarında evin tek çocuğudur. Gösterişten, çok para harcamaktan hoşlanan, ince, kibar ama çok toy bir gençtir. Babasının ölümünü bir türlü kabullenemez ve kendini melankoliye kaptırır. Annesi, oğlunun içine kapanık biri olmaması için onu Çamlıca gezintilerine götürür.

Bir gün Çamlıca gezintisinde Mahpeyker adında bir kadını görür ve ona âşık olur. Oysa bu kadın erkeklerle dost hayatı yaşayan, zeki, erkeklere her istediğini yaptırabilen, kötü bir kadındır. Ali Bey de Mahpeyker ile dost hayatı yaşamaya başlar. Ali Bey'i Mahpeyker'den koparmak isteyen annesi eve "Dilaşup" adında güzel, iyi yürekli, genç bir cariye alır; amacı Ali Bey'in Mahpeyker'den kopup Dilaşup'a âşık olmasını sağlamaktır. Ancak Ali Bey'in gözünü Mahpeyker aşkı kör ettiği için Ali Bey Dilaşup'la ilgilenmez. Annesiyle tartışıp Mahpeyker'le yaşamak üzere onun evine gider. Ne var ki Mahpeyker Suriyeli aşığı Abdullah Efendi ile buluşmaya gittiği için eve sabaha karşı gelir. Ali Bey onunla tartışıp yıkılmış halde evine geri döner. Bu durumdayken onu Dilaşup teselli eder, bu esnada onun güzelliğini ve iyi yürekliliğini fark eden Ali Bey Dilaşup ile evlenir. Bunu içine sindiremeyen Mahpeyker Dilaşup'a iftira atıp Ali Bey'den ayırmayı, tekrar onu elde etmeyi planlar ve bu planı uygular.

İftirayı duyan Ali Bey bu iftiralara hemen inanır bu yüzden Dilaşup'u döver, sonra da esir tüccarına satar; fakat Mahpeyker'e dönmez. Dilaşup'u tüccardan Mahpeyker satın alır.

Ali Bey'i elde edemeyen Mahpeyker'in kini azdıkça azmaktadır. Sonunda Ali Bey'i öldürmeyi planlar. Eski aşığı Abdullah Efendi'yi cilveleriyle ve zekâsıyla planında yardımcı olmasına ikna eder. Bütün bu olanlara üzülen Ali Bey hastalanıp yatağa düşer ama annesi daha kötü olmuştur ve annesi ölür.

Mahpeyker'in planına göre Abdullah Efendi'nin Üsküdar'daki köşkünde davet verilecektir. Davete Ali Bey de çağrılacak ve Abdullah Efendi'nin adamı olan bir Hırvat tarafından öldürülecektir.

Dilaşup bu planı bir rastlantı sonucu duyar ve Ali Bey'e haber gönderir. Ama Ali Bey buna inanmayıp davete gelir. Dilaşup'un söylediklerinin doğru olduğunu fark edince gizlice oradan kaçar ve polisi de alıp geri gelir.

Ali Bey dışarıdayken Ali Bey'in paltosuna bürünen Dilaşup, Hırvat tarafından bıçaklanır ve ölür.

Köşke polisle dönen Ali Bey kanlar içinde yatan Dilaşup'un cesediyle karşılaşır. O sırada alaylı tavırlarla içeri giren Mahpeyker'i, Dilaşup'un yarasından çıkarılan bıçakla öldürür. Yaralı olarak yakalanan Hırvat da sorgusu yapılırken ölür. Ali Bey hapse girer, üzüntüsünden ve kahrından hastalanır, altı ay kadar sonra ölür.

ARABA SEVDASI (RECAİZADE MAHMUT EKREM)

Recaizade Mahmut Ekrem'in yazdığı bu roman, edebiyatımızdaki ilk realist romanlardan biridir. Romanda alafranga yaşama özenen, mirasyedi bir paşa çocuğunun içine düştüğü gülünç durumlar işlenir.

Romanın Özeti: Bihruz Bey bir Osmanlı paşasının oğludur. Evde özel hocalardan yarım yamalak bir eğitim görmüştür. Alafrangalığa özenir, süsü, gösterişi sever. Şık giyinir. Şımarık, sorumsuz bir gençtir. Her fırsatta az buçuk bildiği Fransızcasıyla terziler, ayakkabıcılar ve garsonlarla konuşur. Böylece Batılı olduğunu sanır.

Devrin pahalı eğlence yerlerinde arabasıyla gezerken Çamlıca tepesine çıkar. Güzel bir arabada sarışın, kibar görünümlü bir kız görür. Hemen ona âşık olur. Ertesi hafta yine oraya gider. Bin bir özenle yazdığı mektubu kızın arabasına atar. Fakat o günden sonra onu bir daha göremez. Yemeden içmeden kesilir, zayıflar. İşini, annesini ihmal eder. Arkadaşlarından Keşfi Bey aşkını öğrenir. Ona kızın öldüğünü, ailesini yakından tanıdığını, bir de ablası bulunduğunu söyler. Bihruz Bey bu yalana inanır.

Aradan günler geçer, Bihruz Bey'in aşkı yavaş yavaş küllenir. Şehzadebaşı'nda dolaşırken, tutulduğu kıza rastlar. Fakat onun sevgilisi değil, ablası olduğunu düşünür. Güçlükle kadının yanına yaklaşır, üzüntüsünü bildirir, kız kardeşine olan aşkı söz eder. Mezarın yerini sorar. Kadın güler. Bihruz Bey'e onunla nerede karşılaştığını açıklar ve kız kardeşi bulunmadığını söyler. Alaylı kahkahalar atar. Bihruz Bey düştüğü kötü durumdan kurtulmak ister. Fakat pot üstüne pot kırarak daha gülünç olur. Utançtan kıpkırmızı kesilir. Sonra, bir yolunu bularak oradan ayrılır.

SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI "ROMAN" IN ÖZELLİKLERİ:

a) Tanzimat edebiyatı döneminde **ilk örnekleri verilen** Türk romanı, Servet-i Fünun edebiyatı döneminde de gelişimini sürdürmüş ve batı tekniğine uygun bir nitelik taşımaya başlamıştır.

b) Batı ölçütlerine uygun çağdaş Türk romanının **ilk örnekleri** bu dönemde **Halit Ziya Uşaklıgil** tarafından verilmiş, Türk romanı teknik zaaf ve yanlışlardan bu dönemde kurtulmuştur. Türk edebiyatında, teknik bakımdan olgunluğa erişmiş olan roman, Servet-i Fünun dönemi ile başlar.

c) Servet-i Fünun edebiyatı romanını **Halit Ziya Uşaklıgil** temsil eder. Dönemin diğer romancıları **Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın ve Saffeti Ziya'dır.**

d) Bu dönem romancıları eserlerinde **bireysel temaları işlemişlerdir.** Bunun sebebi ise II. Abdülhamit döneminin baskıcı yönetimidir. Bu dönem sanatçıları romanlarında bireysel temaları işlemelerinden dolayı da eleştirilmişlerdir.

e) Bu dönem romanlarında bireyin iç çatışmaları, aşk, hayal-gerçek çatışması, kaçış, aile hayatı, bireysel acılar, hayal kırıklıkları gibi temalar işlenmiştir. Servet-i Fünun romanlarında görülen olaylar, o dönemin toplum hayatında görülen olaylardır. **Roman, bu gerçeklere ayna tutmuştur.**

f) Bu dönem romancıları, roman konularını genellikle İstanbul'un aydın çevrelerinden ve zengin ortamlarından seçmişlerdir. İstanbul aydını ile saray ve konaklarda yaşayan kişilerin bireysel ve aile sorunları ele alınmıştır. Roman kahramanları yüksek zümreden olup sıradan insanlar ikinci planda kalmıştır. Roman yazarlarının eğitim seviyeleri, bunda etkili olmuştur. Ayrıca bu dönemde roman, aydın kesime özgü bir tür olarak görüldüğü için de olaylar ve kişiler buna göre şekillenmiştir. Bu nedenle salon edebiyatı oluşturdukları öne sürülür. Aydınlar için yazmış olmaları, halktan uzaklaşmalarına neden olur.

g) Romanlarda mekân (olayların geçtiği yer) genellikle **İstanbul'dur.** Bu dönem romanlarında mekâna çok önem verilmiştir. Mekân, roman kahramanlarının psikolojik durumlarını belirtmede önemli bir işleve sahiptir.

h) Roman kahramanlarının olumlu ve olumsuz yanları bir bütün olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Kişiler, dönemin yapısına uygun, içe kapanık, karamsar ve duygulu tiplerdir. Kişiler arası ilişkilere ve iç çatışmalara yer verilmiştir.

i) Bu dönem romanlarının **dili süslü, sanath ve ağırdır.** Bu dönemde, halka seslenmek düşünülmediğinden konuşma dilinden tamamen uzaklaşmış; **Arapça ve Farsça sözcüklere, dil kurallarına geniş ölçüde yer verilmiştir.**

j) Bu dönemin romancıları, etkisi altında oldukları Fransızcadan esinlenerek o dilin kurallarından bazılarını Türkçeye uygulamışlardır. **Fransızcanın** etkisiyle Türkçenin söz dizimi genişlik kazanır. **Cümledeki klasik sıra bozulur, cümlenin öğeleri yer değiştirir.** Fiil başa ya da ortaya alınmıştır. **Kesik ve devrik** cümlelere yer verilmiştir. Ara cümlelere yer verilmiş, cümleler isteğe bağlı olarak kısaltılıp uzatılmıştır.

j) Bu dönem romanlarında, bu dönemin öykülerinin dilinden daha **ağır bir dil**, daha **sanatsal bir üslup kullanılmıştır.**

k) Romanlarda, betimlemeler gerçeğe uygun olarak yapılmış, kahramanların davranışlarını açıklamada kanıt olarak kullanılmıştır.

l) Bu dönem romancıları eserlerinde kişiliklerini gizlemişler, olayın akışına müdahale etmemişler, kahramanları yönlendirmemişlerdir.

m) Tanzimat romanlarında görülen teknik aksaklıklar, acemilikler, üslup bozuklukları bu dönemde giderilmiştir. Bu dönem romanları; teknik bakımdan gelişmiş, batılı roman tekniklerine eşdeğer bir seviyeye gelmiştir. **Romanların dil ve anlatımı batılı tekniklerine uygundur.**

n) Bu dönem romanları, realizm ve natüralizm edebi akımlarının etkisi altında yazılmıştır. Romanlarda, bu akımların etkileri görülür. Bu akımların sonucu olarak romanlarda, hayatta görülen ya da görülebilecek olaylar ve kişiler anlatılmıştır.

o) **Romanda realizme geçiş gözlemi getirir;** hayali ikinci sraya iter. Gözleme önem verilir. Romanlarda görülen birçok unsur, o dönemin toplum hayatında gözlemlenerek sanatın gerçekliğine uygun bir şekilde anlatılmıştır. Gözlem, realist sanatçıların gerçekliği ortaya koyabilmek amacıyla başvurdukları bir yöntemdir. **Tasvir ve tahlil yetersizliği giderilmiştir.**

ö) Tanzimat romanlarında görülen aşırı ve gereksiz çevre betimlemeleri Servet-i Fünun romanlarında görülmez. Bu dönem romanlarında, gözlemin bir sonucu olarak insanlar, çevreleriyle bir bütün olarak ele alınıp onların ruhsal durumlarının çözümlemeleri yapılmıştır.

p) Psikolojik romanın ilk örneği bu dönemde görülür (**Mehmet Rauf-Eylül**). Kişilerin ruhsal durumları anlatılır ve çözümlenir. Sosyal hayat tasvir edilir.

SERVET-İ FÜNÛN DÖNEMİ ROMAN SANATÇILARI

HALİT ZİYA UŞAKLIĞİL (1866-1945)

- 1) Servet-i Fünûn roman ve hikâyesinin en ünlü sanatçısıdır. Modern Türk romanının kurucusudur. Türk edebiyatının **en önemli** romancılarındandır.
- 2) Roman ve hikâye tekniği çok sağlamdır. Türk romanı onun sayesinde Tanzimat edebiyatındaki teknik zayıflıktan kurtulmuştur.
- 3) Edebiyatımızda batılı anlamda teknik yönü güçlü ilk romanlarını o yazmıştır.
- 4) Romanlarında ağır bir dil kullanmıştır. Arapça, Farsça sıfat ve tamlamalarını sıkça kullanmıştır. Daha sonra dilde sadeleşme akımından etkilenerek eserlerini yeniden gözden geçirip sadeleştirmiştir.
- 5) Romanlarında konu ve kişileri aydın çevreden ve sadece İstanbul'dan seçer.
- 6) Roman ve hikâyelerinde gözleme dayalı betimlemeleri süslemek için değil kişileri daha iyi tanıtmak için kullanmıştır.
- 7) Realizmi akımından etkilenmiştir. Bu akımın edebiyatımızdaki ilk olgun eserlerini vermiştir.
- 8) Kahramanları yaşadıkları çevreye uygun anlatır. Ruh tahlillerine önem verir.
- 9) Edebiyatımızdaki mensur şiirin ilk örneklerini o vermiştir.
- 10) Anı türüne yazınsal bir nitelik kazandırmıştır.

ESERLERİ:

Roman: Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar, Bir Ölünün Defteri, Nemide, Ferdi ve Şükerası, Sefile, Nesl-i Ahir.

Hikâye: İzmit Hikâyeleri, Bir Hikâye-i Sevda, Kadın Pençesi, Onu Beklerken, Acı Hikâye...

Anı: Saray ve Ötesi, Kırk Yıl, Bir Acı Hikâye, Almanya Mektupları, Alman Hayatı.

Mensur Şiir: Mezarın Sesleri, Mensur Şiirler

Tiyatro: Fare, Füzûzan, Kâbus

MEHMET RAUF (1875-1931)

- 1) Halit Ziya'dan sonra Servetifünun romanının en önemli ismidir.
- 2) Eserlerinde Servetifünun anlayışına uygun romantik aşkları, duyguları, hayalleri, kişilerin iç dünyasını, hüznün ve karamsarlık konularını işlemiştir. Eserlerinde toplumsal konulara yer vermemiştir.
- 3) Romanlarında, psikolojik tahlillere önem vermiş ve bunda başarılı olmuştur. Çevre ve kişi betimlemelerine pek önem vermemiştir.
- 4) Halit Ziya'nın etkisinde kalan yazar, gerek roman tekniği gerek dil ve anlatımının sağlamlığı bakımından onun kadar başarılı olamamışsa da daha sade bir dil kullanmıştır.

- 5) Roman ve öykülerinde kendi hayatından kesitler vardır.
- 6) Eserlerindeki kahramanlar aracılığıyla duygu ve düşüncelerini anlatmıştır.
- 7) Realizm ve natüralizmden etkilense de aşk, sevgi konularını işlediği için eserlerinde romantizmin de etkisi vardır.
- 8) Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı sayılan "Eylül" en ünlü romanıdır.

ESERLERİ:

Roman: Eylül, Ferda-yı Garam, Genç Kız Kalbi, Karanfil ve Yasemin, Define, Böğürtlen, Halas, Kan Damlası, Son Yıldız

Öykü: Kadın İsterse, Âşıkane, Bir Aşkın Tarihi, Son Emel, İhtizar, Pervaneler Gibi

Mensur Şiir: Siyah İnciler

Tiyatro: Sansar, Pençe, Cidal

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN (1874-1957)

- 1- Servet-i Fünûn edebiyatının hikaye, roman ve eleştiri yazarlarındandır.
- 2- Daha çok gazeteciliği ile tanınmıştır.
- 3- Hikaye ve Romanlarında gözleme yer veren, tasvir ve tahlillerde derinleşmeyen gerçekçi bir yazardır.
- 4- Dili sade, anlatımı özenti ve süsten uzaktır.
- 5- Eski Edebiyata karşı batı edebiyatını savunmuştur.
- 6- Birçok türde çeviri eserleri de vardır.

ESERLERİ: Roman: Nadide, Hayal İçinde

Hikâye: Hayat-ı Muhayyel, Niçin Aldatırlarmış, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri

Anı: Edebi Hatıralar, Siyasal Anılar

Eleştiri: Kavgalarım

Makale: Seçme Makaleler

Monografi: Talat Paşa

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU (1870-1920)

Servet-i Fünûn Edebiyatı sanatçılarından olan Ahmet Hikmet Müftüoğlu, daha sonraları **Milli Edebiyat** anlayışını benimsemiştir. İlk öykülerini **ağır** bir dille yazmış, Servet-i Fünûn topluluğunun sanat anlayışına bağlı kalmıştır. Milli Edebiyat'ın doğuşuyla birlikte, Türkçülük Akımını desteklemiş ve bu akımın temsilciliğini yapan dergilerde yazmıştır.

ESERLERİ:

Roman: Gönül Hanım

Hikâye: Haristan ve Gülistan, Çağlayanlar

SERVET-İ FÜNÛN DÖNEMİ “ROMAN ÖZETLERİ

SERVET-İ FÜNÛN DÖNEMİ BAŞLICA ROMANLARI

1) AŞK-I MEMNU (HALİT ZİYA UŞAKLIGİL)

“Aşk-ı Memnu” da Recaizade Mahmut Ekrem’in Araba Sevdası gibi edebiyatımızdaki **ilk realist romanlardan** biridir. Bu eser **Halit Ziya’nın en başarılı romanı** sayılmaktadır.

Romanda II. Abdülhamit’in baskıcı yönetiminden dolayı toplumsal sorunlara değinilmemiş; bunun yerine yaşamlarında aşktan başka dertleri olmayan, varlıklı, hazır yiyen, Batılı yaşam biçimine düşkün kişilerin aşk serüvenleri anlatılmıştır. Roman kahramanları içinde buldukları çevrede başarılı bir şekilde tahlil edilmiştir. Eşyanın yani dış dünyanın tasviri gerçekçi ve canlıdır.

Romanın yapısı, ruhsal çözümlenmelerdeki ustalık gibi özellikler yönüyle Halit Ziya’nın Fransız romanından (Gustave Flaubert’in “**Madama Bovary**”) etkilendiği anlaşılmaktadır. Romandaki dil oldukça kuvvetlidir.

Aşk-ı Memnu “Yasak Aşk” anlamına gelmektedir. Bundan anlaşılacağı gibi romanda uygunsuz bir aşk anlatılmaktadır

Romanda olaylar; İstanbul’un seçkin yerlerinde, özellikle **Boğaziçi’nde** geçer.

Romanda Başlıca Kişiler

1) Firdevs Hanım: Peyker ve Bihter’in annesidir. Kocasına ihanet etmiş, para pul ve lüks yaşamaya düşkün, sevimsiz bir kadındır.

2) Bihter: Firdevs Hanım’ın en küçük kızıdır. Adnan Bey’le evleniyor, Behlül ile yasak aşk yaşıyor. Güzel, hırslı fakat yazarın ifadesiyle “biçare (çaresiz)” bir kadındır.

3) Adnan Bey: Elli yaşını geçkin, zengin bir adamdır. İkinci evliliğini Bihter’le yapar. Ne iş yaptığı, mutlu mu mutsuz mu olduğu belli değildir.

4) Nihal: Adnan Bey’in on iki yaşındaki kızıdır. Roman biterken on dört yaşındadır. Hassas, içine kapanık, güzel bir kızıdır. Mutlu olmak için çırpınırken hayat, bütün sevdiklerini elinden alır.

5) Behlül: Adnan Bey’in yeğenidir. Çapkın, kızlara gönül eğlendiren, yakışıklı bir tiptir. Daha rahat ve dingin bir hayat için bir yandan Nihal’le evlenmek ister diğer yandan da amcasının genç ve güzel karısını baştan çıkarmakta sakınca bulmaz.

6) Matmazel de Courton: Aslen Fransız olan mürebbiyedir. Nihal’in en yakın arkadaşı ve rol göstericisidir. Adnan Bey’in karısı ölürken Nihal ve Bülent’i ona emanet etmiştir. O da çocuklara bir anne sevgisi ve korumacılığı ile bağlıdır.

7) Beşir: Yalıda ara işlerine bakan Habeş asıllı bir çocuktur. Bülend’in oyun arkadaşıdır. Nihal’i çok sever ve ona tam samimiyetle bağlıdır

8) Bülend: Adnan Bey’in Küçük oğludur.

Romanın Özeti: Eğlence düşkünü, genç ve güzel görünme heveslisi, lüks yaşamayı seven (hatta başkalarının aşk tekliflerine kapılıp durduğu için kocasının ölümüne sebep olan) Firdevs Hanım kocasının ölümünden sonra “Peyker” ve “Bihter” adlarındaki iki kızıyla yaşamaktadır.

Adnan Bey ise henüz ergenlik çağında olan kızı Nihal ve genç ve yakışıklı yeğeni “Behlül” ile birlikte yaşamaktadır. Adnan Bey varlıklı, kültürlü, kibar bir beyefendidir. Hanımı ise bir hastalıktan kurtarılamayıp ölmüştür.

Bir gün Firdevs Hanım ve iki kızı Bihter ve Peyker’le sandal gezintisi yaparken Adnan Bey hasbelkader, sandalıyla bunların çok yakınından geçer ve Firdevs Hanımın genç ve güzel olan küçük kızı Bihter’i görür ve çok beğenir. Firdevs Hanımdan küçük kızını ister, o ve kızı Bihter de lüks içinde ve rahat bir yaşam sürmek düşüncesiyle aralarındaki yaş farkına rağmen bu teklifi kabul ederler. Yaş farkı olmasına rağmen önceleri iyi bir evlilik yaşarlar ancak zamanla Adnan Bey yaşlı olduğundan Bihter’in gezmek, eğlenmek gibi ihtiyaçlarını tam karşılayamaz. Adnan Bey’in yalısında onlarla birlikte kalan Behlül çok çapkın biridir. Pek çok kadının gönlünü kazanmasını bilmiştir. Bu delikanlı, yengesi (Adnan Bey’in karısı) Bihter’le ilgilenmeye başlar. Az zamanda Bihter’le Behlül arasında yasak aşk (Aşk-ı Memnu) başlar, sık sık birlikte olmaktadırlar. Bunu fark eden Firdevs Hanım (annesini olmasına rağmen) Behlül’ü Bihter’den kıskanmaktadır. Bu yüzden Adnan Bey’in kızı Nihal ile Behlül’ü evlendirme fikrini ortaya atar. Bu fikri zaten Bihter’den sıkılmaya başlayan Behlül kabul eder. Nihal, Behlül ile Bihter arasındaki ilişkiyi daha önceden fark etmiştir; ancak nişanlanmayı kabul eder. Bu yasak aşkı evdeki uşak Habeş Beşir de bilmektedir; Haber Beşir gizliden gizliye Nihal’e âşıktr.

Nihal bir gün Behlül ile Bihter’in gizli gizli konuştuklarını dinler, bu nedenle sinir krizine girer, bayılıp düşer. Kızının bayılma sebebine şaşırarak Adnan Bey’e Habeş Beşir her şeyi anlatır.

Olaylar bu noktaya gelince Bihter kendi kalbine bir kurşun sıkarak intihar eder, Behlül utancından onları terk eder. Artık Adnan Bey kızı için kızı Adnan Bey için yaşamaya başlar. Baba kız yalnız kalır, olup biteni unutmak ve avunmak için Ada’ya taşınırlar.

Flaubert'in "Madam Bovary" Romanı ile Aşk-ı Memnu Romanının Yapı ve Kişiler Bakımından Karşılaştırılması:

MADAM BOVARY	
TEMA	Yasak aşk ya da evlilik dışı bir aşkın yol açtığı düş kırıklıkları ve kötü son.
KİŞİLER	Romanın en önemli kahramanı Emma Bovary'dir. Emma, güzel ve hayalperest bir kadındır.
OLAY	Emma; monoton bir yaşam sürdürdüğü taşra hayatından sıkılmakta, macera eğlence ve heyecan aramaktadır. Mösyö Bovary, karısının eğlenebilmesi için başka kasabaya yerleşir. Asıl olay bundan sonra başlar. Madam Bovary orada noter başkâtibi Leon ve o yöredeki bir malikâne sahibi olan Rodolphe ile yasak aşk yaşar. Emma, sonunda arsenik içerek yaşamına son verir.
AŞK-I MEMNU	
TEMA	Yasak aşk ya da evlilik dışı bir aşkın yol açtığı hayal kırıklıkları ve kötü son.
KİŞİLER	Romanın en önemli kahramanı Bihter'dir. Bihter; zenginliğe, iyi bir yaşama kavuşmayı arzu eden genç ve güzel bir kadındır.
OLAY	Behlül, amcası Adnan Bey'in yalısında kalan maceracı bir gençtir. Bihter yaşça kendisinden çok büyük olan Adnan Bey'e âşık değildir. Behlül'e ilgi duyar ve yasak aşk başlar. Bihter, yasak aşkın ortaya çıkması sonucunda silahla hayatına son verir.

Madam Bovary" ve "Aşk-ı Memnu" romanlarının ana kahramanlarının karşılaştırılması: Bihter ve Emma'nın Benzerlikleri: Her ikisinde yasak aşk yada evlilik dışı bir aşkın yol açtığı düş kırıklıkları içerisindedir. Her ikisi de zenginliğe, iyi bir yaşama kavuşmayı arzu eden genç ve güzel bir kadındır. Her ikisi de intihar etmiştir.

Aşk-ı Memnu Romanı'nın:

a) Zihniyeti: Servetifünun sanatçıları II. Abdülhamit'in baskıcı ve sansürcü yönetim anlayışı dönem sanatçıların sosyal ve siyasi konulardan uzaklaşmaya sevk etmiş, sanatta zevkin, estetiğin benimsenmesine eserlerde bireysel temaların işlenmesine neden olmuştur

b) Bağlı Olduğu Gelenek: Aşk-ı Memnu, roman geleneğinin devamıdır.

c) Edebi Akım: Romanda realizm akımının etkileri vardır. Başarılı ruh çözümlenmeleri ve tasvirler bunu göstermektedir

Aşk-ı Memnu ile İntibah Romanlarının Karşılaştırması:
Temaları: İntibah adlı romanda yanlış kadınları sevmenin doğurduğu yıkımlar, Aşk-ı Memnu'da ise yasak aşk teması işlenmiştir.

Çatışmaları: İntibah'ta İyi-kötü, aşk-kin ve nefret, dürüstlük-kültürel yozlaşma, yalan-sadakat, gelenekçilik-gayri meşru ilişki gibi kavramlar metnin çatışmalarını oluşturmaktadır. Aşk-ı Memnu'da ise arzular, ümitler, hayaller, korkular ve endişeler kişilerin tercihlerini ve dolayısıyla yaşayacakları çatışmaları belirlerler.

Bakış Açısı: Aşk-ı Memnu ve İntibah adlı romanlarda Anlatıcı, her şeyi bilen ve gören bir konumundadır. Şahısların iç konuşmalarını duyar Bundan dolayı eserlerde ilahi bakış açılı hakim anlatıcı kullanılmıştır.

Mekanlar: İntibah'ta tabiat veya gezinti yeri olarak adlandırabileceğimiz Çamlıca bir dış mekân örneğidir. Romanda dış dünyayı temsil eden en önemli mekân ise olayların başladığı ve gerçekleştiği yer olan Çamlıca'dır.

Romanın Edebiyatımızdaki Yeri ve Önemi: Aşk-ı Memnu romanı, Batılı romanlarla eşdeğer sayılabilecek teknikle kaleme alınmış bir olgunluk eseri olmasının yanı sıra, kadın keşfedildiği ilk roman olma özelliği taşır.

Halit Ziya Uşaklıgil, Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatının Tanzimat'tan sonra ikinci dönemi olan Servet-i Fünun Edebiyatı'nın (Edebiyat-ı Cedide'nin) en önemli, en usta romancısıdır.

Türk romancılığında Halit Ziya adı, son derece önemlidir. Çünkü Halit Ziya'dan önceki Türk romanları olaya ve maceraya dayanan, faydayı esas alan, özentsiz bir üslupla yazılmış, sağlam bir teknikten yoksun eserlerdir. İşte Halit Ziya bu basit ve kaba romancılığa son vermiş, kahramanların iç dünyalarını, duygularını ayrıntılı olarak tahlil eden, insan-çevre ilişkisine önem veren, kompozisyon bütünlüğü olan, sağlam bir teknikle yazılmış, Batılı tekniğe uygun ilk romanları kaleme almıştır. Romanlarında âdeta bir dantel gibi sabırla, titizlikle işlenmiş, süslü, sanatlı, şiirsel bir üslup vardır. Aşk-ı Memnu da modern Türk romancılığının başlangıcı sayılan çok önemli bir eserdir.

2) MAİ VE SİYAH (HALİT ZİYA UŞAKLIGİL)

Halit Ziya'nın roman türündeki önemli eseridir. Roman, Batılı tekniklere uygun olarak yazılmış bir romandır. Romanın başkahramanı Ahmet Cemil, Servetifünun neslinin sembolüdür. Servetifünun neslini anlattığı için bir "nesil romanı" dır. Tezatlar üzerine kurulmuş olan Mai ve Siyah 'ta, "mai" hayalleri, "siyah" ise gerçekleri temsil eder. Böylece hayal hakikat çatışması, okuyucuyu devrin romantizmden realizme geçiş sancılılarıyla bir roman atmosferi içinde yeniden karşılaştırır. Roman, "mai"den "siyah"a yani hayalden gerçeğe dönüşerek tamamlanır.

Romanda Başlıca Kişiler:

a) Ahmet Cemil: Romanın başkahramanı. Yirmili yaşlarda duygusal, genç bir şairdir.

b) Lamia: Hüseyin Nazmi'nin kız kardeşi, Ahmet Cemil'in âşk olduğu kızdır

c) Hüseyin Nazmi: Ahmet Cemil'in en yakın arkadaşıdır.

Romanın Özeti: Romanın başkahramanı Ahmet Cemildir. İstanbul'da orta halli bir ailenin çocuğu olan Ahmet Cemil Mülkiye'yi bitireceğine yakın babasını kaybeder. Evin geçimini sağlamak için kitaplar çevirir, özel dersler verir. Okulu bitirir yazarlığı memurluğa tercih eder. Ahmet Cemil hazırlamakta olduğu büyük eserini bitirince sonsuz bir şöhrete kavuşacak, Mülkiyeden arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin kız kardeşi Lamia ile evlenecek servet sahibi olarak mutlu bir hayata kavuşacaktı. O bütün bu hayalleri mai mehtaplı bir gecede tepeden Haliç'e bakarak kurmuştur. Fakat bu mai hayaller zamanla siyah gerçeklere döndü. Evlendirdiği kız kardeşi kocasından gördüğü eziyet yüzünden ölür. Uzakta uzağa sevdiği Lamia'yı başkası ile nişanladılar. Tamamladığı eseri arkadaşına okuduktan sonra beklediği ilgiyi bulamayınca eseri kendi elleriyle yakar ve annesini de alıp mai hayallerini kurduğu İstanbul'dan siyah bir gecede ayrılır.

2) KIRIK HAYATLAR (HALİT ZİYA UŞAKLIGİL)

Romanın Özeti: Romanın başkişisi Ömer Behiç tıp tahsilini yurt dışında tamamlamış bir doktordur. Karısı Vedide ve iki kızıyla yaşamaktadır. Evine ve ailesine bağlıdır. Aşk-ı Memnu romanındaki "Melih Bey takımı" gibi bu romanda da "Veli Efendi'nin kızları" vardır. Veli Efendi'nin kızlarından Neyyir, tanıştığı Ömer Behiç'i kısa sürede etkisi altına alır. Ömer Behiç böyle bir ilişkiye bir süre direnirse de sonunda onunla bir terzi odasında buluşmaya başlar. Ancak bu ilişki de mutluluk vermez Ömer Behiç'e. Bu arada küçük kızı Leyla'nın hastalığı ilerler. Neyyir de zengin bir adam-la evlenmek üzeredir. Neyyir, Ömer Behiç'e, evlendikten sonra da onunla görüşeceğini söyler. Ömer Behiç bunu kabul etmez. Ömer Behiç'in kızı ölür. Neyyir haber yollayıp onu çağırırsa da o gitmez. Sonunda Ömer Behiç büyük bir pişmanlık içinde evine döner.

3) EYLÜL (MEHMET RAUF)

Türk edebiyatındaki ilk başarılı psikolojik romandır. Üçlü bir aşk macerası ve kahramanların an ve durumlara göre değişen ruh hallerinin değişimi ve tahlili üzerine kuruludur. Eserin adı olan Eylül, eserin hâkim olan duygusunu açıklayan sembolik bir kelimedir.

Başlıca Kişiler:

a) Süreyya: Suad'ın kocasıdır. **b) Suad:** Süreyya'nın karısıdır. **c) Necip:** Süreyya'nın hala çocuğudur.

Eserin Özeti: Suat ile Süreyya beş yıldır evlidirler. Çok iyi anlaşmaktadırlar. Fakat memur olan Süreyya'nın kazancı rahat yaşamaları için yeterli değildir. Oysa babasının durumu iyidir ama onlara pek yardım etmez. Ailenin büyüğü sayıldığından yazları, kayınbabanın çiftlik bozması evinde kalırlar. Ne var ki, yıllar geçtikçe genç karı koca bu ıssız evden sıkılmaya başlarlar. Suat babasına gizlice mektup yazar. Deniz kıyısında bir yalı kiralayacak kadar para ister.

Babası kızını kırmaz, parayı gönderir. Süreyya'nın bir arkadaşı vardır: Necip. Aynı zamanda akrabasıdır. Sık sık arkadaşını görmeye gelir. Karı koca ondan pek hoşlanırlar. O yaz, Boğaziçi'nde güzel bir yalı kiralanı. Akrabaların dedikodusundan ve kıskanç bakışlarından kurtulan karı koca mutludurlar. Süreyya her gün kayıkla balığa çıkar. Necip, Suat'a arkadaşlık eder. Baş başa kal-dıklarında Suat piyano çalar, Necip ilgiyle dinler. Arada bir söyleşip dertleşirler. Gittikçe birbir-lerine yaklaşır. Sonunda Necip onu sevdiğini sezer, kendini tutmaya, duygularını gizlemeye çalışır. Dostuna ihanet etmek ona ağır gelir. Kaldı ki Suat da son derece temiz, dürüst bir eştir. Gelgelelim, Süreyya'nın kız kardeşi olan ve Necip'e eğilim duyan Hacer, onun yalıya sık sık gidişini kıskanarak dedikodu konusu yapar. Bunun üzerine Necip gidiş gelişleri seyreltir. Durumu dadısından öğrenen Suat çok üzülür ama sesini çıkarmaz. Necip bir ara tifoya yakalanır, yatağa düşer. Hastalığı sırasında Suat'ı ve ondan çaldığı eldiveni sayıklar. Hacer bunu duyar ve hastayı görmeye gelen Suat'a iletir. Suat pek utanır, onu içten içe sevdiğini anlar. Necip yavaş yavaş iyileşir. Süreyya'nın sürekli çağrısıyla, nekahetini geçirmek için yalıya gider. Yalnız kaldıkları bir gün, bitkin bir durumda, sevgisini itiraf eder. Suat şaşırır, ne diyeceğini bilemez. Aile kışın konağa taşınır. Artık, iki sevgili, eskisi gibi birbirlerini sık göremezler. İkisi de mutsuzluk ve bunalım içindedir.

Necip'in de konakta bulunduğu bir sırada yangın çıkar. Herkes korkuyla dışarı fırlar. Fakat Suat içeride kalır. Çağırılara karşılık vermez. Necip tasayla alevlerin içine dalar, amacı sevdiği kadını kurtarmaktır. O sıra birdenbire tavan üstüne yıkılır. Suat'la birlikte yanarlar. Temiz aşklarını küllere gömerler

4) ŞIK (HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR) : Şöhret Bey alafrangalık meraklısıdır. Madam Potiş adlı hafifmeşrep bir kadınla bir gün daha fazla zaman geçirebilmek için annesinin küpelerini çalar. Paralarla metresiyle yemek yemeye giderken modaya uygun olsun diye yanına aldıkları köpek onlara bin türlü bela getirir.

5) MÜREBBİYE (HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR): Dehri Efendi, altmış beş yetmiş yaşında zengin biridir. Ölen karısından biri kız diğeri erkek iki; odalığında da yine biri kız diğeri erkek iki küçük çocuğu vardır. Bu iki küçük çocuk için Anjel isminde Paris'ten İstanbul'a gelmiş, düşük ahlaklı bir ecnebi kadını mürebbiye olarak alır. Kadın yalıda, Dehri Efendi'nin büyük oğlu Şemi'yi, Dehri Efendi'nin on sekiz yirmi yaş küçüğü olan "Amca Bey"i, Dehri Efendi'nin kızı Melahat'ın kocası Sadri'yi "paralarından yararlanmak için" baştan çıkarır ve bu üçünü yalı içinde büyük bir ustalıkla idare eder. Sonunda, kıskançlığı fena halde ayaklanan Şem'i bir gece amcasıyla eniştesinin planları ile mürebbiyenin odasına hücum eder ve öldürmek için aradığı rakibini bulmak için açtığı bir dolapta babasıyla karşı karşıya gelir.

6) ŞİPSEVDİ (HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR): Meftun Bey, okumak için gittiği Paris'te yıllarca kalır, okumaz. Fransa dönüşü, Erenköy'deki babadan kalma köşkünde alafranga bir hayat sürme hevesine kapılır. Komşusu Kasım Efendi çok zengin; fakat çok cimri, aynı zamanda çok bağınaz bir adamdır. Sürmek istediği hayatı uygulayabilmek için çok paraya ihtiyacı olan Meftun, Kasım Efendi'nin görgüsüz ve bağınaz kızı Edibe ile evlenmeyi tasarlar. Bu evlenmeye Kasım Efendi'nin razı olmayacağını bildiği için cimri adamı para ile avlamayı düşünür ve kendisine, piyangodan büyük ikramiye çıktığı söylentisini yayar. Kasım Efendi beş yüz lira "başlık parası" alarak kızını verir. Meftun'un kız kardeşi Lebibe'yi de Kasım Efendi'nin oğlu Mahir alır. Cimri ihtiyar, kızının ve oğlunun bakımına Meftun'un üstüne bırakır. Boğazına kadar borca giren Meftun, kayınbiraderi Mahir'i kandırarak ona Kasım Efendi'nin mührünü ve kasasındaki parayı ve Balıkpazarı'ndaki bir hanın senedini çaldırır; iki bin lira borç karşılığında hanı ipotek eder.

7) KUYRUKLU YILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ (HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR): Babasından yüklü bir servet kalan İrfan Galip, Aksaray'da oturmaktadır. Okuduğu kitaplardaki Batı'ya ait düşünceleri çevresindeki insanlara uygulamaya çalışmaktadır. Fakat etrafındaki cahil halk, onu anlayamamaktadır. Ailesinden ve Türk kızlarından şikâyet eder durur. Kendine uygun seviyeli bir Türk kızının olmadığını düşünerek evlilik konusunda karamsarlığa kapılır. Halley Kuyruklu Yıldızı'nın dünyaya çarpacağı söylentilerini gazetelerden İrfan Galip de takip etmektedir. İrfan Galip, kendisinin çok bilgili olduğunu düşündüğü için bu konuda halkı bilgilendirmek zorunda olduğunu düşünür. Panik ve korku içinde olan mahalle kadınlarını toplar. Onlara bir konuşma yapar. Aslında asıl amacı, geçmişte türlü nedenlerle onu küçük düşüren kadın milleti ile alay etmektir. Ancak bu toplantıdan sonra aradığı kızını bulur. Halley Kuyruklu Yıldızı'nın geçtiği gece dünya, mutlu bir evliliğe şahit olur.

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİNDE ROMAN'IN ÖZELLİKLERİ

1) Tanzimat edebiyatı döneminde edebiyatımıza giren roman türü, hem üslup hem de teknik yönüyle gelişimini Servet-i Fünun ve Milli edebiyat dönemlerinde devam ettirmiştir.

2) Milli edebiyat dönemi romancıları, topluma karşı duyarlı kişilerdir. Bu kişiler, toplumdaki olaylara kayıtsız kalmamışlardır. Doğu'da ve Batı'da pek çok savaşın yapıldığı yıllarda ülkenin düştüğü durumu görmezden gelmemişlerdir. Yeni Lisan makalesindeki memleketten bahseden edebiyat oluşturma çizgisinde birleşmişlerdir. Bu birleşim, romanın konusunu ve dilini etkilemiştir.

3) Milli edebiyat döneminde, sosyal konulara yönelen, yapma dil ve üslubunu bir kenara bırakarak konuşma dilini ve üslubunu egemen kılmaya çalışan yeni bir roman tarzı görülür.

4) Bu dönem sanatçıları mekan olarak İstanbul'un dışına çıkmışlar, mekan olarak şehir, kasaba ve köyleriyle Anadolu, romana bir tarafta gerçekçi bir bakış açısıyla, diğer taraftan da bir memleket romantizmi ile girmiştir.

5) Milli edebiyat dönemi romanlarında zaman ise I. Dünya Savaşı yılları ve Milli Mücadele dönemidir (Kurtuluş Savaşı). Bu dönem romancıları, genellikle kendi yaşadıkları zamanın tarihi ve sosyal konularını ele almışlardır. Bu yönden bu dönem romanlarıyla romanın yazıldığı zaman arasında bir örtüşme vardır.

6) Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati romanının kişileri, kendi benliklerinin dar çerçevesine sıkışmış, sadece aşkları ve kendi dertleriyle didişen insanlardır. Milli edebiyat dönemi romanı kişileri, İstanbul'un dışında da (Anadolu'da) insanların var olduğu bilinciyle hareket eden, içinde yaşadığı toplumun sorunlarına duyarsız kalmayan kahramanlardır. Bu kahramanlar, halka yakın tiplerdir, Anadolu'dan seçilmişlerdir.

7) Ömer Seyfettin tarafından yayımlanan Yeni Lisan makalesinde ifade edilen dil anlayışı, bu dönem romancıları tarafından benimsenmiştir. Bu dönem romancıları, romanlarını sade bir dille yazmışlardır. Yapma dil ve üslubunu bir kenara bırakmışlardır.

8) Bu dönem romancıları, sade bir dille eser vermekle beraber, dönemin romancılarının üslupları, birbirinden farklıdır. Halide Edip Adıvar, üsluba önem vermezken; Refik Halit Karay ise tam bir üslup ustasıdır.

9) Milli edebiyat dönemi romanlarında genellikle realizm edebi akımının etkileri görülür. Bu dönem romancılarının büyük bir bölümü, romanlarını realizmin ilkelerine bağlı kalarak yazmışlardır. Bu dönem romanlarında realizmin etkisiyle gözleme önem verilmiştir. Bu dönem romanları, iyi bir gözlem sonucu yazılmıştır. Tasvir ve tahlilde gerçekçiliğe önem verilmiş, realizmin bir yansıması olarak mekanlara önemli işlevler yüklenmiştir.

10) Roman türü, hem üslup hem de teknik yönüyle gelişimini bu dönemde de sürdürmüştür. Bu dönem romanları, teknik olarak oldukça gelişmiştir. Romanlar, teknik bakımdan sağlamdır.

11) Milli edebiyat dönemi romanlarında, bireysel yaşamdan sosyal yaşama doğru bir geçiş vardır. Bu nedenle bu dönem romanlarında ağırlıklı olarak sosyal temalar işlenmiştir. Bazı romanlarda, bireysel temalara da yer verilmiştir.

12) Milli edebiyat dönemi hikayelerinde olduğu gibi bu dönem romanları da bu dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel ortamından etkilenmişlerdir. Dönemin siyasi olayları, romanların temasını bireysellikten kurtarmış,

toplumsal temaların işlenmesini sağlamıştır. Romanlardaki temalar, sosyal bir nitelik kazanmıştır.

13) Bu dönem romanlarında, siyasi kavgalar, yanlış batılılaşma, kuşak çatışması, geri kalmışlık, eğitimsizlik, yoksulluk, milli mücadele tarihi, ilerleme, çağdaşlaşma, Türkçülük, Batıcılık, Osmanlıcılık, Turancılık, idealizm, yurt sevgisi, kahramanlık, memleket insanı, memleketçilik, memleket sorunları, gibi temalar işlenmiştir. Temalar, Anadolu'dan seçilmiştir. Bir memleket edebiyatı başlatılmıştır.

14) Bu dönem romanlarında olaylar, genellikle tarihi ve toplumsal gerçekliklerden hareketle tasarlanmıştır. Bu dönem romanlarında olaylar, İstanbul dışında, memleket sorunları etrafında oluşturulmuştur.

15) Bu dönem romanlarında kişiler, tek yönlü değildir. Olay ve kişi, eserin konusuyla uyum göstermektedir. Ruh çözümlemelerine önem verilmiştir.

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ "ROMAN" YAZARLARI

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889-1958)

1- Anadolu insanının yaşantısını, sorunlarını, inançlarını açık ve doğal bir şekilde eserlerine yansıtmıştır. Eserlerinde kişisel ve toplumsal temaları dengeli bir biçimde işledi.

2- İyimser bir kişiliği olan sanatçı, eserlerinde insan sevgisine geniş yer verir.

3- Öğretmen ve müfettişken gezdiği Anadolu'yu, gördüklerini, duyduklarını, gelenekleri, toplumsal sorunları, kendine özgü tipleri derine inmeyen bir gözlemler anlatır.

4- Romanlarında duygusal ve sosyal temaları işlemiştir. Romanlarının hemen hepsi gözlem ürünüdür. Romanları, sanat anlayışı yönünden duygusal romanlar ve toplumsal romanlar olmak üzere ikiye ayrılır. Romanlarında kişiler, tek yönlüdür. Türk romanı ilk kez Reşat Nuri ile Anadolu'nun çeşitli bölge ve insanlarına açılmıştır.

5- Asıl ününü 1922 yılında Vakit gazetesinde yayımlanan "Çalığışu" isimli romanıyla sağladı. Bu roman, toplumsal bir romandır. Yazar, ömrünün sonuna kadar "Çalığışu yazarı" olarak anılmıştır. Bu romanda "İstanbullu genç bir öğretmen olan Feride'nin tanıklığında Anadolu'nun Kurtuluş Savaşı'ndaki hali yansıtılır."

6- Hikâyelerinde, mizaha geniş yer vermiş; aşk, yalnızlık, dostluk, fedakârlık, ihanet gibi temaları işlemiştir.

7- Anadolu gezileri sırasındaki gözlemlerini "Anadolu Notları" adıyla kitap haline getirmiştir.

8- Tiyatrolarında ise toplumsal sorunların, toplumsal yaşantıdaki değişmelerin, değer çatışmalarının ağır bastığı görülür, eleştireci tutum ön plana çıkar.

9- Bütün eserlerini günlük konuşma diliyle ve yalın bir üslupla yazmıştır.

ESERLERİ:

Roman: Çalığışu, Yaprak Dökümü, Damga, Dudaktan Kalbe, Akşam Güneşi, Bir Kadın Düşmanı, Yeşil Gece, Kızılıcak Dalları, Eski Hastalık, Değirmen, Miskinler Tekkesi, Harabelerin Çiçeği, Kavak Yelleri, Son Sığınak, Kan Davası, Gizli El

Hikâye: Tanrı Misafiri, Sönmüş Yıldızlar, Leyla ile Mecnun, Olağan İşler

Gezi Yazısı: Anadolu Notları

Tiyatro: Balıkesir Muhasebecisi, Tanrıdaki Ziyafeti, Hançer, Eski Rüya, Ümidin Güneşi, Gazeteci Düşmanı,

Şemsiye Hırsız, İhtiyar Serseri, Taş Parçası, Hülleci, Bir Köy Hocası, Babür şah'ın Seccadesi, Bir Kır Eğlencesi, Ümit Mektebinde, Felaket Karşısında, Gözdağı, Eski Borç, İstiklal, Vergi Hırsız, Bir yağmur Gecesi

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU (1889-1974)

- 1- Sanat hayatına Fecr-i Ati topluluğunda başlayan sanatçı, daha sonra Milli Edebiyata katılmıştır. Realist bir yazardır. Cumhuriyet döneminde de eserler vermiştir. "Yaban" isimli roman, yazarın en ünlü eseridir.
- 2- Toplum için sanat anlayışına bağlıdır. (Fecr-i Ati döneminde sanat için sanat anlayışına sahiptir.)
- 3- Türk toplumunun yaşantısı ve sorunları, romanlarının başlıca temalarıdır. Bir Serencam'daki ilk hikâyeleri dışında bütün romanlarını ve hikâyelerini sosyal temalara dayandırdı. Eserlerinde sağlam bir gözlem ve sağlam bir teknik vardır.
- 4- Tarihi ve toplum olaylarından her birini bir romanına konu olarak almış, Tanzimat dönemiyle Atatürk Türkiye'si arasındaki dönem ve kuşakların geçirdikleri sosyal değişim ve bunalımları anlatmıştır. Romanlarında, tarihsel dönemleri ele alır.
- 5- Romanlarındaki kişilerin çoğu; iç dünyaları zengin, kötümser, düzensizlik kurbanı, törelere ve geleneklere bağlı kişilerdir. Hemen hemen her romanında tarihi olaylara bağlı kişilerin kişiliklerini yansıtır.
- 6- İlk zamanlar Servet-i Fünun etkisiyle ağırlaşan dili, Milli Edebiyat akımını benimsedikten sonra sadeleşmiştir.
- 7- Mensur şiirlerinde ağır ve sanatlı bir dil kullanmıştır.
- 8- Romanlarında, birbirini tamamlayan bireysel ve toplumsal hayat zincirimizi anlatmasıyla edebiyatımızda "nehir" roman türünün temsilcisidir. Edebiyatımıza tezli roman düşüncesini getirdi.
- 9- Eserlerinde; Türk toplumunun Tanzimat'tan başlayıp Cumhuriyet dönemini de kapsayan yaşantısını yansıtmıştır.
- 10- Atatürk'ü çeşitli yönleri ile değerlendiren ilk eseri yazdı.

ESERLERİ:

Roman: Yaban, Kiralık Konak, Hüküm Gecesi, Nur Baba, Ankara, Sodom ve Gomore, Panorama I-II, Bir Sürgün, Hep O Şarkı

Mensur Şiir: Erenlerin Bağından, Okun Ucundan

Hikâye: Bir Serencam, Milli Savaş Hikâyeleri, Rahmet Hikâyeler

Anı: Zoraki Diplomat, Anamın Kitabı, Vatan Yolunda, Politikada 45 Yıl, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları

Tiyatro: Nirvana, Veda, Sağanak, Mağara

Makale: İzmir'den Bursa'ya, Kadın ve Kadınlarımız, Seçme Yazılar, Ergenekon, Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin'in Albümünden

Monografi: Ahmet Haşim, Atatürk

HALİDE EDİP ADIVAR (1884-1964)

- 1- Sanat dünyasına "Halide Salih" adıyla adım atmıştır.
- 2- 1919 yılında İstanbul işgal altında iken düzenlenen mitinglerde yaptığı ateşli konuşmalar nedeniyle soruşturmaya uğradı. Bu nedenle, Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katıldı.
- 3- Kurtuluş Savaşı sırasında askeri üniforma giymiş, 1920 yılında "onbaşı" rütbesiyle kurtuluş savaşında görev almıştır. Daha sonra da üst çavuş olmuştur.
- 4- Yakup Kadri ile beraber, hikayelerinde milli mücadeleye en çok yer veren sanatçıdır. Savaş sırasında cephede ve cephe gerisinde aktif görev yapmış, bu savaşa ait gözlemlerini eserlerinde yansıtmıştır.
- 5- Eserlerinde, milli ve toplumsal konuları işlemiş, döneminin siyasi hareketi içinde Türkçülüğü savunmuş ve bunu da eserlerinde yansıtmıştır.
- 6- Cumhuriyetten sonra 1926 yılında Türkiye'den ayrılarak 1939 yılına kadar İngiltere ve Fransa'da yaşadı.
- 7- En belirgin yanı, romancılığıdır. Romancılığı ve romanları üç dönemde incelenebilir. Özellikle ilk romanlarında, kadın ruhunun tahlillerine geniş yer vermiştir. Kurtuluş Savaşı'na, Anadolu hayatına, romanlarında yer vermiştir. Daha sonraki romanlarında sosyal çevre tasvirlerine önem vermiştir. Köy hayatını ele alan romanlara da yönelmiştir.
- 8- Romanları, teknik yönden ziyade tahlil ve tasvirleriyle dikkat çeker. Romanlarındaki gözlemler sağlam, betimlemeler güçlüdür.
- 9- Dil savruk ve özentisizdir. Sade bir Türkçesi vardır. Kısa cümleler kurar.
- 10- Romanlarında kişileri; yaşadıkları olay çevresinde, geleneklere, göreneklere, dönemlere, nesillere bağlayarak anlatır. Romanlarında güçlü, canlı karakterler yaratır; kadın kahramanlar, sembol derecesinde yüksek karakterli, etkileyici ve çarpıcıdır. Kadın kahramanlar, Halide Edip'in hayatından izler taşır.
- 11- En başarılı eserleri, Kurtuluş Savaşı yıllarında yazdığı romanlardır.
- 12- Romanlarındaki konular genellikle İstanbul'da kendi yaşadığı dönemde geçer.
- 13- İlk hikayelerinde Servet-i Fünun neslinin dil ve üslup özellikleri görülür. Teknik bakımdan zayıf olan hikayelerinde ön plandaki kahramanlar, kadınlardır.

ESERLERİ:

Roman: Handan, Sinekli Bakkal, Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Seviyye Talip, Yeni Turan, Kalp Ağrısı, Zeyno'nun Oğlu, Yolpalas Cinayeti, Tatarcık, Sonsuz Panayır, Akile Hanım Sokağı, Heyula, Raik'in Annesi, Son Eseri, Mev'ud Hüküm, Döner Ayna, Kerim Usta'nın Oğlu, Sevda Sokağı Komedyası, Çaresaz, Hayat Parçaları Hikaye: Harap Mabetler, Dağa Çıkan Kurt, Kubbede Kalan Hoş Sada

Tiyatro: Kenan Çobanları, Maske ve Ruh
Anı: Mor Salkımlı Ev, Türk'ün Ateşle İmtihanı

Nesir: İzmir'den Bursa'ya, İngiliz Edebiyatı Tarihi, Hindistan'ın İç Yüzü, Talim Terbiye, Türkiye'de Şark-Garb ve Amerikan Tesirleri, Dr. Abdülhak Adnan Adıvar

MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ ROMAN ÖZETLERİ

ATEŞTEN GÖMLEK (HALİDE EDİP ADIVAR)

Halide Edip Adıvar'ın kaleme aldığı Ateşten Gömlek, edebiyatımızdaki **Kurtuluş Savaşı üzerine yazılan ilk romandır**. Roman, roman kahramanlarından Peyami'nin Cebeci Hastanesinde beyindeki kurşunun çıkarılması için yapılacak ameliyatı beklerken yazdığı anılarından oluşmuştur. Eser, yaşanmış olaylara dayanan gerçekçi bir romandır. Eserde coşkulu bir dil kullanılmış, canlı betimlemelere yer verilmiştir.

Romanın Başlıca Kahramanları: Peyami, Ayşe, Cemal, Kezban, İhsan ve Mehmet Çavuş'tur.

Özet: 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edilmesi sırasında, Ayşe adlı genç bir kadının kocası ve çocuğu öldürülür. Ayşe bir İtalyan ailenin yanına sığınır, oradan da İstanbul'da ki akrabası Peyami'nin yanına gider. O günlerde İstanbul, ülkenin kurtuluşu uğruna milli bir coşkuyla yapılan protesto mitingleriyle çalkalanmaktadır. Ayşe, Peyami ve Peyami'nin arkadaşı Binbaşı İhsan, Kuvayimilliyeye katılmak üzere Anadolu'ya geçerler. Ayşe, gönüllü hemşirelik yapar. Peyami ile İhsan, Ayşe'yi içten içe sevmeye başlar. Bu aşk, her ikisi için de artık bir ateşten gömlek haline gelir. Aşk üçgenine anası ve babası Yunanlar tarafından öldürülen Kezban da katılır ve karşılık görmeyen bir aşkla İhsan'ı sever. Cephe savaşı alabildiğine şiddetlenir. Düşmana son darbeyi indirecek taarruzlar yapılmaktadır. Bu taarruzlardan birinde İhsan ile Ayşe ölür, Peyami de başından ve ayaklarından ağır yaralanır. Tedavi edilmek üzere getirildiği Ankara'daki Cebeci Hastanesi'nde o da ölür.

SİNEKLİ BAKKAL (HALİDE EDİP ADIVAR)

II. Abdülhamit dönemi İstanbul' unu anlatan bir töre romanıdır. Halide Edip'in yurt dışındayken yazdığı bu eser, ilk olarak 1935'te "The Clown enci His Daughter (Soytarı ve Kızı)" adıyla Londra'da basılmış, 1936'da "Sinekli Bakkal" adıyla Türkçe olarak yayımlanmıştır. Olaylar, İstanbul' un Aksaray semtinde, Sinekli Bakkal Sokağı'nda geçer. **Başlıca kahramanları:** Rabia, Tefvik (Kız Tefvik), Vehbi Dede, Peregrini, Selim Paşa' dır.

Özet: Mahalle imamının kızı Emine, babasına rağmen orta oyununda zenne (kadın) rolünde oynayan Tefvik ile evlenir. Babası, bunun üzerine Emine'yi evlatlıktan reddederler. Genç karı-koca bir müddet geçim sıkıntısı çekerler. Sonunda bir bakkal dükkanı açarlarsa da Tefvik burayı işletemez. Emine'nin Tefvik'ten bir kızı olur fakat kocası mahallede zenne rolüne çıktığı için "Kız Tefvik Fikret" diye anılır ve bu yüzden ayrılırlar. Emine, babasının evine döner, babası onu affeder. Emine'nin kızı Rabia güzel sesiyle Kuran ve mevlit okur. Zaptiye Nazırı Selim Paşa, bu sesi beğenir ve ona İtalyan müzisyen Peregrini'den ders aldırır. Tefvik ise orta oyununda iyice ustalaşarak İstanbul'un ünlü bir sanatçısı olur. Bir oyunda karısının taklidini yaptığı için İstanbul'dan sürgün edilir. Gelibolu'ya sürgüne giden Tefvik, İstanbul 'a dönünce kızı Rabia'yı yanına alır. Ancak Genç Türkler adlı bir gruba katıldığı için bu sefer Şam'a sürgüne gönderilir. Rabia'ya olan aşkıdan

dolayı Müslüman olan ve Osman adını alan piyano öğretmeni Peregrini ve Rabia evlenirler. 1908'de Meşrutiyet ilan edilince Tefvik, sürgünden döner. Rabia'nın bir çocuğu olur ve Sinekli Bakkal Sokağı'ndaki mutlu günler tekrar başlar.

HANDAN (HALİDE EDİP ADIVAR) "Handan" psikolojik türde, mektup tarzında yazılmış bir romandır. Halide Edip Adıvar'ın yazdığı romanda, her yönüyle iyi yetişmiş, olgun, kültürlü bir kadının yaptığı mutsuz evlilik anlatılmaktadır.

KİRALIK KONAK (YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU): Realist bir özellik sergileyen eser, Yakup Kadri'nin ilk romanıdır. 1922'de yazdığı romanda Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet kuşakları arasındaki görüş, anlayış ve yaşayış farkları ele alınarak; alafrağa düşkünlüğü ve savurganlığın yol açtığı olaylar üzerinde durulur.

Osmanlı'nın çöküş dönemine ayna tutan eserde; yanlış Batılılaşmanın Türk ailesi üzerindeki olumsuz etkisi, Batılılaşma ile geleneksel değerlerin çatışması anlatılır.

Romanın başlıca kahramanları: Naim Efendi, Sekine Hanım, Servet Bey, Seniha, Hakkı Celis'tir.

Özet: Naim Efendi, devletin üst kademelerinde görev yaptıktan sonra emekliye ayrılarak İstanbul Cihangir'deki konağında yaşamını sürdüren dürüst bir Tanzimat efendisi ve konağın en yaşlı kişisidir. Gelenek ve göreneklere sıkı sıkıya bağlıdır, eşi ölünce konaktaki düzen bozulur. Naim Efendi, kızı Sekine Hanım, , damadı Servet Bey, torunları Seniha ve Cemil ile aynı konakta yaşamaktadır. Damat Servet Bey, Batı tarzı yaşama heveslisi, bilinçsiz ve düşük ahlaklı biridir. Seniha da bu yaşama ayak uydurmuş ve serbest yetişmiştir. Bu arada Seniha konağa sık sık gelen ve Seniha'yı baştan çıkararak Faik'ten hamile kalır, durumu öğrenen Naim Efendi çok sarsılır. Bir yandan da I. Dünya Savaşı devam etmektedir. Seniha daha sonra özendiği Avrupa'ya kaçır, Servet Bey ise konak yaşantısından ve Naim Efendi'den kurtulmak için bir apartmana taşınır. Seniha'yı saf bir aşkla seven Hakkı Celis, cepheye gider ve orada şehit düşer. Haberi alan Seniha buna kayıtsız kalır. Naim Efendi yaşanan hızlı değişimlere ayak uyduramaz. Konağı kiraya vermek ister ama kimse almaz ve tek başına bu konakta yaşamaya devam eder.

YABAN (YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU): 1932'de yayımlanan roman, Yakup Kadri'nin Milli Mücadele sırasında Yunanların yaptığı zulümleri incelemek üzere Batı cephesinde bulunduğu sıradaki gözlemlerine dayanır. Kendi dönemi içindeki gerçekçilik anlayışına uygun olarak yazılan romanda Yakup Kadri; 1. Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte Sakarya Savaşı'nın sonuna kadar olan sürede bir Anadolu köyünde, köylüleri, köyün durumunu, Milli Mücadele'ye ilişkin tavırlarını bir aydının gözüyle verir.

Romanın başlıca kahramanları: Ahmet Celal, Emine, Salih Ağa, Mehmet Ali'dir.

Özet: Anı biçiminde yazılan romanda, Kurtuluş Savaşı yıllarındaki olaylar anlatılır. Savaş gazisi Ahmet Celal, İstanbul işgal edilince emir eri Mehmet Ali'nin daveti üzerine Eskişehir Porsuk Çayı kıyısındaki köyüne gider. Köyde yoksul ve cahil kalan halkı aydınlatmaya çalışır fakat halk ona değil cahil kalmalarının asıl sebebi olan Salih Ağa'ya inanır. Ahmet Celal, kendini kurtarıcı olarak gören, halkı eğitmeyi (ya da adam etmeyi) görev edinmiş, kafasında yarattığı gerçekle yaşanan gerçeğin çatışması sonucu "yaban" laşan tipik aydındır. Ahmet Celal'e yanaşmayan halk, onu "yaban" olarak niteler. Genç subay, bir ara karşılaştığı Emine'ye ilgi duymaya başlar fakat Emine evlidir. Daha sonra Yunanlar, köyü işgal eder ve köyde katliam yapar. Ahmet Celal ve Emine kaçmaya çalışırken yaralanırlar. Emine'nin durumu daha ağırdır. Ahmet Celal elindeki anı defteri-ni Emine'nin eline sıkıştırır ve gözlerden kaybolur. Sakarya Savaşı'ndan sonra bölgedeki zulümleri araştırmaya gelen "araştırma kurulu" yıkıntılar arasında kenarları yanmış bir anı defteri bulur. Yaban'ın konusu işte bu anı defteridir.

YAPRAK DÖKÜMÜ (REŞAT NURİ GÜNTEKİN): Eser, geleneklere bağlı aile reisi Ali Rıza Bey'le batılı yaşama heveslisi çocukların çatışmasını, yanlış batılılaşmanın Türk ailesini nasıl sarstığını ve dağıttığını ele alır.

Romanın Başlıca Kahramanları: Ali Rıza Bey, Şevket, Leyla, Necla, Fikret, Ferhunde, Hayriye Hanım'dır.

Özet: Ali Rıza Bey; oğlu Şevket kızları Leyla ile Necla geçim sıkıntısı içinde İstanbul'da yaşamaktadır. Şevket'in bir bankada memur olması, aile için bir umut ışığı olur. Çok geçmeden Şevket, eğlenmeye ve giyinmeye düşkün olan Ferhunde ile evlenir. Ali Rıza Bey'in kızları da Ferhunde'ye ayak uydurunca evde davetler, partiler verilir, eğlenceler düzenlenir. Kısa bir süre sonra aile iyice ekonomik sıkıntıya düşer. Kızlardan büyüğü olan Fikret'in çocuklu dul bir adamla evlenmesiyle ilk yaprak; Şevket'in zimmetine para geçirmesi ve hapse girmesiyle ikinci yaprak dökülmüş olur. Bunu üzerine Ali Rıza Bey evi satar ve eşi Hayriye Hanım'la daha küçük bir eve taşınır. Necla'nın evli biriyle evlenmesi, Leyla'nın zengin bir avukatın metresi olması Ali Rıza Bey'in felç olmasına neden olur böylece yaprakların tümü dökülmüş olur.

ÇALIKUŞU (REŞAT NURİ GÜNTEKİN): Eseri 1922'de yazmıştır. "İstanbul Kızı" adıyla dört perdelik oyun olarak düşünülen sonradan romana dönüştürülen eser, Reşat Nuri'nin ilk ve en ünlü romanıdır. O döneme kadar Türk romanı genellikle İstanbul'u ele alırken yazar, bu romanıyla Anadolu insanını ve sosyal sorunları ele alarak Türk romanına farklı bir yön verir. Çalığışu, bu yönüyle Anadolu'ya bilinçli olarak eğilen ilk romandır.

Başlıca kahramanları: Feride, Kamuran, Hayrullah Bey ve Munise'dir.

Feride, küçük yaşta anne ve babasını kaybedince teyzesinin yanında kalır ve bir Fransız yatılı okulunda okur. Çok haşarı olduğu için okulda ona Çalığışu adı takılır. Teyzesinin oğlu Kamuran'la nişanlanan Feride, düğün günü, Kamuran'ın İsviçre'deyken bir kızla ilişkisi olduğunu anlatan bir mektup alır ve bunun üzerine her şeyi bırakıp İstanbul'dan kaçır. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde öğretmenlik yaparken güzelliği bazı dedikodulara neden olur. Kuşadası'nda daha önceden tanıdığı Doktor Hayrullah Bey'le karşılaşır. Hayrullah Bey ona babacan bir tavır-la yaklaşırsa da dedikodular yüzünden kağıt üzerinde evlilik yaşarlar. Feride'nin günlüğünü okuyup saklayan Hayrullah Bey; hastalanınca Feride'ye kapalı bir zarf verir ve onu Kamuran'a teslim etmesini vasiyet eder. Hayrullah Bey'in ölümünden sonra Feride zarfı Kamuran'a ulaştırır. Zarfta Feride'nin günlüğü saklıdır. Kamuran, Hayrullah Bey'in kendisine ithafen yazdığı "Feride'yi sakın bırakma" vasiyetine uyar ve ertesi gün gidip Feride'yle evlenir.

7.ÜNİTE: ANI (HATIRA)

Toplumda belli bir yer edinmiş (siyaset, askerlik, bilim, sanat, edebiyat, spor vb. alanlarda tanınmış) kişilerin, yaşadıkları veya tanık oldukları bazı olayları gözlem ve izlenimlerine dayanarak bu olayların üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra anlattıkları yazı türüne **anı (hatıra)** denir.

ANI (HATIRA) TÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

- 1- Anı yazıları, **öğretici** ve **bilgi vericidir**. Anılarda bilgi, kuru kuruya aktarılmaz; içten, edebî zevk veren, akıcı ve sürükleyici bir dille anlatılması, anıyı tarih metni niteliği taşıma riskinden korur.
- 2- Anı, yaşanmakta olanı değil; **yaşanmış** konu alır. Anı yazarı; yaşadıklarını, gördüklerini ve izlenimlerini **aradan zaman geçtikten sonra** anlatır.
- 3- Anı, tarihî gerçeklerin öğrenilmesine katkı sağlar. Yazarın, unutulmasını istemediği gerçekleri kalıcı kılar.
- 4- Anı türünde; gelecek kuşaklara ders verme, tarih ve kamuoyu karşısında hesaplaşma amacı da vardır.
- 5- Anı yazarları, anlattıkları zaman dilimiyle ilgili her türlü kaynaktan yararlanırlar.
- 6- Anı yazarları, gördüklerini ve duyduklarını aradan uzun yıllar geçtikten sonra yazdıkları için **bellek yanılmalarını önlemek amacıyla**, anlattıkları zaman dilimiyle ilgili mektuplardan, yazılardan, belgelerden, gazetelerden ve görgü tanıklarından yararlanırlar. Ancak anı yazarları, anlattıklarını yüzde yüz belgeleme ve kanıtlanma gereği duymazlar. Anlatılanların nesnel gerçekliğe ve gözleme dayanması, anıya değer katar.
- 7- Anı yazarları olayları, olayların meydana geldiği zamanın olanaklarıyla değil; buldukları yeni ve tecrübeli bakış açısıyla genelde yaşlılık çağlarında kaleme alırlar. Dolayısıyla, yıllar önce yaşanmış bazı olayları unutabilirler, kimi insanları hayatlarından silmek isterler; başkalarına ve sevdiklerine zarar vermeme kaygısıyla da olayları farklı anlatabilirler. **Bunun için anıların tamamen gerçeği anlattığı söylenemez ve onlara sağlam bilimsel veriler ve tarihî belgeler olarak bakılamaz.** Ancak, tanınmış sanat, düşünce, bilim ve siyaset adamlarının; anlattıkları zaman dilimiyle ilgili her türlü kaynaktan yararlanarak yazdıkları anıları, onların hayatlarını ve devirlerini aydınlatması bakımından **belge niteliği taşır**.
- 8- Anı, düşünceden çok olayların anlatıldığı bir tür olduğundan anıda genelde **öyküleyici** ve **betimleyici** anlatım türü kullanılır.
- 9- Anılarda dil genelde **göndergesel** ve **heyecana bağlı** işlevlerde kullanılır.
- 10- Anı, kişinin hayatının belli bir sürecini, kesitini içine alır; **gerçekçi, duru, açık, akıcı** ve **yalın** bir anlatımla yazılır.
- 11- Anı, yazarların mesleklerine ve eğilimlerine göre siyasi, edebî, askerî ve sosyal bir içerik taşıyabilir.

Anı Yazılarında Anlatıcı

Anı türü genelde öyküleyici anlatımla yazılır. Öyküleyici anlatımla oluşturulan metinlerde **olay, kişi, zaman, mekân** ve **anlatıcı** ortak öğelerdir. **Anlatıcı**, olayları okura aktaran kişidir.

Roman ve hikâye gibi öyküleyici anlatımla oluşturulan **edebî metinlerin anlatıcısı** ile öyküleyici anlatımla oluşturulan **öğretici metinlerin anlatıcısı** farklı nitelik taşır: Roman ve hikâye gibi anlatmaya bağlı edebî metinler

de, yazar anlatma görevini kendisi yapmaz bir anlatıcıya verir.

Anlatıcı kurmaca (gerçekte var olmayan, yazar tarafından var edilen) bir kişidir. Öyküleyici anlatımla oluşturulan **anı, günlük, gezi yazısı** gibi öğretici metinlerin anlatıcıları ise gerçek kişilerdir, yani **bu metinlerin yazarlarıdır**.

Öyküleyici anlatımla oluşturulan **anı, günlük, gezi yazısı** gibi öğretici metinlerin anlatıcıları, yazarın kendisi olduğundan bu metinler, “ben” (birinci tekil kişi) ağzıyla anlatılır.

TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA ANI TÜRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ, ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ VE BUNLARIN ESERLERİ

Anı, Batı edebiyatının en yaygın türlerinden biridir. Eski Yunan edebiyatında **Ksenophon**'un (MÖ aşağı yukarı 427-355) “**Anabasis**” adlı eserini bunun ilk örneklerinden sayabiliriz. Batı’da, Rönesans’tan bu yana, pek çok sanat ve siyaset adamı bu yolda eser vermiştir: Fransız edebiyatında **Saint-Simon** (1675-1755), **Rousseau** (1712- 1778), **Chateaubriand** (1767-1848); İtalyan edebiyatında **Silvio Pellico** (1788-1854) bunların en ünlüleridir. (Cevdet Kudret, Örneklerle Edebiyat Bilgileri) **Orhun Abideleri (Köktürk Yazıtları)**, anı türünün Türk edebiyatındaki ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Bu yazıtlarda, yaşananlardan çıkarılan sonuçlar açık ve etkili bir dille halka anlatılarak ders verilmeye çalışılmıştır.

Hindistan’da Türk-Moğol İmparatorluğunu kuran **Babür Şah**’ın (1488-1530) “**Vekâyî-i Babür**” adlı eseri, anı türünün Türk edebiyatındaki en eski derli toplu örneğidir. “**Babürnâme**” olarak da bilinen bu eserde Babür Şah, 1494’te tahta çıkışından 1524’e kadarki başından geçen olayları anlatmıştır.

Osmanlılarda XIX. yüzyıl ortalarına kadar yazılmış olan tezkire, menkıbe, vekayi, tarih gibi eserlerin bazı bölümlerinde anı niteliği taşıyan metinler vardır ancak bu eserler genel anlamıyla anı özelliği taşımaz. Daha da önemlisi, bunların anı yazma niyetiyle kaleme alınmamış olmalarıdır.

Bu uzun dönemden günümüze gerçek anlamıyla anı sayılabilecek pek az metin ulaşmıştır. Aralarına çeşitli şiirler, hicivler, garip olaylar ve aşk hikâyeleri eklenmiş olsa da yazarlarının başlarından geçmiş olayları da anlattıkları için manzum ve mensur **sergüzeştname** ve **hasbihal** türü eserler bir çeşit anı olarak kabul edilebilir.

Bunların en önemli örneklerinden biri, XVI. yüzyılda yazılmış **Zaifî** mahlaslı bir şairin kaleme aldığı “**Sergüzeşt-i Zaifî**” adlı manzum andır. Yine aynı yüzyıla ait **Barbaros Hayrettin Paşa**’nın “**Gazavat-ı Hayreddin Paşa**” adlı eseri vardır. Tanzimat’a yakın yıllarda yazılmış olan **Keçecizade İzzet Molla**’nın “**Mihnet-i Keşan**” adlı mesnevisi dönemin sosyal yapısını, **Akif Paşa**’nın “**Tabsıra**”sı da yine aynı dönemin siyasi hayatını ve entrikalarını yansıtan önemli anı kitaplarıdır. 1870’ten sonra anı türüne ait kitaplar çoğalmaya başlar. **Ziya Paşa**’nın “**Defter-i Amâl**”i, **Muallim Naci**’nin “**Medrese Hatıraları**” ve “**Ömer’in Çocukluğu**” bu dönemde anı türünün önemli örnekleridir. Tanzimat’tan sonra anı türünde birçok kitap yazılmış ve yayımlanmıştır.

Anı Türünde Yazılmış Bazı Eserler ve Bu eserlerin Yazarları:

- 1- Ruşen Eşref Üneydin:** Geçmiş Günler, Atatürk'ü Özleyiş
- 2- Mehmet Rauf,** : Edebî Hatıralar
- 3- Halit Ziya Uşaklıgil:** Kırk Yıl, Saray ve Ötesi, Bir Acı Hikâye
- 4- Abdülhak Şinasi Hisar:** Boğaziçi Yalıları, Geçmiş Zaman Köşkleri
- 5- Hüseyin Cahit Yalçın:** Edebî Hatıralar
- 6- Ahmet İhsan Tokgöz:** Matbuat Hatıralarım
- 7- Halit Fahri Ozansoy:** Edebiyatçılar Çevremde, Edebiyatçılar Geçiyor
- 8- Oktay Akbal:** Şair Dostlarım
- 9- Yahya Kemal Beyatlı:** Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebî Hatıralarım
- 10- Yusuf Ziya Ortaç:** Bir Varmış Bir Yokmuş: Portreler
- 11- Ahmet Rasim:** Gecelerim, Falaka
- 12- Halide Nusret Zorluğuna:** Benim Küçük Dostlarım: Okul Hatıraları
- 13- Yakup Kadri Karaosmanoğlu:** Zoraki Diplomat, Politikada Kırk Beş Yıl, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları
- 14- Falih Rıfkı Atay:** Zeytinyağı, Çankaya, Batış Yılları, Atatürk'ün Bana Anlattıkları
- 15- Halikarnas Balıkcısı:** Mavi Sürgün
- 16- Ahmet Oktay:** Gizli Çekmece
- 17- Altan Öymen:** Değişim Yılları, Bir Dönem Bir Çocuk
- 18- Haldun Taner:** Ölür İse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil
- 19- Mina Urgan:** Bir Dinozorun Anıları
- 20- Refik Halit Karay:** Üç Nesil-Üç Hayat

SERVET-İ FÜNÛN DÖNEMİNDE “ANI”

Hatıra, edebiyatımızda ayrı bir tür olarak gelişmemiş ve diğer metin türleri ile iç içe geçmiştir. Bu yüzden hatıra, Servet-i Fünun dönemine kadar yazınsal değerinde bir tür olarak kabul edilmez. Hatıra, Servet-i Fünun dönemiyle birlikte yazınsal bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde hatıra türü de Batılı örneklerine benzer bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Servet-i Fünun yazarları, hatıralarında sosyal, siyasal, edebi, bireysel konuların yanında doğu ve batıya yapılan gezileri işlemişlerdir. Bu dönemde hatıraların dili, konuşma dilinden uzaktır.

Edebiyatımızda batılı anlamda hatıra türünün ilk örneklerini Halit Ziya Uşaklıgil vermiştir. Halit Ziya Uşaklıgil, o güne kadar yazınsal bir tür olmayan anıya yazınsal bir nitelik kazandırmıştır. Dokuz ciltten oluşan bu yazıların ilk beş cildi "Kırk Yıl" adını taşır. Hatıraların ikinci bölümünü oluşturan üç cildi ise "Saray ve Ötesi" adını taşır. Hatıraların son cildi ise "Bir Acı Hikâye" adını taşır.

Bu dönemde "hatıra" türünde eser veren sanatçılar ve eserleri şunlardır:

Halit Ziya Uşaklıgil --- Kırk Yıl, Saray ve Ötesi, Bir Acı Hikâye

Ahmet İhsan Tokgöz --- Matbuat Hatıralarım

Mehmet Rauf --- Edebi Hatıralar

Hüseyin Cahit Yalçın --- Siyasi Anılar, Edebi Hatıralar

8.ÜNİTE: HABER METNİ

HABER YAZILARI

Gazete: Politika, ekonomi, kültür, spor, aktüalite gibi konularda **haber** ve **bilgi vermek** için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayınlardır.

Gazeteci: Gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi veya gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kişidir.

Haber: Toplumda çok sayıda kişiyi ilgilendiren, etkileyen, doğruluğundan kuşku duyulmayan herhangi bir olay, düşünce ya da bilginin, iletişim veya yayın organlarıyla halkın anlayabileceği biçimde ve tam zamanında verilmesidir.

Muhabir: Basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren veya yazan kişidir.

Haber yazısı: Muhabirler tarafından yazılan haber metinlerine denir.

Sütun: Gazete, dergi, kitap vb. yazılı şeylerde, sayfanın yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış olduğu dar bölümlerden her biri, kolon.

Sürmanşet: Gazetelerin birinci sayfasındaki logonun üzerinde kullanılan başlık.

Manşet: Gazetelerin ilk sayfasına iri puntolarla konulan başlık.

Ajans: Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.

Köşe yazısı: Gazete veya dergilerde gündelik konuları bir görüş ve düşünceye bağlayarak yorumlayan ciddi veya eğlendirici yazı türü, fıkra.

Tekzip: Bir haberin yanlışlığını ortaya koymak için o haberin muhataplarının gazeteye gönderdikleri, yazılanların doğru olmadığını belirtme, yalanlama metnidir.

Asparagas: Şişirme, yalan, uydurma haber.

Sansasyonel: Çarpıcı, dikkat çeken, heyecan yaratan, etkileyici haber.

Tiraj: Baskı sayısı.

Gazete Çıkarmanın, Televizyon ve Radyoda Haber Bülteni Hazırlamanın Amaçları:

1-Gazete çıkarmanın televizyon ve radyoda haber bülteni hazırlamanın temel amacı **haber vermek**, insanoğlunun haber alma gereksinim ve isteğini karşılamaktır.

2-Gazete, televizyon, radyo, İnternet gibi iletişim araçları, insanların gerek yakın gerekse uzak çevrelerinde olup bitenler hakkında doğru ve güncel bilgiler almalarını sağlamaktadır.

İnsanlar Niçin Haber Alma İhtiyacı Duyarlar?

İnsanlar; başkalarının duygu, düşünce ve deneyimlerini, yakın ya da uzak çevrelerindeki olayları öğrenmek isterler. Bu öğrenme, haber alma ihtiyacı insanın doğasında vardır.

HABER YAZILARININ KAYNAKLARI

Gazetecilikte, herhangi bir haber yazısının oluşturulması için **bilgi alma** ve **verme** işlemleri gereklidir. Gazeteciler, okuyucularına haberleri ulaştırmak için (bilgi verme) kendileri de haber alma (bilgi alma) durumundadırlar. Haber yazıları oluşturulurken üç kaynaktan yararlanılır:

1. **Resmî Kaynaklar:**Resmî haber kaynakları, **kamu kurum ve kuruluşlarıdır.**

Resmî kurumların medyayla ilgili birimleri, gazetelerin haber merkezlerine ulaşarak herhangi bir konuyla ilgili resmî açıklamalarda bulunurlar. Resmî kurumlar, kamuoyunu ve muhabirleri bilgilendirmek için kendi İnternet sitelerini de kullanabilirler.

2. **Özel Kaynaklar :** Halk arasındaki olayların halk tarafından muhabirlere bildirilmesiyle elde edilen haberlerdir.

3. **Haber Ajansları:** Haber ajansları; gazete, radyo, televizyon, dergi vb. kitle iletişim araçlarına haber sağlayan kuruluşlardır.

Haber ajansları, haber toplama ve yazma işiyle uğraşır, bu hizmeti de belirli bir ücret karşılığında abonelerine satar. Geleneksel olarak gazetecilikte haber toplama ve yazma işini muhabirler yaparlar. Haber ajansları, ellerinde bulunan teknolojik olanakların üstünlüğü nedeniyle haber alma ve yayma işini diğer gazetecilik kuruluşlarına göre daha çabuk ve hızlı bir şekilde yerine getirirler.

HABER YAZILARININ ORTAK ÖZELLİKLERİ

Haber yazılarında bilgi, enformasyona dönüştürülür. Haber yazılarında, çeşitli kaynaklardan (resmî, özel,ajans) alınan bilgiler, haber metninin özelliklerine bağlı olarak işlenerek enformasyona dönüştürülür.

Bir metnin haber yazısı özelliği kazanması için şu altı sorunun cevabını vermesi gerekir: **“ne, nerede, niçin, ne zaman, nasıl ve kim”** bu altı soruyu cevaplamak için geliştirilen kurala, **“5N 1K”** kuralı adı verilmektedir.

“5N 1K”, haber yazılarında bulunur ancak bu unsurların tamamı, çoğu zaman bir arada bulunmaz. **“5N 1K”** kuralı, aşağıdaki örnekte tam olarak kullanılmıştır.

Örnek : Kapalı Çarşı'daki Sedef Kuyumcu; dün akşamüzeri, üç kadın tarafından, bu kadınlardan ikisi kuyumcuyu müşteri gibi davranıp oyalarken diğerinin bilezikleri hızlı bir el hareketiyle cebine koymasıyla soyuldu.

Ne	:	Kuyumcunun soyulması
Nerede	:	Kapalı Çarşı'da
Ne Zaman	:	Dün akşamüzeri
Niçin	:	Kuyumcuyu soymak için
Nasıl	:	Kadınlardan ikisinin müşteri gibi davranması ve diğerinin bilezikleri cebine koymasıyla
Kim	:	Üç kadın

NE: Habere konu olan durumun ne olduğunu ortaya koyar. Eylem haberlerinde (sel, patlama, yangın vb.) **“ne oluyor, ne oldu, ne olacak”** sorularının cevapları aranır. Bu

Sorularla eylem haberlerinde olayın, durumun bulunduğu aşama ortaya konur.

Söylem haberlerinde ise “**ne diyor, ne dedi, ne yaptı**” gibi sorularla öznenin konuşması aktarılır Bu sorulara verilecek yanıtlar olayın, durumun betimlenmesini sağlar.

NEREDE: Habere konu olan kişi ya da kurumların **nerede olduklarının** cevabını veren bu soru, mekâna ait bilgiyi ortaya koyar. Sorular, “**nereden, nereye, nasıl bir yerden, nasıl bir yerde**” biçimlerinde de sorulabilir.

NİÇİN: Habere konu olan olay ya da durumun **sebebini ortaya koymaya, “niçin” sorusunun cevabını almaya yöneliktir.**

NE ZAMAN: Habere ilişkin olay ya da durumun meydana geldiği **zamanla ilgili** bilgi vermeye dönüktür. Bir haber cümlesine ya da metnine sorulan “**Ne zaman oldu?**”, “**Ne zaman yapılacak**” gibi soruların cevabı, haber yazısındaki “**ne zaman**” sorusuyla ilgilidir.

NASIL: Habere ilişkin olay ya da durumun gerçekleşme süreciyle ilgili niteliği gösterir. Olayın, olaya karışan kişi veya kişilerin ve olay yerinin nasıl bir durumda olduğunu ortaya koyar. Bir haber cümlesine ya da metnine sorulan “**Nasıl oldu?**”, “**Durumu nasıl**” gibi soruların cevabı, haber yazısındaki “**nasıl**” sorusuyla ilgilidir.

KİM: Olay ya da durumun oluşumunda belirleyici olan kişiyi, olayın kim tarafından gerçekleştirildiğini, haberin kimle ya da neyle ilgili olduğunu belirten kısımlar, haber yazısındaki “**kim**” sorusuyla ilgilidir. Bir haber cümlesine ya da metnine sorulan “**Kim yapıyor?**”, “**Kim yaptı?**”, “**Kim söyledi?**” gibi soruların cevabı, haber yazısındaki “**kim**” sorusuyla ilgilidir.

Konuya bağlı olarak haber yazısının uzunluğu-kısalığı değişir. Haber yazıları mümkün olduğu kadar **kısa olur**; ayrıntıya, gereksiz bilgilere yer verilmez.

Okuyucuyu ilgilendiren, muhabirin yorumu değil; olay ya da durumun kendisidir. Bu durumda **haber, gerçeğe bağlı kalınarak ortaya konmalıdır. Anlatıcı, gerçekleri nesnel, tarafsız bir yaklaşımla yansıtmalıdır.**

Özellikleri:

1-Haber yazısı, konu bakımından sınırlandırılmaz. Önemli olan, konunun haber değeri taşımasıdır.

2-Haber yazılarında dil, göndergesel işlevde kullanılır.

3-Haber yazılarında açık, akıcı, duru ve yalın bir anlatım kullanılır.

4-Haber yazılarında açıklayıcı, söylemeye bağlı ve öyküleyici anlatım türlerinden yararlanır.

5-Haber yazıları, haberi özetleyen bir giriş cümlesiyle başlar.

Haber Yazılarında Anlatıcının Tavrı: Haber yazılarının tümünde bir **anlatıcı** bulunur. Anlatıcı haberleri **nesnel** bir tavırla aktarır, kendi yorumlarına yer vermez. Ancak, anlatıcının bazen ileri giderek doğruları kendi gözüyle dikte ettiği olur.

Anlatıcı, bazı durumlarda haber kaynağının söylemine bağlı kalır. Bazen de haber kaynağının söylemini alıntı olarak kullanarak mesafe koyabilir. Anlatıcı, haber kaynağının söylemlerine bağlıysa bu söylemleri kendi sözüne katar.

İYİ BİR HABER YAZISININ ÖZELLİKLERİ

İyi bir haber yazısının **güncel, doğru, kolay anlaşılır, ilginç** ve **önemli** olması gerekir.

Güncellik: Güncellik, zamansal yakınlık olarak da nitelendirilir. Güncellik; şimdiki zamanda süren, üzerinde durulan, konuşulan olay, durum ya da konuyu içerir. Haber yazısında sözü edilen konunun güncel olması, haberin değerini artırır.

Doğruluk: Haberi, kaynağından ilk önce almak kadar doğru almak da önemlidir. Doğruluk, gerçeklikle örtüşmektir. Bir haberin doğru olması, haberde verilen bilgilerin doğru olması anlamına gelir. Yalan ya da yanlış bilgi haberde yer almamalıdır. Bu hem muhabir hem de yayımlayan kurum açısından önemlidir. Yalan yanlış, kulaktan dolma bilgilerle oluşturulan haber, farklı anlamlara yol açar.

Kolay anlaşılabilirlik: Haber metninin okuyucu tarafından kolayca anlaşılması gerekir. Okuyucu, metin çözümlemesi için özel bir çabaya ihtiyaç duymamalıdır. Fotoğraf, karikatür gibi görsel öğelerin kullanılması, haber yazısının anlaşılmasını destekler.

İlginçlik: İlginçlik; ilgi uyandırmak, ilgi ve dikkat çekmek anlamına gelir. Alışılmamış, sıra dışı, az rastlanılan, şaşırtıcı, tuhaf olay, durum, kişi ve nesnelere ilginçlik kapsamına girer. Bu tür haberlerde okuyanı, izleyeni şaşkınlığa düşüren özellikler de bulunur. Gazeteciliğin temel ilkesi olarak sunulan “**Bir köpek, bir adamı ısırırsa bu bir haber değildir fakat bir adam bir köpeği ısırırsa bu bir haberdir.**” sözüyle haber yazısının bu özelliği vurgulanmıştır.

Önemlilik: Bir haberin önemli olması, ne kadar insanı ilgilendirdiği ve niteliği bakımından irdelenmesiyle belirlenir.

HABER YAZMA TEKNİKLERİ:

1- Ters Piramit Tekniği: Haber yazmada en eski teknik ve günümüzde en çok kullanılan haber yazma tekniğidir. Bu teknikte habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre en önemliden daha az önemliye göre yazılmasıdır.

2- Düz (Normal) Piramit Tekniği: Düz piramit tekniğinde ters piramit tekniğinin aksine ayrıntıdan başlanarak haberin en önemli unsurlarının sona verilmesi yöntemidir.

9.ÜNİTE: GEZİ YAZISI (SEYEHATNAME)

GEZİ YAZISI (SEYAHATNAME)

Geziliş görülen yerlerin gelenek ve göreneklerinin, doğal ve tarihi güzelliklerinin, kültürel unsurlarının, insanların yaşayış biçimlerinin anlatıldığı metinlere **gezi yazısı** (seyahatname) denir. Geziye çıkmayı iş edinen kişilere **seyyah** (gezgin) denir.

Gezi yazılarında amaç: Geziliş görülen yerler hakkında okuyucuya bilgi vermek, o yerlerin güzelliklerini, görülmeye değer yanlarını, insanların yaşayış biçimlerini tanıtmaktır.

Gezi Yazıları Nasıl Doğmuştur:

a) Yaşanılan çevrenin dışına çıkma, farklı yerleri görme arzusu. (Bu arzu, insanın doğasında vardır.)

b) Gezginin, gördüğü yerleri başkalarıyla paylaşma isteği.

Gezi yazılarında anlatılanlar, hayal ürünü değil gerçektir. Geziliş görülen yerler, gerçekte olduğu gibi aktarılır. Gezi yazılarında verilen bilgiler doğru ve gerçek olmalıdır. Yalnızca görülenlerin yazıldığı ve hayale yer verilmediği için gezi yazıları; tarih, coğrafya, toplumbilim (sosyoloji), folklor (halk bilimi) ve edebiyat için kaynak belge niteliğindedir. Ünlü gezginlerin seyahatnameleri, insanlar ve ülkeler hakkında önemli bilgiler verir.

Okuyucu, gezi yazısını okuyarak, anlatılan yerlerin gelenek ve görenekleri, doğal ve tarihi güzellikleri ve kimliği, kültürel unsurları, insanların yaşayış biçimleri, coğrafi konumu, iklim özellikleri, ekonomisi vb. hakkında bilgi sahibi olurken bu metinlerden sanatsal zevk de alır.

Gezi yazıları, ilgi çekici özellikler taşır ve bu özellikler sayesinde okuyucuda, anlatılan yerleri gezip görme isteği uyandırır, bu yerlerle ilgili onların meraklarını kamçılar.

Bir gezi yazısının ilgi çekici olması büyük ölçüde, yazarın gezdiği yerin kendine özgü niteliklerini, ön plana çıkararak anlatılmasına bağlıdır. Bu durum, iyi bir gözlemle sağlanır; bu da yazarın aynı zamanda iyi bir gözlemci olmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü bir yeri başka yerlerden ayıran nitelikler, çoğunlukla ayrıntılarda gizlidir. Ayrıntılar ise ancak iyi bir gözlem sonucunda ortaya çıkarılabilir.

Gezi yazarın, bir yerleri gezip görürken bir taraftan da bu yerlerle ilgili kısa notlar tutmalı, bazı yerlerin fotoğraflarını çekmeli, mümkünse kamera kullanmalı, metnini oluşturmaya daha sonra geçmelidir. Yazar, anlattıklarının doğruluğunu fotoğraflarla desteklemeli, önce anlattıkları ile sonra anlattıkları birbiriyle çelişmemelidir. Gezi yazılarında, görülen yerlerin yazarın dikkati ile anlatılması gerekir. Gezi yazılarında gözlem, önemli bir unsurdur. İzlenimlere de yer verilir. Yazar, gezi yazısını gözlem, izlenim, inceleme ve bilgileri bir araya getirerek yazar. Yazar, gezi yazısına gözlem ve izlenimlerine bağlı olarak yorumunu da katar.

Bir metnin, gezi yazısı niteliği kazanmasının en önemli koşulu, metnin gerçekten, bir geziyi konu edinmesidir. Gezi yazısı, okuyucuda, yazarın o yeri gerçekten gezdiğine, metnini de o gezide yaşadığı olaylara, orada edindiği bilgi ve izlenimlere göre oluşturduğuna dair kesin bir kanı oluşturmalıdır, buna inanmalıdır.

Gezi yazarının, gezip gördüğü yerle ilgili her şeyi anlatma zorunluluğu yoktur; çünkü o, seçici bir bakış açısıyla kişisel bir metin oluşturmaktadır; kendi bakış açısına göre gözlemlemekte, gözlemediklerini orada yaşadıklarıyla harmanlayarak metne aktarmaktadır. Her yazarın ayrı bir bakış açısı, aynı bir üslubu, ayrı bir seçiciliği vardır. Gezi yazılarında görülen yerlerin yazarın dikkati ile anlatılması esastır. Gezi yazılarında sıradanlıklara yer yoktur. Sıradan, herkesin her zaman karşılaştığı gezi yazısında anlatmak gezi yazısının ilgi çekicilikten uzak olmasına sebep olur. Gezi yazılarında; daha önce söylenmişlerden, yazılmışlardan ayrı olmak da önemlidir.

Aynı yeri gören kişilerin gezi yazılarının birbirinden farklı olmasının sebebi: Yazarların bakış açılarının, dikkatlerinin, düşüncelerinin, kişisel seçiciliklerinin, üsluplarının birbirinden farklı olmasıdır.

Gezi yazılarında yaşananlar, bilgi, gözlem ve izlenimler rastgele değil belli bir düzene (plan) bağlı olarak anlatılır. Yazar, gezi yazısını; paragraflar, alt başlıklar ve bölümler şeklinde oluşturup bu parçaları birbirine bağlayarak metne bütünlük kazandırır, okuyucunun metni anlamasını kolaylaştırır. Yazı yazısında genellikle, yazıya gezinin başlandığı günden başlanır ve dönüş gününe kadar ki zamanı içine alan olaylar anlatılır.

Gezi yazılarında genellikle öyküleyici anlatım türü kullanılır, bunun yanı sıra betimleyici, açıklayıcı ve yer yer söyleşmeye bağlı (diyalog) anlatım türleri kullanılır. Bu durum, anlatılan yerin geziliş görülmüş izlenimini vermesi için önemlidir. Gezi yazılarında dil, ağırlıklı olarak göndergesel işlevde kullanılır. Gezi yazıları; açık, duru, yalın, akıcı, sürükleyici, özenli, etkileyici, samimi bir anlatımla yazılır. Eğlenceli, bilimsellikten uzak bir öğreticilik vardır. Gezi yazılarında görülenler, 1. Kişinin ağzından yani gezenin ağzından anlatılır.

Gezi yazılarının faydaları:

- Geziliş görülen yerler hakkında okuyucuya bilgiler verir.
- Gezi yazıları, okuyuculara gezi yapmanın inceliklerini, çevreye dikkati öğretir; okuyucunun başka ülke insanların yaşam biçimi ile kendi hayat tarzını karşılaştırmasını sağlar.
- Okuyucular, bir ülkeyi gezmeyi düşünüyorlarsa o ülkeye gitmeden önce ne gibi önlemler alacakları ve hazırlıklar yapacakları hakkında bilgi sahibi olurlar.
- İnsanların gezip görme ihtiyacını karşılar.

Birçok gezi yazısının günlük ve anı türü ile iç içe girdiği görülür. Gezi yazısı ile anı arasındaki temel fark: Anının merkezinde "kişinin kendisi ve çevresi" vardır; gezi yazısında ise metnin merkezinde ne doğrudan metnin yazarı ne de yazarın çevresindekiler vardır. Gezi yazısı, gezilen yerlerin merkeze alındığı, bu yerlerin türlü özelliklerinin anlatılmaya çalışıldığı bir metin türüdür.

İyi bir gezi yazısı yazarında bulunması gereken özellikler:

İyi bir gezi yazısı yazarında geziliş görülen yerlerle ilgili ilgi çekici ayrıntıları yakalayabilmesi için yazarın gözlem gücü, görebilme yeteneği olmalıdır. Sıradan olan ile olmayana görebilmelidir.

TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA GEZİ YAZISI

Gezi yazılarının birçoğu, gezginler (seyyahlar) tarafından oluşturulmuştur. Bugüne kadar oluşturulmuş seyahatnamelerin içinde Marco Polo, İbni Batuta ve Evliya Çelebi'nin seyahatnameleri, bu türün tarihsel gelişimi açısından büyük bir önem taşır.

Dünya edebiyatında ilk gezi yazılarının 448 yılında Hun hükümdarı Attila'ya gönderilen elçilik heyetinde görevli tarihçi Priskos'un eseri, 568 yılında Kilikyalı Zemarchos'un Göktürk ülkesinde Bizans elçisiyken tuttuğu notlar ve İranlı şair ve din bilgini Nasır Hüsrev'in (1003-1061) hac amacıyla yaptığı Mekke gezisini ve bu arada Mısır ve Anadolu'nun doğusunda gördüklerini anlatan Sefername adlı eseri, ilk gezi yazıları olarak kabul edilir.

Gezi yazısının ilk önemli eserlerini verenler Venedikli ünlü gezgin Marco Polo (1245-1324) ile Ünlü Arap gezgin İbni Batuta (1304-1369) gelir.

Edebiyatımızda, Türkçe yazılan ilk gezi kitabı, tanınmış denizcilerden biri olan Seydi Ali Reis'in (1498- 1562) yazdığı Mir'atül Memalik (Memleketlerin Aynası) adlı eseridir.

Türk edebiyatında gezi yazısı türünde yazılmış ilk büyük ve önemli eser, 17. yy' da Evliya Çelebi'nin (1611- 1682) yazdığı Seyahatname (10 cilt) adlı eserdir.

Türk edebiyatında batılı anlamda ilk gezi yazısı örnekleri, Tanzimat döneminde yazarların Avrupa'ya gitmesiyle vermeye başlanmıştır.

Türk edebiyatında 19.yy'da gezi yazısına ilgi artmıştır. 1908'den sonra gezi yazılarının sayısında önemli bir artış görülmektedir. Bunda okur sayısındaki artışın yanında yabancı gezi kitaplarının Türkçeye çevrilmesi de etkili olmuştur. Cumhuriyet döneminde, edebiyatımızda gezi türünde sayı ve nitelik yönünden büyük bir ilerleme sağlanmıştır.

Edebiyatımızda, gezi yazısı türünde yazılmış bazı eserler ve bu eserlerin yazarları şunlardır:

Ahmet Mithat Efendi	Avrupa'da Bir Cevelan, Seyyadane Bir Cevelan
Ahmet İhsan Tokgöz Ahmet Haşim Ahmet Rasim Direktör Ali Bey Cenap Şahabettin	Avrupa'da Neler Gördüm Frankfurt Seyahatnamesi Romanya Mektupları Seyahat Jurnalı Hac Yolunda, Afak-ı Irak, Avrupa Mektupları
Falih Rıfki Atay	Denizazarı, Taymis Kıyıları, Bizim Akdeniz, Tuna Kıyıları, Hind, Yolcu Defteri, Gezerek Gördüklerim,Londra Konferansı Mektupları
Azra Erhat Haldun Taner Reşat Nuri Güntekin Sadri Ertem	Mavi Yolculuk, Mavi Anadolu Düşsem Yollara Yollara Anadolu Notları Bir Vagon Penceresinden, Ankara-Bükreş
İsmail Habip Sevtük	Tuna'dan Batı'ya, Yurttan Yazılar
Hikmet Birand Burhan Arpad Melih Cevdet Anday	Anadolu Manzaraları Gezi Günlüğü, Avusturya Günlüğü Sovyet Rusya, Azerbaycan, Özbekistan, Bulgaristan Macaristan
Atilla Dorsay	Bir Kitadan Öbürüne Yaşam ve Ölüm Kentleri
Beşir Ayvazolu Buket Uzuner	Alatav'dan Şardağı'na Bir Siyah Saçlı Kadının Gezi Notları, Şehir Romantizminin Günlüğü
Necip Fazıl Kısakürek Fikret Otyam Nevzat Üstün	Hac Ha Bu Diyar Almanya Beyleri, Portekiz'in Bahçeleri